

YI-HECRIEN

Pɔlu gba la

KOLETIKUE

yi

1 ¹Mɔ Pɔlu, Nyisua -ha 'li, 'ki -bu -he -Yusu 'Klisu a -mɔnanyɔ, -e di-e nu, 'mu 'a -haantitie nyibli pu, 'mɔ -yi 'crien -bu 'cri, 'n kɔ -aan 'ɔtayi Sɔteni 'hven-.
²A mu Nyisua a nyibli -mu', -v ni 'li Koletidɔ 'kwli, Nyisua pu 'kɔbia ki, 'a mu -a yi -mɔ 'cru -ni, de -mu', -Yusu 'Klisu -nu a -ti. E da 'a mu ni, 'ki ba -he 'a nyibli. Nyibli a pepe -mu', -v de -aan Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klisu, 'ki 'v 'a -ne -tite -ɔv, e da -nu ni -we. E nɔ- mɔ -aan pepe a Kɔkɔnyɔ. ³-Aan 'Ba Nyisua kɔ -aan Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klisu 'hven-, bu nu 'a mu -haande -mɔ, e kɔ, bu nu-o -we, ba kɔ kibweenle.

-Haan-tebli -mu', -Yusu nu 'a nyibli -mu', -v ni 'li Koletidɔ 'kwli -mɔ

⁴N yi -nyi Nyisua 'wio 'a -ne ti, 'ki 'v 'aan -ta', -e nu-o, e nu 'a mu -haande -mɔ, -te a kɔ -Yusu 'Klisu 'hven-, a -mɔe a -ti. ⁵-Te a kɔ-kɔ 'hven-, a -mɔe, e nɔ- kɔ -ti, Nyisua 'e -nyi 'a mu 'klɔ a gblegble. E nɔ- nu-o, 'a yi -ti a -tee, 'a kɔ 'klɔ, 'ki ba lee -ti a -tee 'a mu nyibli le. ⁶Ke- e ni 'mu, -e nu-o, ti -mu' -kɔ 'yri -a lee la 'a mu -Yusu 'Klisu a -ti, a 'ble- kɔ -tee, 'ki 'li 'aan -wli ki. ⁷E nɔ- nu-o, 'klɔ a pepe, Nyisua yi nyibli -nyi, 'e -ce, 'ki 'v 'a mu -mɔ, 'a mu -mu', -v yi ti -mu' -ple, -aan Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klisu di ya. ⁸Nyisua, nɔ- di-e nu, 'a mu 'klɔ ki ni dɔaki, 'ki ba na -tee, 'ki 'v Nyisua a 'hru wɔn, -e di-e nu, -nyrɔwɔ Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klisu di ya, -bati -mu', Nyisua di nyibli le -puv -ni, e 'ni -ha 'a mu klɔ. ⁹Ke- e ni 'mu, -e nu-o, Nyisua a -gbetu, e nɔ- da 'a mu, 'ki a kɔ -Yusu 'Klisu 'hven-, -e mɔ -aan Kɔkɔnyɔ, 'a mu -mɔe, 'ti- Nyisua a 'mu, 'bu hla -ti, e ni-e ni.

-Yusu a nyibli -mu', -v ni 'li Koletidɔ 'kwli, v -gla ni

¹⁰'Na 'ɔtayɔv -na, 'n nyee ne 'a mu le, 'ki 'li -aan Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klisu a 'nyre 'kwli, =tɔle'bube 'ni 'nu 'li 'a mu 'nyi, kee, 'ba yi de 'lu -mɔ le ni -hie,

-ε -bɪ win a lɛ'wɪnwɪnle bʊ nɪ 'lɪ 'a mʊ 'nyɪ. ¹¹Diayɪnɔ -na, 'nɪ yɪ 'pɔplɛ lɛ nɪ nɪ, ɛ -hɛn 'nyrɛ, -ɛ mɔ, nyibli -hɔn 'lɪ nyiblo -mʊ', -ɛ mɔ Kloe -mɔ, 'v leɛ 'mʊ, -ɛ mɔ, 'blɪnɪ nɪ 'lɪ 'a mʊ 'nyɪ. ¹²-Tɪ 'n -hʊɛ -bʊ leɛ nɛ 'a mʊ, ɛ nɔ- -bʊ: -Tɪɔlɛ'bʊbɛ nɪ 'lɪ 'a mʊ 'nyɪ. -U -bɪ wɛn 'nɪ, v mɔ mɔ Pɔlv a nyibli -nɔ, -v -bɪ wɛn 'nɪ, v mɔ Apɔlɔst a nyibli -nɔ, -v -bɪ 'v nɪ 'v, 'v pɪ lɛ, v mɔ Pielɪ a nyibli, -v -bɪ wɛn 'nɪ, v mɔ -Yusu 'Klɪsv a nyibli -nɔ. ¹³Dɛ a 'mʊ, a nɪ, ɛ 'wɪ -tɛ -Yusu 'Klɪsv 'yɛ nɪ 'bɛ wɛn -tɔ lɛ. ɛ 'yɪ 'mɔ Pɔlv 'pa-, v 'yɪ 'v 'mʊ tugbɛ 'yɛ -kɔɔ -nɪ, 'kɪ 'mʊ 'v 'aan -ta' 'kʊv -nɪ. 'Ya 'v 'lu dɛ, ɛ 'yɪ 'mɔ Pɔlv a 'nyrɛ 'kwli 'pa-, v 'yɪ 'lɪ 'a mʊ 'nie 'lu lɛ -pʊv -nɪ.

¹⁴'N yɪ -nyɪ Nyɪsva 'wɪo, -tɛ 'n -nu, 'nɪ 'yɪ 'aan 'yɛ -dʊ 'nie 'lu -pʊ, 'bʊ 'yɪ Klɪpʊst kɔ Gayʊst 'hʊɛn- 'pa-. ¹⁵'A -tɪ, ɛ 'yɪ nyiblo =dʊ -kɔ, -bʊ dɪ-e hla, -ɛ mɔ, 'kɪ 'lɪ 'na 'nyrɛ 'kwli, 'kɪ 'n pʊv 'lɪ 'a mʊ 'nie 'lu, -ɛ dɪ-e nu, a 'mʊ 'na -nagbopʊ -hɛ. ¹⁶Dɛ gbɛ mɪ wɛn 'mʊ -mɔ -hru mɔ, ɛ nɔ- mɔ, 'n pʊ Sefanast kɔ 'a 'dʊkʊɛ 'hʊɛn- 'nie 'lu -wɛ. Kʊɛ 'kɪ 'v bʊ dɛ, 'nɪ pʊ nyiblo -bɪ 'nie 'lu, 'a -tɪ 'nɪ -bɪ-e lɪ 'mʊ 'kwli. ¹⁷-Yusu 'Klɪsv 'yɪ 'mʊ -lɛɛ -nɪ, 'kɪ -bʊ pʊ nyibli 'nie 'lu lɛ, kɛɛ, ɛ lɛɛ 'mʊ nɪ, 'kɪ -bʊ pʊ nyibli 'a -haantitɛ. 'Bʊ mɔ, 'nɪ 'yɪ 'a -haantitɛ a 'mʊ nɪ pɪ, 'nɪ -nu-o lɪ-t -tonyibli a -tɔ 'kwli, -ɛ dɪ-e nu, 'kʊkʊv -mʊ', ɛ 'kʊ, 'kɪ 'v tugbɛ 'yɛ, ɛ 'nɪ -ha dadʊ' pa, kɛɛ, nyibli 'mʊ-v lɛ yru -tɛɛ.

-Yusu tʊɛ nɛ -a mʊ Nyɪsva a 'klɪ, kɔ 'a -tɔ 'hʊɛn-

¹⁸Win -mʊ', -ɛ hlɛ-ɛ, -ɛ mɔ, -Yusu 'Klɪsv 'kʊv 'v tugbɛ 'yɛ, ɛ 'nɪ -da-a lɪ -dedɛdɛ, 'kɪ 'lɪ nyibli -mʊ', -v dɪ 'wan 'yɪ kɪ, -v dɪ 'lɪ na -mʊ' 'nyɪ mu, -ɛ 'yɛ nɪ jɛ yruyru. Kɛɛ, -a mʊ -bʊ, Nyɪsva wɛ, -a yɪ-e nɪ, -ɛ mɔ, win a 'mʊ, ɛ nɔ- tʊɛ nyibli Nyɪsva a 'klɪkɪnɪnu. ¹⁹-A yɪ dɛ a 'mʊ nɪ, -ɛ nu-o, kɛ- v nu la 'a 'cɪcru, 'kɪ 'lɪ Nyɪsva a 'crɪɛn 'kwli, -ɛ mɔ:

«Nyɪsva wɛn 'nɪ:

'N dɪ -wɛ -tɔkɔnyʊ a -tɔ bʊ,

'mʊ-v kɪ -hɪa -nɪ pɛpɛ.»

²⁰-Tɛ ɛ nɪ 'mʊ lɛ a -tɪ, -ɛ -bɪ 'klɔ -bʊ a -tɔkɔnyʊ, kɔ tetɛtɔkɔnyʊ, kɔ 'crɪɛn. yɪnyʊ 'hʊɛn-, 'waa pɛpɛ a 'mʊ, 'waa -tɔ 'nɪ -da-a lɪ -dedɛdɛ, 'kɪ 'lɪ Nyɪsva 'yɪ. 'ɛ mɔ -han-tɪ, Nyɪsva tɔɔ -nɛ -a mʊ nɪ, -ɛ mɔ, 'klɔ -bʊ kɪ a nyibli a -tɔ 'nɪ -da-a lɪ -dedɛdɛ. ²¹'Klɔ -bʊ a -tɔkɔnyʊ, v 'yɛ -tɛblɪ -mʊ' nɪ, Nyɪsva -nu, 'kɪ 'lɪ 'a -tɔ 'kwli. Kɛɛ, v 'yɪ-t -yru. Bʊ 'yɪ Nyɪsva a 'mʊ -yru, ɛ nɔ- kɔ -tɪ, Nyɪsva 'ɛ -yɾa-a, 'kɪ bʊ naa 'lɪ 'a win -mʊ', -a yɪ nyibli lɛ -lɛɛ -nɪ 'kwli, ɛ 'mʊ nyibli -bʊ, -v kʊo -nɛ =wlv yɪ wa. Kɛɛ, nyibli -bɪ wɛn 'nɪ, win a 'mʊ, ɛ 'nɪ -da-a -dedɛdɛ. ²²-Juukʊɛ -mɔ -bɪ, v -mʊɛ =wlvɛkɛɛ-tɛblɪ lɛ, -ɛ dɪ-e nu, win -bʊ, -a -pɪ, v 'mʊ-v =wlv yɪ -kʊo -nɪ. Nyibli -mʊ', -v 'yɪ -Juukʊɛ 'pa-, v -hʊɛ bʊ nu 'waa dɪɔnʊ a -tɔ, bʊ yru Nyɪsva. ²³Kɛɛ, -a mʊ -mɔ -bɪ, -Yusu 'Klɪsv -mʊ', v kɔɔ 'v tugbɛ 'yɛ, ɛ nɔ- kɔ -tɪ -a nɛ -mɔ lɛ. -Tɪ a 'mʊ, -Juukʊɛ 'bʊ 'wɪn, v pɪ yru, 'v -wɛn -a mʊ yɪ, -ɛ nu-o, v wɛn 'nɪ, -a yɪ -hɛɛ Nyɪsva a -tɪ lɛ. Nyibli -mʊ', -v 'yɪ -Juukʊɛ 'pa-, v wɛn 'nɪ, ɛ mɔ -tɪ -nɔ, -ɛ 'yɛ nɪ da -dedɛdɛ. ²⁴Kɛɛ, nyibli -mʊ', Nyɪsva -ha 'lɪ, 'kɪ bʊ -hɛ 'a nyibli, bʊ mɔ

-Juukue, -huv' bu 'yi -Juukue 'pa-, v nu- -mɔ -bi, v yi-e ni, -ε mɔ, -Yusu 'Klɩsu, nɔ- tɔe ne -a mu Nyɩsua a 'klɩkɩnɩnu, kɔ 'a -tɔ 'hɛn-. 25-U -bi wen 'ni, de -mu', Nyɩsua ni, ε 'ni -da-a li -dedede, keε, Nyɩsua a nunude a 'mu, v pu le, -ε 'ye ni da -dedede, ε -hi 'v 'waa -tɔ a 'mu ni. 'Bu pu le, Nyɩsua 'yi 'klɩ -kɔ, bu kɔ 'a yiyie, -ε mɔ, Nyɩsua bu 'yi 'klɩ -kɔ a 'mu, ε -hi 'v 'waa -ne 'klɩkɩnɩnu ni.

26'Diayɩnu -na, -ti -bu, 'n mi hla mɔ, ba -hie=e 'lu -mɔ le: 'A mu -mu', Nyɩsua -da, 'ki -bu -he 'a nyibli, nyibliɔ a 'di -bi a pa 'mu 'li? 'Ki 'li 'a mu 'nyi, nyibli -huɔhuɩ 'yi 'li -ni, -bu kɔ -tɔ, 'ki 'li 'klɔ -bu a nyibli 'yi ki, kɔ 'klɩkɩnyu, kɔ nyibli gbagbi -huɔhuɩ 'yi 'li 'a mu 'nyi -ni -we. 27'Kεε, nyibli -bu, 'klɔ -bu ki a nyibli pu le, -v 'yi -tɔ -kɔ, nu- Nyɩsua -ha 'li, 'ki bu -he 'a nyibli. Kε- ε -nu, -ε di-e nu, ε 'mu 'klɔ -bu a -tɔkɔnyu -tɩ -nuu -ni. Nyibli -bu, 'klɔ -bu ki a nyibli pu le, -v 'yi 'klɩ ki -ni, nu- Nyɩsua -ha 'li, -ε di-e nu, ε 'mu 'klɔ -bu ki a 'klɩkɩnyu -tɩ -nuu -ni. 28'Nyibli -mu', v 'ye ni daa nyibli -du, ε kɔ, v yraa -ni, nu- Nyɩsua -ha 'li, -ε di-e nu, ε 'mu 'klɔ -bu a nyibli gbagbi bu -we. 29'De a 'mu a -ti, ε 'yi nyiblo -du -kɔ, -bu pu 'a dɔnu a -pli, 'ki 'v Nyɩsua ye'. 30'Nyɩsua, ε nɔ- nu-o, -a kɔ -Yusu 'Klɩsu 'hɛn-, -a -mɛ. ε ni -do a 'mu, ε nɔ- nu-o, -Yusu 'Klɩsu 'ε tɔe ne -a mu 'a -tɔ. 'Ki 'li -Yusu 'Klɩsu 'li, 'ki Nyɩsua naa 'li, 'ε 'sii 'v -a mu yi, 'ki 'v 'a dɔnu ye, 'ε nu-o, -a -he nyibli -mu', -v kɔ 'klɔ -kwleε =ne ki, 'ε =gble -a mu, 'ki 'v de 'kuku -mɔ. 31'A -ti, -te v nu la 'a 'ciɩu, 'ki 'li Nyɩsuaɩɩɩɩ 'kwli, ε nɔ- -bu: «Nyiblo -mu', -ε -hɛ -bu pu -pli, de -mu', Kɔkɔnyɔ Nyɩsua -nu, ε ni -do, nɔ- kɔ -pli bu pu.»

-Yusu a 'kuku-ti, nɔ- Pɔlu ne la -mɔ le

2 1'Diayɩnu -na, ti -mu', -ε kɔ 'yri 'n di la 'li 'a mu -mɔ, -ε di-e nu, 'mu la 'a mu Nyɩsua a -ti -mu' -tɔ -ni, -ε -hli la nyibli 'yi ki, 'ti- Nyɩsua tɔ -a mu, ti a 'mu 'yri, 'ni -pu=v la 'bliwin 'yakli, mɔ, Nyɩsua a -ti, 'n tɔe la -ni, 'ni -nu-o la li-t -tonyibli a -tɔ 'kwli, 'aan =wli 'ni -ha-a 'ye, -ε mɔ, 'n yi 'plele. 2'Kεε, 'ti- 'mu la 'li 'a mu -mɔ di, 'n pu la 'li-t ni, 'ki -bu hla la -Yusu 'Klɩsu ni -do a -ti, ti ni -tie -mu', 'n di la 'li 'a mu 'nyi -hii -ni. Seyi-seyi 'a 'kuku ni -do -mu', ε 'kuv 'v tugbe 'yie, ε nɔ- kɔ -ti 'n di 'a mu -lee -ni. 3-Te 'n ni la 'li 'a mu 'nyi, 'n 'yi la 'klɩ -kɔ, 'n yi pie la huannu dɩaki. 4-Te 'n yi la 'a mu Nyɩsua a -ti ni -lee -ni, 'ni -nu-o la 'li-t -tonyibli a -tɔ 'kwli. Kεε, Nyɩsua a -Hihii, nɔ- -tɔe ne 'a mɔ=ɔ, 'ki 'li Nyɩsua a 'klɩ 'kwli, -ε mɔ, Nyɩsua a -ti -mu', 'n ne la -mɔ le, ε mɔ -ti a -tεε -nɔ. 5-Te a 'ye la Nyɩsua a 'klɩ a kɩnɩnu, ε nɔ- kɔ -ti, 'a kuo la -Yusu =wlv yi. ε 'yi -tonyibli a -tɔ 'pa-, ε 'yi-t -nu, a 'yi-t =wlv yi -kuo -ni.

Nyɩsua a -tɔ

6'ε mɔ -han-ti, nyibli -mu', -v yru Nyɩsua a -ti' le -tεε, 'bu mɔ, 'ni yi 'li -nu -mɔ ni -hlee -ni, 'n tɔe =nu ni, 'ki 'li -tɔ 'kwli, kεε, -tɔdu a 'mu, ε 'yi 'klɔ -bu ki

a nyibli a =to 'pa-. Mɔ, ε 'yɪ 'klɔ -bu kɪ a nyibli gbagbu a =to 'pa- -wε. Nyibli a 'mu, v di bu 'nɪ -wε. 7=Ɔɔɔv -bu, -kɔtɪ 'n hɛ, ε nɔ- mɔ Nyɪsua a =to. =Ɔɔ a 'mu, ε -hɪɪ la nyibli 'yɪ kɪ, tɪ -hɪ la a tɪ 'yɪ, kεε, -tε tɪ nε -bu, Nyɪsua tɔɔ nε -a mɔ=ɔ nɪ. Tɪ -mʊ' -kɔ 'yɪ ε 'yε la 'klɔ nɪ nɪ, ε -hɪε la =tɔɔv a 'mu 'a -tɪ 'lu -mɔ lε, ε 'mu 'lɪ-tɪ 'kwɪɪ -naa -nɪ, ε 'mu -a mu wa, -ε dɪ-e nu, ε kɔ -a mu 'hʊen-, -a 'mu 'lɪ 'a -tɪ a 'yɪ'buɔvɔa 'kwɪɪ nɪ. 8'Kɪ 'lɪ 'klɔ -bu a nyibli gbagbu 'nyɪ, nyiblo gbagbu =dʊ 'yɪ =tɔ a 'mu lε -yru. 'Bu mɔ, 'bu yru wen =tɔ a 'mu lε, v 'yɪ wen 'lɪ-tɪ 'lɪ -wε, bu kɔɔ wen 'v -aan Kʊkɔnyɔ tʊgbε 'yɪε, -ε mɔ Kʊkɔnyɔ -mʊ', -kɔtɪ a 'yɪ'buɔvɔa. 9Dε -mʊ', Nyɪsua -nu, ε 'wɪ- dε -mʊ', v 'cru la 'lɪ Nyɪsuaɾɪɛn 'kwɪɪ yɪ, -ε mɔ:

«Dε -mʊ', -tonyibli a 'yɪε 'yɪ -hʊan nɪ 'yε,
 kɔ, dε -mʊ', 'waa nʊɪ 'yɪ -hʊan nɪ 'wɪn,
 kɔ dε -mʊ', v 'yɪ -hʊan 'lu -mɔ lε nɪ -hɪε,
 dε a 'mu, ε nɔ- Nyɪsua -wε -mɔ,
 'kɪ 'v nyibli -mʊ', -v nʊε =nε -mɔ.»

10'Kɪ 'lɪ 'a -Hɪhɪu a 'klɪ 'kwɪɪ, 'kɪ ε naa 'lɪ, 'ε tɔɔ nε -a mu -huhlɪdε a 'mu. Nyɪsua a -Hɪhɪu yɪ -teblɪ a pεpε a 'ma nɪ, kɔ, Nyɪsua a 'lulε-hɪhɪε -mʊ', -ε hlɔ 'kwɪɪ bu, 'ε yɪ-e -wε. 11=Bʊ pʊ=v -tonyiblo a -hɪhɪu a dε yɪ: Dε -mʊ', -na 'bɪhʊan a -hɪhɪu yɪ 'lu -mɔ lε -hɪε, =yɪ-tɪ -yɪ. Ε nɪ -do, ε nɔ- yɪ-e. Dε nɪ -do a 'mu, nɔ- ε -mɔ, 'kɪ 'v Nyɪsua a -Hɪhɪu -mɔ. Nyɪsua a -Hɪhɪu nɪ -do, nɔ- yɪ dε -mʊ', Nyɪsua a 'mumu, ε yɪ 'lu -mɔ lε -hɪε. 12-A mu -mɔ -bɪ, Nyɪsua a -Hɪhɪu -mʊ', ε -nyɪ -a mu, ε 'yɪ 'lɪ 'klɔ -bu a -tonyibli -mɔ -hɔn. Nyɪsua a =gbεtʊ, nɔ- -nyɪ -a mɔ=ɔ, -ε dɪ-e nu, -haan-teblɪ -mʊ', ε nu -a mu -mɔ, -a 'mu=v lε yru. 13'Bʊ mɔ, -teblɪ a 'mu, =ba yɪ-tɪ nyibli klε nɪ -hɪhɪε -nɪ, -a 'nɪ -nu=o 'lɪ-tɪ -tonyibli a =tɔ 'kwɪɪ, kεε, 'kɪ -aan pʊpʊwɪn -hʊen 'lɪ Nyɪsua a -Hɪhɪu -mɔ. -Ε -bɪ Nyɪsua a -tɪ a -tεε -mʊ', 'a -Hɪhɪu tʊε nε -a mu, nɔ- -a -hɪhɪε nyibli -mʊ' klε, -v kɔ ke' Nyɪsua a -Hɪhɪu a 'mu, ε nɪ 'v.

14Nyiblo 'bu nɪ 'v, Nyɪsua a -Hɪhɪu 'bu 'yɪ 'v=v ke' -nɪ, -ε -bɪ -tɪ a -tεε -mʊ', Nyɪsua a -Hɪhɪu tʊε =nε, nyiblo a 'mu, ε 'yɪ 'lɪ-tɪ 'lɪ -wε, bu yru=o lε. 'Kɪ 'lɪ nyiblo a 'mu 'yɪ, -tɪ a 'mu, ε mɔ buɔa-tɪ -nɔ. Ε 'yɪ 'lɪ 'a lεyuyruo 'lɪ -wε, -ε nu=o, Nyɪsua a -Hɪhɪu nɪ -do, nɔ- nɪ-e, =a yruɪ-e lε. 15Nyiblo 'bu nɪ 'v, Nyɪsua a -Hɪhɪu 'bu nɪ 'v=v ke', ε nɔ- -wε 'lɪ, -bu yɪ -teblɪ a pεpε a 'yɪlε'jɔjɔra. Kεε, nyiblo -mʊ', -ε kɔ ke' Nyɪsua a -Hɪhɪu 'yɪ 'v -nɪ, ε 'yɪ 'lɪ-tɪ 'lɪ -wε, bu 'jɔra nyiblo a 'mu, 'a nunu-teblɪ 'yɪ lε. 16Ε mɔ =han-tɪ, v 'cru la 'lɪ-tɪ Nyɪsuaɾɪɛn 'kwɪɪ. -Tɪ a 'mu, ε nɔ- -bu:

«Ε 'yɪ nyiblo =dʊ -kɔ, -bu yɪ dε -mʊ',
 Kʊkɔnyɔ Nyɪsua yɪ 'lu -mɔ lε -hɪε.
 Nyiblo =dʊ 'yɪ 'lɪ 'a =tɔ'pʊpʊv -wε.»

Kε- v nu la 'a 'cɪcru. -A mu -mɔ -bɪ, -v kɔ ke' Nyɪsua a -Hɪhɪu nɪ 'v, dε -mʊ', -Yusu 'Kɪsʊ yɪ 'lu -mɔ lε -hɪε, nɔ- -a yɪ 'lu -mɔ lε -hɪε -wε.

Pɔɔv kɔ Apɔɔsɪ 'hʊen-, v mɔ Nyɪsua a -kvannunyibli -nɔ

3 1'Dɪayɪv -na, -tε 'n nɪ la 'lɪ 'a mu -mɔ, 'n 'yɪ la 'lɪ 'aan -mɔhleele 'lɪ -wε, =wɪ yɪ, -tε -mʊ', v nɪ 'lɪ nyibli -mʊ', -v kɔ ke' Nyɪsua a -Hɪhɪu nɪ 'v a

-mohleele. Kεε, 'n yi hlee la 'li 'a mu -mɔ, =wi yi -te v ni 'li 'klo -bu a nyibli a -mohleele, -v yi 'waa dɔnu a 'lule-hihie =wien le kue, -kɔti a 'wi la 'yonu =pli yi, 'ki 'v -Yusu 'Klɩsu a 'hru wlɔn. ²Yi-he-tebli ni -do -mu', -v 'yi la 'mu -kla, nɔ- 'n tve la 'a mu. 'N 'ye la 'a mu -tebli 'yakli ni -tve -ni, -kɔti a 'yi la 'li 'a leyuyruo 'li -we. A 'wi la 'yonu =pli yi, -v 'tie 'nyee, -v 'ye 'li diide 'yakla a didie ni -we. Kue la 'li ti a 'mu 'yie bu, -bu ye -nyrɔwɔ -bu ki, a 'tie 'wi 'yonu =pli yi, -v 'ye 'li nyt'ka a diide a didie ni -we, ³-ε nu-o, a 'tie 'wi 'klo -bu a nyibli yi, -v yi 'waa dɔnu a 'lule-hihie =wien le kue, 'a =tutui ca -mɔ, 'blini 'ε ni 'li 'a mu 'nyi. 'Bu mɔ, 'bu ni 'mu le, -ε -bi a 'tie 'wi 'klo -bu a nyibli yi, -v yi 'waa dɔnu a 'lule-hihie =wien le kue. 'E mɔ -han-ti, -te 'waa nununɔmli ni 'mu, ke- 'aan -ne ni 'mu. ⁴'Ki 'li 'a mu 'nyi, 'bu mɔ, nyibli -bi 'bu yi le ni pi, 'mɔ Pɔlv, v mɔ 'na nyibli =nɔ, -v -bi 'bu yi le ni pi, v mɔ Apɔlɔst a nyibli =nɔ, -ε -bi a 'wi- nyibli -mu' yi, Nyɩsua a -Hihiu 'yi 'v ke' -ni.

⁵Nyiblo a 'di -bi -mɔ Apɔlɔst 'li? Nyiblo a 'di -bi -mɔ Pɔlv 'li? -A mu ni 'hven a 'mu, -a mɔ Nyɩsua a -kvannunuyibli =nɔ, Nyɩsua lee la 'li 'a mu -mɔ, 'ki -ba pu 'a mu -Yusu 'Klɩsu a -haantitie, -ε di-e nu, a 'mu=v =wlv yi -kuo -ni. -Kvan -mu', Nyɩsua -nyi -a mu, ε nɔ- -a ni. ⁶'Mɔ Pɔlv, 'mɔ =tu Nyɩsua a -ti a -mɔlenuna -wlu, 'ki 'li 'a mu 'nyi. 'N 'wi- -tonyiblo -mu' yi, -ε yi -tebli 'dɔ; Apɔlɔst -mɔ -bi, 'ε gba -kvan a 'mu 'lu -mɔ. 'E 'wi- nyiblo -mu' yi, -ε 'wlee 'dudɔ-tebli 'nie le. Kεε, Nyɩsua, nɔ- nu-o, -kvan a 'mu, 'ε nyra 'lu yi bu -tεε. 'E 'wi yi, ε nɔ- nu-o, 'dudɔ-tebli a 'mu, 'ε =ga -tεε. ⁷'A -ti, nyiblo -bu, -ε yi -tebli 'dɔ, ε kɔ nyiblo -bu, -ε 'wle=ε 'nie le, v 'ni -nu-o li de gbagbu =dv. Kεε, Nyɩsua -bu, -ε ni-e, 'ε yi =ga, ε nɔ- ni de gbagbu. 'E nɔ- ni-e, 'aan =wlv a yikuole, 'ε yi kle -bii -ni. ⁸'A -ti o, nyiblo -bu, -ε 'dve -tebli, kɔ nyiblo -bu, -ε 'wle=ε 'nie le 'hven-, nyiblo =dv 'yi 'v 'a 'bɩhɩan 'lu yi -ni. 'U mɔ de ni -do. 'U ni 'hven a 'mu, Nyɩsua, nɔ- di 'waa 'wio bu pu, =wi yi, -te v nu -kvan a nunuo.

⁹'A -ti, 'n kɔ Apɔlɔst 'hven-, -a bibi ki, -a ni Nyɩsua a -kvan. 'A mu -mɔ -bi, a 'wi- -ci yi, Nyɩsua yi -ci. A 'wi- 'kayu yi -we, Nyɩsua pi. ¹⁰Nyɩsua -nyi 'mu 'kli, 'ni =tu -kvan -wlu, 'ki 'li 'a mu -mɔ. 'N 'wi la 'kayupɔnyɔ yi, -ε yi 'kayo a blepule, 'ni pu 'kayu ble -tεε, 'ti- nyiblo -bi 'ε di-e pu mɔ. 'A -ne nyiblo -di 'kayu pu, bu =tu -kvan 'yie, -ε di-e nu, ε 'mu 'kayu a 'mu pu -tεε. ¹¹Nyɩsua, nɔ- =tu 'v -Yusu 'Klɩsu bu, -ε di-e nu, ε 'mu 'kayu a 'mu, 'a -wlvubde' pa. Nyiblo =dv 'yi 'li-t 'li -we, bu pu 'li -wlvubde yrayrv =dv 'li de. ¹²'Ki 'v 'kayu a -wlvubde a 'mu ki, v -we 'li bu nu 'kayupu-tebli a gblegble ni, bu pu 'kayu ni. -U -bi ni -gvlv, -v -bi 'v ni 'sroba, -v -bi 'v ni yɩnɔti. Kεε, -v -bi ni ti, -v -bi 'v ni -piti, -v -bi 'v ni -kɔbu -gbugbli. ¹³-Nyrɔwɔ -kɔ 'kwli Nyɩsua di 'v nyibli -bati le -puv -ni, 'ki 'a -ne nyiblo =dv a -kvan di 'v pepe -bii -ni, -ε nu-o, -nyrɔwɔ a 'mu 'kwli, Nyɩsua kɔ bu pu 'li 'a -ne nyiblo a 'kayupu-tebli na 'nyi, -ε di-e nu, ε 'mu=v 'ye, 'bu mɔ yɩnɔ-kvan. ¹⁴'Bu mɔ, -ne 'kayu -mu', -di pu, 'bu 'yi -wlvn^a, -ε -bi Nyɩsua di -nyi -mu 'wio. ¹⁵Kεε,

^a 3.14 ε =hen 'nyre, -na Nyɩsua a -kvan 'bu nu -tεε.

-ne 'kayu 'bu -wln, -e -bi Nyisva 'yi 'li-ti 'li -we, bu -nyi -mu 'wio. E mo -han-ti, e di -mu 'ni wa, kee, e hie wen 'u de gbe, na 'mu wen -mu le hien.

16'Bi a yi-e ni, -e mo, 'a mu -Yusu a nyibli, a 'wi- 'kayu yi, -e ko bu Nyisva 'ti 'li, 'a yi-e -we, -e mo, Nyisva a -Hihiu ni 'u 'a mu ke'. 17'Bu mo, nyiblo 'bu 'wla 'kayu a 'mu, nyiblo a 'mu, Nyisva di-e 'ni 'la -we, -e nu-o, Nyisva no- ko 'kayu a 'mu.

18Nyiblo =du 'ni 'kaa 'li 'a dionu. 'Ki 'li 'a mu 'nyi, nyiblo 'bu pu le, e ko -to, =wi yi 'klo -bu a nyibli, -e -bi bu 'wi- nyiblo -mu' yi, -e ba, -e di-e nu, e 'mu -haan=tokonyo' pa. 19'Ni yi win a pupu le ni ni, e 'wi yi, -tebli -mu', -e ko ki 'klo a nyibli pu le, u ko 'u =to, e 'ni -da-a li =dedede, 'ki 'li Nyisva 'yi. E mo -han-ti, 'u 'cru 'li-ti Nyisvaerien 'kwli, -e mo: «Gblagblukonyu a =to 'kwli, 'ki Nyisva nee 'li, 'e kwle =nu.» 20U 'cru-ti ni -we, -e mo: «Kukonyo Nyisva yi =tokonyu a 'lule-hihie ni, 'e yi-e -we, -e mo, e 'ni -da-a li =dedede.» 21'A -ti, 'n yi 'a mu 'ni -lee -ni, a 'ni 'puu 'li nyiblo =du a -pli, a 'ni -ha le pu, -e mo, 'a mu -mo 'a nyibli. Ba ko 'a yiyie, -e mo, a ko -tebli a pepe ni, 'a ko nyibli a pepe -we. 22'Mo Polu, ko Apolosi, ko Pielu 'huen-, -a mu -mo 'aan nyibli, -a mo 'aan -heenyu. Mo, 'klo, ko -hunhlon, ko 'kokuu 'huen-, ko ti -bu 'yri a -tebli, ko -nja a -tebli, 'a mu ko =nu -we. 23'A mu -mo -bi, -Yusu 'Klisu, e no- ni 'u 'a mu 'lu yi, Nyisva 'e ni 'u -Yusu 'Klisu 'lu yi.

A 'ni 'puu 'li 'aan dionu a -pli

4 1Ba ko 'a yiyie, -a mu -Yusu 'Klisu a -monanyu, -a mo 'a -kvannunuyibli =no, Nyisva 'e to ne -a mu -ti a -tee -mu', -e -hli la nyibli 'yi ki, 'e lee ne -a mu, 'ki ba to -ne nyibli. 2-A yi-e ni, -e mo, -kvannunyo -mu', u -nyi -kuande, de 'a nyiblo gbagbu -hve-e, e no- mo bu -tu -kuande a 'mu 'yie -tee. 3'Mo -bi, -bu mo -haan-kvannunyo, mo, -bu 'yi -haan-kvannunyo 'pa-, e 'yi 'a mu 'pa-, a 'ni -hla-a li-ti ni. 'Ye =bu 'na 'mumu a 'mu -bu, 'n 'yi 'li 'a hihla 'li -we. 4'Na =wlu 'ni -yee-e 'mu -ti. Kee, de a 'mu, e 'yi 'nyre -hen, -e mo, 'n 'yi de 'kuku =du -nu. E 'yi 'mo 'pa-, 'ni 'be-e li 'na dionu a -bati. Kukonyo Nyisva, no- di-e 'be. 5'A -ti o, a 'ni 'bee 'li -u -bi a -bati, a 'ni 'hlaa 'li-ti, 'bu mo, nyiblo 'bu nu -kuan -tee, ko, 'bu 'yi-ti -nu -tee. Kee, ba -ple -nyrowo -mu', Nyisva wa 'nyre. -Nyrowo -mu', -e ko 'kwli Kukonyo -Yusu di di, -tebli a pepe, -e -hli, 'ki 'li halo 'nyi, e di pu=pepe', 'ye =bu -tebli a 'mu, e -hli 'li -tonyibli a -wli ki. -Nyrowo a 'mu, 'ki Nyisva di 'u nyibli 'nyre le -puu -ni, =wi yi, -te u nu -kuan a nunuo.

6'Diaynu -na, Apolosi ko 'mu 'huen- a -ti 'n hle, -e di-e nu, 'mu 'a mu de -to -ni. 'N -hve-e ni, ba na yinohru -mu', -koti 'u 'cru 'li Nyisvaerien 'kwli. A 'ni 'puu 'li 'aan tokonyu -bi a -pli, 'ti- a 'ni 'yraa 'li -u -bi. 7-Mo -mu', de- ko -ti =ni yi-ti 'lu -mo le -hie, -e mo, -mo ni 'u -na 'bio -bi 'lu yi 'li? =Bi =yi-ti -yi, -e mo, 'a -ne de, -ko, Nyisva, no- -nyi -mo=jo. -Te e mo Nyisva, -e -nyi -mo=jo, 'a -ti, =ni 'puu 'li -na dionu a -pli. =Ni yi -na dionu a -pli ni pu, -e -bi e -hen 'nyre, -e mo, e 'yi Nyisva 'pa-, e 'yi -mo=jo -nyi.

⁸ E 'wɪ yɪ, a yɪ -hie-e 'lu -mɔ le, -e mɔ, -tebli a pɛpɛ -mʊ', Nyɪsʊa yɪ nyibli -nyɪ, a kɔɔ nɪ. A 'nɪ -hʊa-a 'kɪ -dedede, a -cɛɛ 'v yɪ, 'kɪ 'v Nyɪsʊa a 'hru wɔɔn. A wen 'nɪ, 'aan pɛpɛ, a mɔ nyibli gbagbɪ, 'kɪ 'v Nyɪsʊa a 'hru wɔɔn. Kɛɛ, -a mu -mɔ -bɪ, -a 'yɪ nyibli gbagbɪ 'pa-. 'N -hʊe wen-e nɪ, 'kɪ ba mɔ wen -tɛɛ a nyibli gbagbɪ, -e di-e nu, a kɔ -a mu 'hʊen-, -aan pɛpɛ, -a 'mu nyibligbagbɪde nu, 'kɪ 'v Nyɪsʊa a 'hru wɔɔn. ⁹-A mu -Yusu 'Kɪsʊ a -mɔnanyʊ, 'kɪ 'lɪ nyibli -bɪ 'yɪ, Nyɪsʊa nu-o nɪ, =a nɪ 'lɪ nyibli a pɛpɛ bu, =a 'wɪ- nyibli -mʊ', -bati -klɔ, v mi 'la mɔ yɪ, 'tɪ- 'klɔ -bu a nyibli kɔ Nyɪsʊa a lelenyʊ 'hʊen-, 'v yɪ -a mu -ta -mɔ 'ye. ¹⁰'Kɪ 'lɪ 'klɔ a nyibli 'yɪ, -a mɔ bʊbanyibli -nɔɔ, -tɛ -a nɛ -Yusu a -tɪ -mɔ le a -tɪ. 'A mu -mɔ -bɪ, a wen 'nɪ, a kɔ =tɔ, -e nu-o, a kɔ -Yusu 'Kɪsʊ 'hʊen-, a -mʊe nɪ. 'Kɪ 'lɪ 'klɔ a nyibli 'yɪ, -a 'yɪ 'kɪ =dʊ -kɔ. Kɛɛ, 'a mu -mɔ -bɪ, a wen 'nɪ, a kɔ 'kɪ. Nyibli yraa nɛ -a mu nɪ. Kɛɛ, 'a mu -mɔ -bɪ, v -tʊɪ 'v 'a mu nɪ. ¹¹Kʊe la 'lɪ bu, -bʊ yɛ tɪ -bʊ kɪ, 'kanʊ kɔ 'nie'natu 'hʊen-, v ni -a mu nɪ. -A 'yɪ =haanwlawɪ -kɔ, nyibli 'v yɪ -a mu bɪ, =a 'yɪ bʊnʊle -kɔ, ¹²=a nɪ -aan dɔɔnʊ a dabʊɪ, =a nɪ -kʊan, -e di-e nu, -a 'mu de di. Nyibli 'bʊ yɪ -a mu nɪ -tapʊ -nɪ, -e -bɪ -a de Nyɪsʊa, 'kɪ bʊ nu =nʊ =haande -mɔ. 'Bʊ yɪ -a mu =hʊwen nɪ =tʊɪ, -a nɪ gbee, =a kʊe =wɔɔ a 'lɪla. ¹³'Bʊ yɪ -a mu 'tanɪ nɪ =tʊɪ, -e -bɪ -a nɪ =wɔɔ 'yɔɔɔ, =a yɪ 'lɪ =nʊ -mɔ -hlee -nɪ. Kʊe la 'lɪ bu, -bʊ yɛ tɪ -bʊ kɪ, 'kɪ 'lɪ 'klɔ a nyibli 'yɪ, -a mɔ nyibli -nɔɔ, -v 'yɪ gbaale -kɔ, -v 'wɪ- kʊɛtɪ yɪ, v -hɛ le, 'tɪ- v pɪ 'wan.

¹⁴-Tɪ -bʊ, 'n yɪ 'cɪɪ, e 'yɪ =bɪ 'mu 'a mu -tʊɪ -nʊu -nɪ a -tɪ. Kɛɛ, 'nɪ yɪ 'cɪcɪru le nɪ nɪ, e 'wɪ yɪ, 'mu 'a mu =tɔ' pʊ a -tɪ =nɔɔ, -kɔtɪ 'a mu -mɔ 'na nʊeyonʊ. ¹⁵'Ye =bʊ a kɔ nyibli -hʊɔhʊɪ -bɪ, -v tʊe nɛ 'a mu -Yusu 'Kɪsʊ a -tɪ, a kɔ 'baɪ nɪ -do. 'Mɔ -mɔ 'aan 'baɪ, -e nu-o, mɔ -pʊ 'a mu -Yusu a -haantitɪe, 'tɪ- 'a kʊo =nɛ =wɔɔ yɪ. ¹⁶'N nyɛɛ nɛ 'a mu le, -tɛ 'n mɔ 'aan 'baɪ, 'a -tɪ, ba -ha 'lɪ 'na =pɪ le. ¹⁷Kɛ- 'n -hʊe ba nu nɪna. E nɔ- kɔ -tɪ, 'nɪ yɛ 'a mu Timote yɪ. Timote a 'mu, 'mɔ pʊ=v -Yusu a -haantitɪe, 'tɪ- 'e kʊo =nɛ =wɔɔ yɪ. E nɔ- mɔ 'na =wɔɔ a nyiblo. E 'sɪɪ 'v yɪ, 'kɪ 'v Kʊkɔnyɔ -Yusu a 'hru wɔɔn. E nɔ- 'n yɪ 'lɪ 'a mu -mɔ tɛ, e 'mu 'a mu -tɔɔ -nɪ de, -tɛ 'n nɪ nɪna, 'kɪ 'v -Yusu 'Kɪsʊ a 'hru wɔɔn. -Tɛ e di 'aan tɔɔle nu, kɛ- nɪ -do 'n nɪ -Yusu a nyibli a tɔɔle, 'kɪ 'v 'a -nɛ -tɪtɛ =dʊ, -e di-e nu, -tɛ 'n nɪ nɪna, v 'mu nɪna le nu -wɛ.

¹⁸'Kɪ 'lɪ 'a mu 'nyɪ, nyibli -bɪ nɪ 'lɪ, 'v 'yɛɛ 'lɪ 'waa dɔɔnʊ, -e nu-o, v wen 'nɪ, hʊannʊ nɪ 'mu nɪ, 'kɪ =bʊ di 'lɪ 'a mu -mɔ. ¹⁹Kɛɛ, -aan Kʊkɔnyɔ 'bʊ wen-e kɪ, 'n 'tɪe di 'lɪ 'a mu -mɔ nɪ. 'Bʊ mɔ, 'nɪ nyre 'lɪ 'a mu -mɔ, nyibli a 'mu, -v 'yɛɛ 'lɪ 'waa dɔɔnʊ 'lɪ, 'n kɔ =bʊ 'ye =nʊ, 'tɪ- 'bʊ mɔ, 'bʊ yɪ win le nɪ pɪ dadʊ, e kɔ, 'bʊ mɔ, Nyɪsʊa a 'kɪ 'bʊ nɪ 'lɪ =nʊ 'lɪ, 'n di-e 'nɪ yɪ. ²⁰'Nɪ yɪ 'a hɪhla le nɪ nɪ, de e -hɛn 'nyre, e nɔ- mɔ, 'bʊ mɔ, Nyɪsʊa 'bʊ kɔɔ nyiblo win kɪ, 'kɪ 'lɪ nyiblo a 'mu, 'a nunuɔmɪ 'kwɪlɪ, 'kɪ -yruɪ 'lɪ-tɪ 'lɪ, -e mɔ, Nyɪsʊa kɔɔ =nɛ win kɪ. E 'yɪ 'lɪ 'a pʊpʊwin 'kwɪlɪ 'pa-, =nɪ -yru-o 'lɪ-tɪ 'lɪ.

²¹Ba lee 'mu, de 'aan =wɪt -hʊe. =Bɪ 'nɪ yɪ 'lɪ nɪ di, =bʊ ya -ɲɛ, 'mu 'lɪ 'a mu le -ha, -vʊ-, =bʊ ya =wɔɔ 'yɔɔɔ, 'kɪ 'lɪ nʊɛle 'kwɪlɪ, -tɛ a di 'aan =wɪt 'cɪcɪ -nɪ a -tɪ?

Nyiblo 'bu nu -wlawli, ba -ha 'li-ti 'a mu 'nyi

5 ¹Ya 'u 'lu de, -ti 'n yi 'wun ti a pepe, 'ki 'u 'a mu ki, ε nɔ- mɔ, nyibli nu 'li 'a mu 'nyi, 'u ni -wlawli. Mɔ, nyibli -mu', -u 'yi Nyisva -yi, yunyrededu a 'mu, u 'ni -nu-o li-ti yruyru. U lee 'mu ni, -ε mɔ, 'ki 'li 'a mu 'nyi, nyiblo -du nu 'li, 'ε -ha 'a 'baɪ nuɔba -ji'. ²Aan de 'kuku a -ti, a kɔ ba we wen -hien. Kεε, 'aan de 'yi 'mu le -ni, 'a pi 'aan dɔnu a -pli. Nyiblo -mu', -ε nu de a 'mu, ba -ha 'li-ti 'aan dɔnu 'nyi. ³Mɔ -bu, 'n 'yi 'li 'a mu 'nyi -ni. Kεε, 'ki 'na =wɔ nu 'li 'a mu -mɔ. Nyiblo -mu', -ε nu de 'kuku a 'mu, 'n -we 'a -bati a lepɔle -mɔ, =wɪ yi 'ni ni wen 'li 'a mu 'nyi, -te -mu', ε di wen 'mu ni. ⁴Ki 'li -aan Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɪsu a 'nyre 'kwli, 'ki 'n pɔv 'li -bati a 'mu 'li. De a kɔ ba nu, ε nɔ- mɔ, ba 'kukue le, -ε -bɪ 'ki 'na =wɔ di 'li 'a mu 'nyi ni, kɔ, -aan Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɪsu a 'kli a kɪnu nu 'mu -tuo ki ni -we. ⁵Bu mɔ, 'ba 'kukue 'ki le, -ε -bɪ nyiblo a 'mu, ba pu=v Satan -ji', -ε di=e nu, Satan 'mu 'a -plahɔ 'la, kɔ, -ε di=e nu, Nyisva 'mu 'a -hihiu wa, -nyrɔwɔ -mu', -aan Kɔkɔnyɔ -Yusu di ya.

⁶ε 'yi -tεε -nu, 'ki ba pu 'aan dɔnu a -pli. =Bɪ a 'yi-ti -yi, -ε mɔ, 'flɔɔ a 'yaade 'cumie gbe, nɔ- ni=e, 'flɔɔkuo a pepe 'ε 'yεε? ε =hen 'nyre, de 'kuku 'cumie, nɔ- wle, 'ε ni=e, 'aan pepe 'a yi de'kukununyɔ -he. ⁷A kɔ ba -ha 'li de 'kuku a 'mu, -ε 'wi- 'flɔɔ a 'yaade yi, 'aan dɔnu 'nyi, -ε di=e nu, a 'mu 'u yi 'sii -ni, ε =hen 'nyre, a 'mu 'flɔɔkuodu -mu' yi 'wi, 'yaade 'yi 'li -mɔ -ni. 'N yi=e ni, -ε mɔ, Nyisva nu-o ni, 'a -we 'byi'siile -mɔ, 'ki 'u=v ye', -ε nu-o, -Yusu 'Klɪsu 'ku ni, 'ki 'u 'aan -ta'. -Yusu a 'mu, ε 'wi- 'blayu -mu' yi, -Juukue 'le, 'ki 'u -cɔhlɔn a pipie a -ta', u 'mu le'mimle -mu', u deε Paki nu. ⁸A -ti, -aan -teblɪ -hɔn -mu', -a ni, -ba hie 'u bu, =wɪ yi, -te -mu', -Juukue ni 'a nunuo, ti -mu' -kɔ 'yri u nii 'u Paki a le'mimle, 'u yi 'flɔɔdu -mu' di, -ε kɔ -mɔ 'yaade 'yi 'li -ni. 'Bu mɔ, -aan -teblɪ -hɔn -mu', -a ni, -ba hie 'u=v bu, -ε -bɪ -aan nunukɔ 'sii 'u yi, =a -he -haannyibli.

⁹Crien -mu', 'n ya la 'a mu yi, 'ki 'li-ti 'kwli, 'n hla la 'li-ti ni, -ε mɔ, nyibli -mu', -u ni -wlawli, kɔ 'lawlu, a kɔ =nu 'hɛn-, a 'ni 'nuna 'li -mɔ. ¹⁰ε 'yi la nyibli -mu', -u 'yi -Yusu a nyibli a -ti 'pa-, 'ni -hla=a la=a. 'ε mɔ -han-ti, nyibli -mu', -u ni -wlawli kɔ 'lawlu 'hɛn-, kɔ 'waa de -mu', -u kɔ ca, kɔ 'waa de -mu', -u yi 'yri, kɔ 'waa de -mu', -u de 'kuo, nyibliɔ a 'mu, nu- ni 'nε- 'klɔ -bu ki. 'Bu mɔ, -Yusu a nyiblo 'bu pu le, ε 'ni -hva=a li-ti, 'ki ε kɔ nyibliɔ a 'mu 'hɛn-, bu nuna -mɔ, -ε -bɪ -Yusu a nyiblo a 'mu, ε kɔ bu -hɔn wen 'nε- 'klɔ -bu ki. ¹¹De -mu', 'n 'cɪ la, 'n 'cɪ la=a ni, 'ki 'u -Yusu a nyibli a -ta'. 'Bu mɔ, nyiblo 'bu pu le, ε mɔ -Yusu a nyiblo =mɔ, 'ti- 'bu yi -wlawli kɔ 'lawlu 'hɛn- ni ni, 'bu kɔ ca, 'bu yi 'kuo ni de, 'bu yi nyibli a 'nyre yi ni nyre, 'bu yi 'a dɔnu nɔ a 'nuna wɔn ni -hie -ni, 'bu yi ni 'yri, ε kɔ 'a mu 'hɛn-, a 'ni 'nuna 'li -mɔ. Mɔ, a kɔ=v 'hɛn-, a 'ni 'didie 'li de -mɔ. ¹²⁻¹³Nyibli -mu', -u 'yi -Yusu a nyibli 'pa-, ε 'yi 'na -kuan 'pa-, 'ki =bu pɔv =nu -bati le. Nyisva, nɔ- di =nu -bati le -pɔv -ni. 'A mu -mɔ -bɪ, nyibli -mu',

-v kɔ 'a mu 'hven-, -v mɔ -Yusu a nyibli, nu- a bleɛ yi, ba puu -bati le. De -mu', Nyɩsua a 'crɛn hle, ε nɔ- ba nu. E nɔ- mɔ: «Nyiblo -mu', -ε ni -tebli -hɔn, ba -ha 'lɩ-ti 'aan dɔnɔv 'nyɩ.»

**Nyibli -mu', -v 'yi Nyɩsua -yi, Nyɩsua a nyibli
'yi yi -bleɛ -ni, bu pu -nu -hawi**

6 ¹Kɩ 'lɩ 'a mu Nyɩsua a nyibli 'nyɩ, nyiblo 'bu nu 'a 'bɩtan de -huan -mɔ, a 'yi yi -bleɛ -ni, ba pu nyibli -mu' -v 'yi Nyɩsua -yi -hawi. Kεε, a kɔ ba pu 'aan 'bio Nyɩsua a nyibli -hawi. ²Bɩ a 'yɩ-ti -yi, -ε mɔ, Nyɩsua a nyibli, nu- di 'klɔ -bu a nyibli -bati le -puu -ni? 'A -ti, -tε a di 'klɔ -bu a nyibli a pεpe -bati le -puu -ni, ε nɔɔ 'v le, 'kɩ ba pu -bati, 'kɩ 'v -ti -gbatu a -ta'. ³Bɩ a 'yɩ-ti -yi -we, -ε mɔ, -a mu di Nyɩsua a lɛlenyɩ -bati le -puu -ni? -Te -a di Nyɩsua a lɛlenyɩ -bati le -puu -ni, 'a -ti, ε nɔɔ 'v le, 'kɩ -ba pu -bati, 'kɩ 'v 'klɔ -bu a -tebli a -ta'. ⁴'A -ti, -ti 'bu bi 'lɩ 'a mu 'nyɩ, de- kɔ -ti nyibli -mu', -v 'yi Nyɩsua -yi, 'a pɩ -nu -hawi, 'v pu nε 'a mu -bati le 'lɩ? ⁵Bɩ de a 'mu, ε 'nɩ -nuo-o lɩ 'a mu -tuɩ? =Bɩ 'kɩ 'lɩ 'a mu 'nyɩ, -tɔkɔnyɔ =du 'yi 'lɩ -ni, -bu kɔkɔa 'aan -ti a 'mu yre. ⁶Nyibli -mu', -v 'yi -Yusu =wlv yi -kuo -ni, ε 'yi -tεε -nu, 'kɩ ba pu =nu 'aan 'bio -Yusu a nyibli a -hawi.

⁷Hɩhla-ti 'bu ni 'lɩ 'a mu 'nyɩ, ε =hɛn 'nyre, a 'nɩ -na-a lɩ Nyɩsua a 'hru -mu' -tεε. 'Bu mɔ, nyiblo 'bu nu 'a mu de -huan -mɔ, 'bu 'yri 'aan de, ε nɔɔ 'v le, 'kɩ ba kɔ =wlv a 'lɩla, 'ε -hi 'v ba yεε =nε -ti, 'kɩ 'v nyiblo -bi yi. ⁸Kεε, a 'yi =wlv a 'lɩla -kɔ. De a ni, ε nɔ- -mɔ, a ni -v -bi -tebli -hɔn -mɔ, 'a yi 'waa -tebli 'yri, 'ye =bu v mɔ 'aan 'bio Nyɩsua a nyibli. ⁹A yi-e ni, -ε mɔ, nyibli -mu', -v ni -tebli -hɔn le, v 'yi 'lɩ-ti 'lɩ -we, bu pa 'lɩ Nyɩsua a 'klɔ yrayrv -mu', ε di nu 'kwli. A 'nɩ 'kaa 'lɩ 'aan dɔnɔv, ba kɔ 'a yiyie, -ε mɔ, nyibli -mu', -v ni 'lawlu, kɔ nyibli -mu', -v kwle -ci, ε kɔ nyibli -mu', -v ni -wlawlu, kɔ, nyibepv -mu', -v ni 'waa 'bio nyibepv nɔgbɩ -mɔ, nyibli a 'mu, v 'yi 'lɩ-ti 'lɩ -we, bu pa 'lɩ Nyɩsua a 'klɔ yrayrv 'kwli, ¹⁰kɔ, nyibli -mu', -v yi 'yri, v bi 'lɩ yi, nyibli -mu', -v kɔ ca, 'kɩ 'v 'waa 'bio a kɔkɔ-tebli a -ta', kɔ nyibli -mu', -v yi 'waa dɔnɔv nɔ wlɔn -hie -ni, kɔ, nyibli -mu', -v 'yi 'waa 'bio a 'nyre yi nyre, v kɔ -balɔnyibli 'hven-, nyibliɩv a 'mu, v 'yi 'lɩ-ti 'lɩ -we, bu pa 'lɩ Nyɩsua a 'klɔ yrayrv 'kwli. ¹¹Ti -hi la a ti 'yri, nyibli -bi, 'kɩ 'lɩ 'a mu 'nyɩ, v 'cibi la 'v yinyre-tebli a 'mu, 'a nunuo. Kεε, -tε ti nε -bu, Nyɩsua -bu, -a de, 'a -Hihɩu =gble 'a mu ni, 'kɩ 'v yinyre-tebli a 'mu a -ta', 'ε pu 'a mu 'kɩbɩa kɩ, -ε di-e nu, a 'mu Nyɩsua a nyibli' pa, 'ε nu-o, 'a 'sii 'v yi, 'kɩ 'v 'a dɔnɔv ye'. Kε- ε nu 'a nunuo, -ε nu-o, a kuo nε -aan Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Kɩsv =wlv yi.

Ba -ha 'aan 'hɩ, 'kɩ 'v Nyɩsua a -ti a 'yi'buale a -ta'

¹²'Kɩ 'lɩ 'a mu 'nyɩ, -v -bi ni 'lɩ, v wɛn, v kɔ 'hru, 'kɩ bu nu 'a -nε =dedede 'waa =wlv -hɩε. Iin, ε mɔ =han-ti -nɩɔ, kεε, ε kɔ nunu-tebli -bi, -ε 'ye ni -hεε =nu. 'N -wε 'lɩ =bu pu wɛn le ni, -ε mɔ, 'n kɔ 'hru, 'kɩ -bu nu 'a -nε =dedede, kεε, 'nɩ -hɩa-a lɩ =bu -hε 'a -nε =dedede a -koyu. ¹³Kε- a pɩ de, -ε mɔ, diide

ni 'v ni, 'ki 'v 'kwli -mɔ, 'kwli -mɔ -bi, 'e ni 'v, 'ki 'v diide a -ta'. Iin, e mɔ -han-ti -niɔ, kee, -nyrowɔ di 'v 'ni nyre, Nyɔsua 'mu didi-tebli kɔ 'kwli 'hven- bu -we, kee, e 'yi 'nyre -hen, -e mɔ, -aan 'hvi ni 'v ni, 'ki 'v 'lawlude a -ta'. E ni 'v ni, 'ki 'v Kukɔnyɔ -Yusu -mɔ. Kukɔnyɔ -Yusu a 'mu, e nɔ- kɔɔ =ne win ki. 14-Te -aan Kukɔnyɔ 'ku la, -e -bi Nyɔsua -ha la 'li-t 'kukonyibli 'nyi, 'e -ha la-a 'klɔ. -A mu -mɔ -bi, =ba 'ku -hvan, e kɔ bu -ha -hvan 'li -a mu 'kukonyibli 'nyi, e 'mu -hvan -a mu 'klɔ -ha, 'ki 'li 'a 'kli 'kwli.

15Ba kɔ 'a yiyie, -e mɔ, 'cɔe 'wɪ- -Yusu a 'hvi yi. 'A -ti, 'aan 'hvi mɔ -Yusu 'Klɔs a 'hvi a 'kabi =niɔ. E nɔ- kɔ -ti, 'n 'yi yi -blee -ni, =bu gba -Yusu 'Klɔs a 'hvi a 'kɪba, =bu nu-o 'lawlunugba a 'hvi a 'kɪba -mɔ. 16Ba kɔ 'a yiyie, -e mɔ, nyiblo kɔ 'lawlunugba 'hven-, 'bu pɛ bu, -e -bi e kɔɔ 'hven-, v -he -tonyiblo ni -do, -e nu=o, Nyɔsua a win wen 'ni: «Nyibeyugbe kɔ nugba 'hven-, v di -he -tonyiblo ni -do.» 17Kee, nyiblo 'bu ni 'v, 'bu -nyi 'a dɔnɔ Kukɔnyɔ -Yusu, -e -bi e kɔɔ 'hven-, v -he -tonyiblo ni -do, 'ki 'li 'a -Hihiu a 'kli 'kwli.

18 E nɔ- nu=o, 'ni yi 'a mu -lee -ni: Ba yraa 'lawlu. Nyiblo 'bu yi de 'kuku -bi ni ni, e 'yi 'a -plahvi 'pa-, e 'ni -nu-o li-t -mɔ. Kee, nyiblo 'bu yi 'lawlude ni ni, -e -bi e ni de 'kuku, 'ki 'v 'a dɔnɔ a -plahvi -mɔ. 19Ba kɔ 'a yiyie, -e mɔ, 'aan -plahvi, e nɔ- mɔ Nyɔsua a -Hihiu a bunule. Nyɔsua, nɔ- -nyi 'a mu 'a -Hihiu a 'mu, -e di-e nu, e 'mu 'li 'aan =wɪ ki ni. E 'yi 'aan 'mumu 'pa-, a 'yi 'aan dɔnɔ win ki -kɔɔ -ni, Nyɔsua, nɔ- kɔɔ ne 'a mu win ki, 20-e nu=o, e -ha 'a 'Yu ni, 'ki bu =gble 'a mu, 'ki 'v 'aan de 'kuku a -ta'. 'A -ti, ba -ha 'aan 'hvi, 'ki 'v Nyɔsua a -ti a 'yi'buale a -ta'.

Nugba kɔ nyibw 'hven- a -ti

7 1-Ti -bu, a 'beti 'mu, 'ki 'li 'aan 'crien 'kwli, e nɔ- 'n mi 'ki 'a mu kle -hɪhia mɔ. 'Wen 'ni, e nu -tee, 'ki nyibeyugbe 'ni 'kɔɔ 'li nugba. 2Kee, 'ye -bu e ni 'mu le, e nu -tee, 'ki 'a -ne nyibeyugbe 'bu ni 'v, bu kɔ 'a -ne nugba, e nu -tee -we, 'ki 'a -ne nugba bu kɔ 'a -ne nyibw, -e di-e nu, v 'ni -ha 'lawlude nu. 3Nugba kɔ 'a nyibw 'hven-, 'bu pɛ bu, nyibw 'ni 'plee 'li 'a nugba ke, nugba 'ni 'plee 'li 'a nyibw ke -we. 4Nugba 'bu kɔ ke nyibw, e 'yi-t 'pa-, e 'yi ke 'ki 'a dɔnɔ a 'hvi win ki -kɔɔ -ni. 'A nyibw, nɔ- kɔɔ =ne win ki. E 'yi 'a nyibw 'pa-, e 'yi 'a dɔnɔ a 'hvi win ki -kɔɔ -ni -we. 'A nugba, nɔ- kɔɔ =ne win ki. 5'A -ti, nugba kɔ 'a nyibw 'hven-, v 'ni 'hɪhte 'li yre, 'bu mɔ, 'bu pɛ bu, 'bu 'yi v ni 'hven a 'mu 'pa-, bu 'yi-t -yra, -e mɔ, ke- v di nu, 'ki 'li ti gbi 'kwli, -e di-e nu, v 'mu ti kɔ, 'ki bu da Nyɔsua. Ti gbi a 'mu, 'bu -hi, -e -bi ba -ma kve de. Ke- ba nu 'a nunuo, -e di-e nu, a 'mu 'kli kɔ, 'ki ba kɔɔ ne 'aan 'hvi win ki, kɔ, Satan 'ni -ha 'v 'a mu le -tee -ni, a 'ni -ha de 'kuku nu.

6-Ti -bu, 'n hle, 'ki 'v 'bli a -ta', 'n 'yi le -pu, ke- ba nu. Kee, 'wen 'ni: 'Bu mɔ, 'ba yi le ni ni, e 'yi yi -nyre. 7'Bu mɔ wen 'mɔ ni -do -bu =niɔ wen, 'n di wen=e 'ni hla, -e mɔ, e nɔɔ 'v le, 'ki nyibli a pɛpɛ bu 'wɪ wen 'mɔ, -e 'yi

nugba -kɔ yi. Kεε, 'bu ni wen 'mu le, ε 'yi 'li-t 'li -we, bu nu wen -tεε, -ε nu-o, 'kli -mɔ', Nyɪsua -nyi -a mu, ε ni dɔdɔyo le. Ε -nyi -v -bi 'kli, 'ki bu kɔ nugba kɔ nyibw 'hɛn-, kɔ, 'ε -nyi -v -bi 'kli -we, 'ki v 'ni 'kɔɔ 'li nugba kɔ nyibw 'hɛn-.

⁸Nyibli -bu, -v 'yi 'ti, kɔ nugbi -bu, -v mɔ -tugbanugbi, nu- 'n yi 'ki 'li -mɔ -hlee -ni. Ε nɔɔ 'v le, -te v ni 'mu, ke- bu ni 'mu, v 'ni 'tie 'li. ⁹Kεε, 'bu mɔ, 'ba 'yi 'li 'aan 'hvi a win a kɪkɔle 'li -we, -ε -bi ba 'ti. Ε nu -tεε, 'ki ba 'ti, 'ε -hi 'v -hɛn a 'yiye 'bu 'la 'a mu.

¹⁰-Yusu a nyibli -mɔ', -v 'ti, nu- 'n yi 'ki 'li -mɔ -hlee -ni. Ε 'yi 'mɔ 'pa-, 'ni -hla=a li-t, Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɪsɔ, nɔ- hle=ε. Ε wen 'ni: Nugba -bu, -ε kɔ nyibw, ε 'ni 'hie 'v 'a nyibw bu. ¹¹'Bu mɔ 'bu -hie 'v=v bu, ε 'ni 'kɔɔ 'ki nyibw de. 'Bu yi nyibw a kɔkɔ ni -hɛ, -ε -bi bu mu, ε kɔ 'a yi-henyibw 'hɛn-, bu bibi -mɔ de. Nyibw -mɔ -bi, ε 'yi yi -bleε -ni, bu pu 'li 'a nugba -patv'.

¹²Nyibli -bu, -v kɔ nugbi kɔ nyibepu 'hɛn-, -v 'yi -Yusu =wlv yi -kuo -ni, v nu- 'n mi 'ki 'li -mɔ hlee mɔ. -Ti -bu, 'n ye 'li, 'mɔ -hlee=ε, ε 'yi Kɔkɔnyɔ -Yusu 'pa-, ε 'ni -hla=a li-t. 'Wen 'ni, 'bu mɔ, nyiblo 'bu kuo -Yusu =wlv yi, 'ti- 'a nugba 'bu 'yi -Yusu =wlv yi -kuo -ni, 'bu -hɛ bu ni 'v 'a nyibw a 'mu 'hvi bu, -ε -bi 'a nyibw 'ni 'puv 'li-t -patv'. ¹³Ke- ni -do bu ni 'mu -we, 'ki 'v nugba -mɔ' -mɔ, -ε kuo -Yusu =wlv yi. 'A nyibw 'bu 'yi -Yusu =wlv yi -kuo -ni, kεε, 'bu yi-t ni -hɛ, 'a nugba a 'mu, bu ni 'v=v 'hvi bu, 'a nugba a 'mu, ε 'ni 'hɔɔn 'v=v -hlɔn. ¹⁴'N hle=ε ni, -ε nu-o, nyibw -mɔ', -ε 'yi -Yusu =wlv yi -kuo -ni, ε 'mɛ Nyɪsua yre, -te 'a nugba -mɔ', ε -kɔ, ε kuo -Yusu =wlv yi a -ti. Nugba -mɔ -bi, -ε 'yi -Yusu =wlv yi -kuo -ni, de ni -do, nɔ- ε pa 'mu, 'ki 'v=v -mɔ. 'Bu mɔ, 'a nyibw 'bu kuo -Yusu =wlv yi, -ε -bi ε 'mɛ Nyɪsua yre. 'Bu mɔ, 'bu 'yi wen 'mu le -ni, 'waa 'yonv di 'wi wen 'yonvdu -mɔ', -v 'yi Nyɪsua -yi yi. Kεε, v 'yi 'mu le -ni. U 'mɛ Nyɪsua yre.

¹⁵Nyiblo -bu, -ε 'yi -Yusu =wlv yi -kuo -ni, ε nɔ- -mɔ -bi, 'bu pu le, ε di 'v 'a nugba, -huv' 'a nyibw bu 'ni hie, -ε -bi bu hie 'v=v bu. -Mɔ nyibw, -mɔ nugba, -ε hie 'v, -ha -na nugba -huv' -na nyibw mε le, bu mu, -ε nu-o, Nyɪsua da 'a mu ni, 'ki ba kɔ plɔ a bleε. ¹⁶-Mɔ nugba -mɔ', -ε kuo -Yusu =wlv yi, =yi-t -yi, 'bu mɔ, -na -ti, Nyɪsua 'bu di -na nyibw wa. Mɔ, -mɔ nyibeyugbe, -ε kuo -Yusu =wlv yi, -na 'mumu, =yi-t -yi, 'bu mɔ, -na -ti, Nyɪsua 'bu di -na nugba wa.

**-Kvan -mɔ', -ni la, ti -mɔ' -kɔ 'yri Nyɪsua da la -mɔ, 'ki
-bu kuo la=a =wlv yi, ε nɔ- -bu 'cibi 'v nunuo**

¹⁷De -bi 'n -hɛ =bv pu 'v=v 'lu, ε nɔ- mɔ: 'A -ne nyiblo 'bu ni 'v, -kvande -mɔ', -ε kɔ 'kli Nyɪsua -nyi=e, bu nu, ti -mɔ' -kɔ 'yri ε daa 'v=v, 'ki bu kuo =ne =wlv yi, -kvan a 'mu, ε nɔ- bu 'cibi 'v nunuo. Ε -hen 'nyre, -te ε ni la 'mu, ke- bu ni 'mu. De ni -do a 'mu, ε nɔ- 'n tɛ -Yusu a nyibli a pepe, 'ki 'v 'a -ne -tɛ =dv. ¹⁸=Bu pu=v yi'biε a de yi: Nyiblo 'bu ni 'v, 'bu 'yi-t yi

'be, =wi yi, -te -Juukue a tete ni 'a hihla, 'ti- Nyisua 'bu da=a, 'ki bu kuo =ne =wlv yi, ε 'ni 'muv 'ki y'i'bibe le. =Htan -mɔ de, nyiblo 'bu ni 'v, 'bu 'be=ε yi, 'ti- Nyisua 'bu da=a, 'ki bu kuo =ne =wlv yi, -ε -bi ε 'ni 'hie 'li 'a y'i'bibe. 19'Bu 'be 'a mu yi, 'bu 'yi 'a mu yi 'be, ε 'yi de gbagbu 'pa-, 'ki 'v Nyisua ye'. Kee, de -mɔ de gbagbu, ε nɔ- mɔ, ba =tuu 'v Nyisua a tete 'v.

20'A -ne nyiblo 'bu ni 'v, -kvan -mu', ε ni la, ti -mu' -kɔ 'yri Nyisua daa la 'v=v, 'ki bu kuo =ne =wlv yi, ε nɔ- bu 'cibi 'v nunuo. 21-Bu pu=v =koyu a de yi: Ti -mu' -kɔ 'yri Nyisua daa la 'v -mu, 'ki -bu kuo la=a =wlv yi, 'bu mɔ, =ni mɔ la =koyu, ε 'ni 'yaa 'li -mu 'kla -wliye. Kee, =ni 'ye 'hru, 'ki bu te -mu bu, -ε -bi wen=ε ki. 22'Ni yi win a pupu le ni ni, ε 'wi yi, -koyu -mu', Kukɔnyɔ -Yusu -da, 'ki bu kuo =ne =wlv yi, ε 'yi 'ki =koyu 'pa-, -ε nu=o, Kukɔnyɔ -Yusu =gble=ε ni, 'ki 'v de 'kuku -mɔ, ε kɔ=ɔ 'huen-, 'v -mve. 'Ya 'v 'lu de, nyiblo -bu, -ε 'yi =koyu 'pa-, 'ki 'ne- 'klɔ -bu ki, 'ti- -Yusu 'Klɔsɔ -da, 'ki bu kuo =ne =wlv yi, nyiblo a 'mu, ε -he ke -Yusu 'Klɔsɔ a =koyu, 23-ε nu=o, Nyisua -ha 'a 'Yu ni, 'ki bu =gble 'a mu. A mɔ 'a nyibli =nɔ. 'A -ti, a 'ni 'ween 'li=ɪ ki, 'ki ba kue nyibli a 'lule-hihie =wien le, =wi yi, -te ba 'ye ni mɔ wen 'waa =koyu.

24'Diayɔv -na, 'n yi 'a mu 'ni -lee -ni, 'a -ne nyiblo 'bu ni 'v, -kvan -mu', ε ni la, ti -mu' -kɔ 'yri Nyisua daa la 'v=v, 'ki bu kuo =ne =wlv yi, -kvan a 'mu, ε nɔ- bu 'cibi 'v nunuo, =wi yi, -te Nyisua ni 'a -huhua.

-Ti -mu', Pɔlv -hla, 'ki 'v nyibli -mu', -v 'yi 'ti a de ki

25'Nyibli -mu', -v 'yi 'ti, v nu- kɔ de 'mu 'ki -mɔ le na. -Ti -bu, 'n mi hla mɔ, ε 'yi Kukɔnyɔ -Yusu 'pa-, ε 'yi 'mɔ=ɔ wɔn =tu, keε, de -bu, 'n -hie 'lu -mɔ le, -ε nɔ- 'n mi hla mɔ. Kee, ba pu 'na win a 'mu nva yi bu, -ε nu=o, 'mɔ =wlvɔkuonyɔ =nɔ, 'ki 'li Kukɔnyɔ -Yusu a 'klɔ 'kwli.

26'Wen 'ni, ε nu -tee, 'ki nyibli 'ni 'tie 'li. -Te ti ne -bu a -hwen a 'yiye -hu ni. ε nɔ- kɔ -ti 'ni hle=ε. 27-Mɔ nyibeyugbe, =ni kɔ nugba, =ni 'muv 'li=ɪ le, 'ki -bu pu 'li=ɪ -patv'. Mɔ, =ni 'yi nugba -kɔ, =ni 'muv 'li=ɪ le, 'ki -bu kɔ nugba. 28'Kee, =ni -hve -bu kɔ nugba, ε 'yi yinyrede 'pa-. 'Yu nyrɔyu 'bu -hve bu kɔ nyibw, ε 'yi yi -nyre -we. Kee, ba kɔ 'a yiyie, nyibli -mu', -v yi 'bli 'ti, v yi 'ye -hwen diaki. ε nɔ- nu=o, 'ni pu le, a 'ni 'tie 'li, -kɔti 'ni -hva=a li=ɪ, ba 'ye -hwendv a 'mu.

29'Diayɔv -na, -ti 'n hle, ε nɔ- -bu: Ti -mu', Nyisua -nyi -a mu, 'ki -ba nu 'a -kvan, ε 'tie -we 'li ni. 'A -ti, kue ke mɔ bu, nyibepv -mu', -v kɔ nugbɔ, bu 'cibi 'v Nyisua a -kvan a nunuo, =wi yi nyibli -mu', -v 'yi nugbɔ -kɔ. 30'Nyibli -mu', -v yi we, bu 'cibi 'v Nyisua a -kvan a nunuo, -wen nyibli -mu', -v 'ye ni we. Nyibli -mu', -v ni dɔdv, bu 'cibi 'v Nyisua a -kvan a nunuo, =wi yi nyibli -mu', -v 'ye ni nu dɔdv. Nyibli -mu', -v kɔ de, bu 'cibi 'v Nyisua a -kvan a nunuo, =wi yi nyibli -mu', -v 'yi de -kɔ. 31'Nyibli -mu', -v nii 'klɔ a kɔkɔ-teblɔ -kvan 'yri, bu 'wi- nyibli -mu', -v 'ye ni nuu =ne -kvan 'yri. 'N hle=ε ni, -ε nu=o, 'klɔ -bu, -te ε ni 'mu, ε 'tie -hwen 'v -wlu ni.

³²'Ni -hva=a li-ti, 'ki ba 'yaa ne 'aan dɔnɔ 'kla -wliye. Nyibeyugbe 'bu ni 'v, 'bu 'yi nugba -kɔ, Kɔkɔnyɔ -Yusu a -kvan ni -do, ε nɔ- ε yi 'lu -mɔ le -hie. Ε -hɔε=ε ni, 'a -ne ti, bu blee Kɔkɔnyɔ a plɔ. ³³Kεε, nyibeyugbe 'bu kɔ nugba, 'a 'kayu a -tebli, nɔ- kɔ -ti ε yi 'lu -mɔ le -hie -wε. Dε -mɔ', -ε di 'a nugba a plɔ -blee -ni, kɔ dε -mɔ', -ε di Nyɩsua a plɔ -blee -ni -wε, ε nɔ- ε yi 'lu -mɔ le -hie. ³⁴Dε a 'mɔ a -ti, 'a -wlv =gla ni. Dε ni -do a 'mɔ, ε nɔ- ε -mɔ, 'ki 'v nugba -mɔ -wε. Nugba 'bu ni 'v, 'bu 'yi nyibw -kɔ, Kɔkɔnyɔ -Yusu a -kvan a -ti ni -do, ε nɔ- ε yi 'lu -mɔ le -hie. Dε ε -hɔε, ε nɔ- mɔ 'a 'lule-hihie kɔ 'a nunu-tebli a pεpe 'hven- bu blee Nyɩsua a plɔ. Kεε, nugba 'bu kɔ nyibw, 'a 'kayu ni -do a dε, nɔ- ε yi 'lu -mɔ le -hie. Dε -mɔ', -ε di 'a nyibw a plɔ -blee -ni, nɔ- ε =mɔε le.

³⁵'Ni yi 'pɔple le ni ni, 'mɔ 'a mɔ -hεε -ni a -ti =nɔ. Ε 'yi 'nyre =hen, =bu kika 'a mɔ -hunhlɔn' le. 'N -hɔε=ε ni, 'aan nunabɔ bu 'sii 'v yi, kɔ, ba kuvε Kɔkɔnyɔ -Yusu =wien, 'ki 'li 'aan =wlv a pεpe ki.

³⁶Gblohian kɔ nyrayotayu 'hven- a kɔkɔle a dε, ε nɔ- 'n bi 'v ki. 'Bu mɔ, 'bu -yra=a, -ε mɔ, v 'ni -hva=a li bu kɔkɔ 'ki -ni de, 'ti- gblohian a 'mɔ, 'bu 'ye=e, -ε mɔ, dε a 'mɔ, ε nu 'yu nyrɔyu a 'mɔ -mɔ, ε nyre yi, 'a kɔkɔtu 'bu 'tɩε ni 'li 'a =wlv ki, -ε -bɩ bu kɔ=ɔ, =wɩ yi, -tε ε ni 'a -huhua. 'Bu kɔ=ɔ, ε 'yi dε 'kuku -nu. ³⁷Kεε, gblohian a 'mɔ, 'bu 'ye=e, -ε mɔ, ε 'yi 'li-tɩ 'li -wε, bu kɔ 'yu nyrɔyu a 'mɔ, 'ti- 'bu 'ye=e, 'ki 'li 'a dɔnɔ a =wlv ki, -ε mɔ, dε a 'mɔ, ε -hie 'lu -mɔ le, ε nɔ yi, kɔ, 'bu -wε 'li bu kɔɔ ne 'a dɔnɔ a 'hɩ win ki, -ε -bɩ ε nu -tεε -wε, 'bu mɔ, 'bu 'yi-tɩ -kɔ. ³⁸'A -ti o, ke- 'n pɩ: Nyibeyugbe -mɔ', -ε mi nugba kɔ mɔ, ε nu yɩnɔdε. Kεε, nyibeyugbe -mɔ', -ε 'ye ni di 'yu nyrɔyu -mɔ' ni kɔ, ε pɩ le, ε di wen kɔ, 'a 'lule-hihie nɔ yi, 'ε -hi 'v 'a 'bɩ a -ne 'v.

³⁹Nugba 'bu ni 'v, 'a nyibw 'bu 'tɩε ni 'klɔ, ε 'yi 'hru -kɔ, 'ki bu mu nyibw -bɩ kɔ. Kεε, 'a nyibw 'bu 'kɔ, -ε -bɩ ε kɔ 'hru, 'ki bu kɔ nyibw -bɩ -mɔ', 'a =wlv -hɔε. Kεε, 'a nyibw a 'mɔ, ε kɔ bu mɔ -Yusu a nyiblo. ⁴⁰Kεε, 'mɔ -bɩ, ke- 'n pɩ: 'Bu 'yi nyibw -kɔ, ε di kɔ plɔbleede, ε 'mɔ 'v -tε 'bu kɔ wen nyibw 'v -hi. 'N yi-e ni, -ε mɔ, Nyɩsua a -Hihiu ni 'v 'mɔ ke' -wε. 'A -ti, ba pɩ 'na win nva yi bu.

Diide -mɔ', v pie 'kuo, -bɩ -Yusu a nyibli -wε 'li bu di-e ni?

8 ¹A 'beti 'mɔ ni -wε, -ε mɔ: =Bɩ 'wlugba-tebli -mɔ', v pie 'kuo, -a -wε 'li -ba di-e ni, -v'v- =bɩ -a 'yi 'li-tɩ 'li -be, -ba di-e?^b A wen 'ni, a yi Nyɩsua a -ti a -tεε ni. 'A -ti, a wen 'ni, a yi 'aan dɔnɔ a naale. Ε mɔ =han-tɩ, 'a yi -ti a -tεε. Kεε, nyiblo 'bu yi -ti a -tεε, ε ni-e ni, 'ε 'yεε 'li 'a dɔnɔ 'li. Kεε, dε -mɔ', -ε wε 'li -bv -hεε ne -a mɔ, 'ki -ba muu ye', 'ki 'v Nyɩsua a =wlv a yɩkuole -mɔ', ε nɔ- mɔ nonvεle. ²'Bu mɔ, nyiblo 'bu yi 'li 'a dɔnɔ ni 'yεε

^b 8.1 'Ki 'li Koletidɔ 'kwli, 'wlugba-tebli -mɔ', v pie 'kuo, v ple la=a ni, 'ki 'v 'mat yi, ε kɔ 'wlugba-tebli -bɩ 'hven-, v 'yi 'kuo -pie -ni. Nyiblo 'bu ni 'v, 'bu -hɔε bu -tɔ mɔmade, ε 'yi-tɩ -yi, 'bu mɔ, mɔmade -mɔ', ε mi -tɔ mɔ, 'bu pie -ne 'kuo, -hɩv' 'bu 'yi-tɩ 'kuo -pie -ni.

-ni, e kɔ, 'bu pu le, e yi 'a -ne =dedede ni, de a 'mu, e -hen 'nyre, -e mɔ, -tebli -mu', Nyisua -hue -ba yi, e 'ye-e ni yi. ³Kee, nyiblo 'bu ni 'u, 'bu 'ye ni 'yaa 'li 'a dɔnu, kee, 'bu nve Nyisua, nyiblo a 'mu, nɔ- Nyisua -yi, -e mɔ, e mɔ 'a nyiblo =nɔ.

⁴-E -bi de -bu, -e mɔ 'wlugba-tebli -mu', u pie 'kuo, -bi -a -we 'li -ba di-e ni, -u'u- -a 'yi 'li-t 'li -we, -ba di-e? De -mɔ 'na 'lule-hihie, e nɔ- -bu: -a yi-e ni, -e mɔ, 'kuo 'yi Nyisua 'pa-. Nyisua mɔ Nyisua ni -do. ⁵'E mɔ -han-ti, -tebli -hɔhɔ 'e ni 'li yakɔ 'kwli, e kɔ 'a de -bi 'e ni 'ne- -tutu ki, -tebli a 'mu, nyibli 'u dee -nu 'waa nyisua. 'E mɔ -han-ti, 'kuo a gblegble 'u ni 'li yakɔ 'kwli, e kɔ 'a de -bi 'e ni 'ne- -tutu ki, 'kuo a 'mu, nyibli 'u dee -nu nyisua. 'E mɔ -han-ti, 'kuo a gblegble 'u ni 'u, 'u kɔɔ -tonyibli win ki. ⁶'Ye -bu e ni 'mu le, -a mu -mɔ -bi, de -a -yi, e nɔ- mɔ, Nyisua mɔ Nyisua ni -do. E nɔ- mɔ -aan 'Ba. Nɔ- nu 'a -ne =dedede, 'ki 'ne- -tutu ki. E nɔ- nu -a mu, -e di-e nu, -a 'mu 'a nyibli' pa. -Aan Kɔkɔnyɔ mɔ Kɔkɔnyɔ ni -do -we. E nɔ- mɔ -Yusu 'Klisu. E nɔ- Nyisua naa 'li, 'e nu 'a -ne =dedede. E nɔ- -nyi -a mu -hunhlon, -a pi-t.

⁷Ke- e ni 'mu. Kee, 'ki 'li 'a mu -Yusu 'Klisu a nyibli 'nyi, -u -bi ni 'li, 'u 'yi de a 'mu -yi. Nyibli a 'mu, 'bu yi 'wlugba-tebli -mu' ni di, u pie 'kuo, e 'wi yi, 'ki 'u =nu -mɔ, u 'tie 'cibi 'u 'kuo a dida, -e nu-o, ti -hi la a ti 'yri, -te u de la 'kuo a -ti, e yii la 'u =nu le. U 'yee 'kli ni kɔe, 'ki 'u Nyisua a 'hru wɔn. 'A -ti, 'bu di 'wlugba-tebli a 'mu, 'waa =wli yi yee =nu -ti, -e mɔ, u nu de 'kuku.

⁸-A mu -mɔ -bi, -a yi-e ni, -e mɔ, e 'yi diide 'pa-, e 'yi 'li-t 'li -we, bu nu-o, -ba 'mve Nyisua yre, -hɔv', -ba hlɔɔ =ne -mɔ le. 'Ye -bu -a di-e, e 'yi 'li-t 'li -we, bu -hee ne -a mu, mɔ, 'ye -bu -a 'yi-t -di, e 'yi 'li-t 'li -we, bu nu -dedede. ⁹Kee, ba -tu 'aan dɔnu 'yie. E mɔ -han-ti, 'a kɔ 'hru, 'ki ba di 'a -ne =dedede a -hue, 'ye -bu 'wlugba-tebli -mu', u pie 'kuo. Kee, 'bu mɔ, 'ba yi-t ni di, e -we 'li bu nu-o ni, 'aan 'bihian -bi, -e 'yee 'kli ni kɔe, 'ki 'u Nyisua a 'hru wɔn, bu bi 'li de 'kuku 'nyi ni.

¹⁰-Bu pu=v de yi: -Mɔ -mu', -e pu le, -e yi Nyisua a -ti a -tee, 'ki -ni 'u -cɔhlonpiile' bu, =ni yi 'wlugba-tebli -mu', u pie 'kuo di. 'Ki 'li -mu 'yi, e 'yi de 'kuku 'pa-. Kee, -na 'diayt -bi, -e pu le, 'wlugbadedv a 'mu, 'a didie, e mɔ de 'kuku =nɔ, 'bu mɔ, 'bu 'ye -mu, =ni yi-t ni di, -e -bi de -ni, e di-e ni -kaa -ni, e 'mu de -mu' nu, -e mɔ de 'kuku, 'ki 'li-t 'yi. ¹¹'A -ti, -mɔ -bu, -e pu le, -e yi Nyisua a -ti a -tee, de -ni, e ni-e ni, nyiblo -bu, -e 'yi 'kli -kɔ, 'ki 'u Nyisua a 'hru wɔn, 'e -he 'u 'hru a 'mu bu wɔn. Kee, kɔ 'a yiyie, -e mɔ, nyiblo a 'mu, -na 'diayt =nɔ, -e kɔ -ta' -Yusu 'Klisu 'kuv 'u -we. ¹²'Bu mɔ, =ni yi-t le ni ni, -na 'diayt -mu', -e 'yi 'kli -kɔ, 'ki 'u Nyisua a 'hru wɔn, e mɔ 'cre =nɔ, =ni nii =ne -mɔ. E 'yi -na 'diayt ni -do a 'mu 'pa-, =ni -nuu-o li-t 'cre le, -nii -Yusu 'Klisu 'cre le -we. ¹³Nɔ- kɔ -ti 'ni pi le, 'na diide -mu', 'n yi di, 'bu mɔ, 'bu yi-t ni ni, 'na 'diayt -Yusu a nyiblo -bi 'bu yi de 'kuku ni ni, -e -bi =bu 'kee diidedv a 'mu, 'a didie, -e di-e nu, 'ni =ha-a nu, e 'ni -ha 'u Nyisua a 'hru bu wɔn -ha.

Pɔlv wen 'ni, bu -ha 'li 'a -pɪ le

9 ¹N -hve wen=ε ni, 'ki ba 'nyu wen 'v 'mu 'hvu. 'N yi-e ni, -ε mɔ, 'n kɔ 'hru, 'ki -bu nu 'a -nε =dedede, 'n -hve. 'Bɪ 'aan 'mumu a 'mu, a yi-e ni, -ε mɔ, 'mɔ -aan Kɔkɔnyɔ -Yusu a -mɔnanyɔ -nɔɔ. 'Na =gbetu -bu, 'n 'ye -aan Kɔkɔnyɔ -Yusu a 'mu ni. -Kvan -mu', 'n nu 'li 'a mu 'nyi, ε nɔ- kɔ -ti, 'a kuo Kɔkɔnyɔ =wlv yi. ε nɔ- nu de 'a mu. ²ε mɔ -tεε, 'ε kɔ nyibli, 'v hle=ε, -ε mɔ, 'mɔ -bu, 'n 'yi -Yusu a -mɔnanyɔ 'pa-. Kεε, 'bɪ 'a mu -mɔ -bɪ, a yi-e ni, -ε mɔ, 'mɔ -Yusu a -mɔnanyɔ -nɔɔ, -ε nu-o, 'mɔ -pu 'a mu -Yusu a -haantitie. ε nɔ- kɔ -ti 'a kuo -Yusu 'Kɪsu =wlv yi. De a 'mu, ε tve -nε nyibli ni, -ε mɔ, 'mɔ seyɪ-seyɪ a -Yusu a -mɔnanyɔ -nɔɔ.

³Bu mɔ, nyibli 'bu yi 'na 'nyre ni di, -ti 'n di =nu =wɔn =tuu -ni, ε nɔ- bu: ⁴Bu mɔ, 'ni -hve wen=ε, -tε -Yusu a nyibli -bɪ ni -tebli a nunuo, 'n kɔ wen 'hru, 'ki -bu nu wen 'a nunuo le, kεε, 'ni -nu-o lu-i le ni. 'Bu mɔ, 'ni yi wen Nyɪsua a -kvan nu mɔ ni di, 'ki 'li 'a mu 'nyi, -bɪ 'n 'yi wen 'hru -kɔ, 'ki -bu lee wen 'a mu, -ε mɔ, ba -nyi 'mu diide? ⁵'Ya 'v 'lu de, -bɪ ε 'yi wen 'v le -nɔɔ -ni, 'ki -bu kɔ wen nugba, -ε kɔ 'mu 'hven-, -a di wen 'dagbɪ' le mu, -a 'mu wen Nyɪsua a -ti gba, =wi yi Pielɪ, kɔ -aan Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Kɪsu a -mɔnanyɔ -bɪ, kɔ -Yusu a 'diaynu? ⁶'Ya 'v 'lu de, 'n kɔ Banabasi 'hven-, -v ni Nyɪsua a -kvan, =bɪ -a mu ni -do, -bu =mɔɔ -aan diide le? ⁷-Bɪ a 'wɪn la -hvan ni, nyiblo -bu, -ε ni 'seyode, ε ni -do 'ε =mɔɔ la -hvan 'a diide le? 'Uɔn-, ε 'yi 'mu le -ni. Nyiblo a 'dɪ -bɪ, -ε -ci la -ci, 'tɪ- ε 'yi la 'a 'dɔdɔ-tebli -di 'li? Nyiblo a 'dɪ -bɪ, -ε naa la 'wɪluga-tebli, 'tɪ- ε 'yi la 'lu-i de 'kwli 'yee -ni 'li? ε 'yi nyiblo -dɔ -kɔ.

⁸-Tɪ -bu, 'n hle, ε 'yi nyibli ni -do 'pa-, v 'ni -hie=e lu-i 'lu -mɔ le. Nyɪsua a tete hle=ε ni -wε. ⁹ε mɔ -han-tɪ, Moise 'ε 'cɪ la=a, 'ki 'li Nyɪsvacɪɛn 'kwli, -ε mɔ: «Bli -bu, -ε yi -kubv -hɔhɔɔ -ni, a 'yi yi -bleε -ni, ba mu ne 'a 'mutu le, -ε di-e nu, ε 'ni -ha de di a -ti.» -Tɪ a 'mu, Nyɪsua hla la, ε 'yi blo ni -do 'pa-, ε 'yi -nu 'nyre -hen. ¹⁰-Tɪ a 'mu, ε hla la, -a mu kɔ -ti, 'ε hla la=a -wε. =Bu pu=v de yi de. Nyiblo 'bu yi -ci ni -ci, 'a =wlv a yikuole a pepe, ε nɔ- mɔ, ε di 'a 'dɔdɔ-tebli 'ni di, ε kɔ, nyiblo 'bu yi -kubv ni dui, ε nɔɔ 'v le, 'ki bu di 'a de. ¹¹-A mu lee ne 'a mu Nyɪsua a -ti, =wi yi, -tε 'dɔdɔnyɔ ni, 'ε 'dve, 'ki 'li 'a -ci kɪ. =Bɪ 'a mu -mɔ -bɪ, a wen 'ni, ε 'yi 'v le -nɔɔ -ni, 'ki ba -nyi -a mu diide? ¹²ε kɔ nyibli -bɪ, 'v ni 'li 'a mu 'nyi, 'v ni Nyɪsua a -kvan, 'v -hve, 'ki ba -heε -nu, 'ki 'v diide a -ta', 'a -wen, 'ki ba -heε -nu. 'Bu mɔ, 'bu ni 'mu le, -ε -bɪ, -a mu -mɔ -bɪ, -a bleε wen yi, -ba -hua wen 'a mu diide, -ba -hi wen 'v nyibli a 'mu 'v. Kεε, -a 'yi-i -nu. 'Bu mɔ, 'ni yi Nyɪsua a -ti -mɔ le ni ne, 'n wen ni, =bu 'ye =hven, -ε di-e nu, 'mu 'na dɔɔnu a naale yi. 'Bu mɔ, 'ni yi-i le ni ni, -ε -bɪ nyibli 'yi 'li-i 'li -wε, bu hla=a, -ε mɔ, 'wliye a -ti, 'ni ne Nyɪsua a -ti -mɔ le, v 'yi 'li-i 'li -wε, bu ka 'waa nu yre, 'ki bu 'wɪn Nyɪsua a -haantitie -mu', -ε ne -Yusu 'Kɪsu a -ti -mɔ le.

¹³A yi-e ni, -ε mɔ, nyibli ye 'li dii-tebli, 'ki 'li Nyɪsua a 'kagbau bu, 'ti- nyibli -mu', -v ni -kvan, 'ki 'li Nyɪsua a 'kagbau a 'mu bu, 'ki v kve 'li

bu, 'v yi de di, kɔ nyibli -mu', -v yi -cɔhlun pi, 'ki 'v Nyɪsua ye', v kɔ 'li 'waa -ne 'kɪbɪa ni -we. ¹⁴Kɛ- ni -do, ε ni 'mu, 'ki 'v nyibli -bu, -v pi Nyɪsua a -haantitie -mɔ. -Aan Kɔkɔnyɔ -Yusu hla-a ni, -ε mɔ, nyibli -mu', -v pi Nyɪsua a -haantitie, 'ki 'waa diide bu -hɔn 'li -kuan a 'mu, v ni 'kwli. ¹⁵'Ye -bu ε ni 'mu le, 'n 'yi -huan 'a mu diide ni -hɔe, 'ki 'v 'na Nyɪsua a -kuan -bu, 'n ni a -ta'. 'E 'yi -bi a 'mu 'mu diide yi ya a -ti 'pa-, 'ni 'cɪɪ li -ti -bu. 'Bu mɔ, 'ni yi wen 'a mu de ni -hɔe, -ε -bi 'n 'yi wen 'li-ɪ 'li -we, -bu pu wen 'na dɔnu a -pli, -te 'n -wen 'na dɔnu yi a -ti. Kɛε, ε nu wen -tɛε, -bu 'ku, 'kanv a -ti, 'ε -hi 'v -bu -hua wen 'a mu de. ¹⁶-Tɛ 'n mɔ -Yusu 'Kɪsɔ a -haantitiepuɔnyɔ a -ti, 'n 'yi yi -blɛε -ni, -bu pu 'na dɔnu a -pli, -kɔti Nyɪsua, nɔ- lee 'mu, -bu pu -haantitie a 'mu. 'A -ti, 'jɔ 'ki 'v 'mu -mɔ, 'bu mɔ, 'ni 'ye ni pu -haantitie a 'mu. ¹⁷'Bu mɔ, 'na -gbetv 'ni -ha wen 'li -kuan a 'mu, ε di nu wen -tɛε, 'ki bu 'pɛε wen 'mu, kɛε, ε 'yi 'na -gbetv 'pa-, 'n 'yi 'li -kuan a 'mu -ha. Nyɪsua, nɔ- lee 'mu, -bu nu=o. ε nɔ- kɔ -ti 'ni ni-e. ¹⁸De- mɔ 'ki 'na 'pɛεle 'li? Nɔ- mɔ, -bu na Nyɪsua a -ti -mɔ le, 'ki 'li daduke 'kwli. 'E mɔ -han-ti, ε di nɔɔ wen 'v le, 'ki bu -nyi wen 'mu de, -te 'n mɔ -Yusu 'Kɪsɔ a -haantitiepuɔnyɔ a -ti. Kɛε, 'ni -hua-a li -dedede.

Pɔlv ni-e ni, -ε di-e nu, -Yusu a -haantitie 'mu bu 'heen -ni

¹⁹-Tɛ 'n ni 'mu, ε nɔ- -bu: 'N kɔ wen 'hru, 'ki -bu nu wen 'a -ne -dedede, 'n -hɔe. 'N 'yi nyiblo -dɔ a -koyu 'pa-. Kɛε, 'na -gbetv, 'mɔ -hɔe-ε, 'ki -bu -he nyibli a pɛpɛ a -koyu, -ε di-e nu, 'mu nyibli -hɔhɔvi Nyɪsua a -ti -lee -ni, v 'mu wen, 'ki bu kuo -Yusu -wlv yi. ²⁰'Bu mɔ, 'ni ni 'li -Juukve 'nyi, -ε -bi de v ni, ε nɔ- 'n ni, 'ni -tui 'v Moise a tete, -ε di-e nu, Nyɪsua a -ti -mu', 'n yi -nv -lee -ni, v 'mu=v -han-ti pu, v 'mu -Yusu -wlv yi -kuo -ni. 'E mɔ -han-ti, 'n 'yi 'li Moise a tete a 'klɪ bu -ni. Kɛε, 'bu mɔ, 'ni ni 'li nyiblidv -mu' 'nyi, -v -tui 'v tete a 'mu, de v ni, ε nɔ- 'n ni -we, -ε di-e nu, Nyɪsua a -ti -mu', 'n yi -nv -lee -ni, v 'mu=v -han-ti pu, v 'mu -Yusu -wlv yi -kuo -ni. ²¹Mɔ, 'ni ni 'li nyibli -mu' 'nyi, -v 'yi Moise a tete a 'mu -yi, de v ni, ε nɔ- 'n ni -we, -ε di-e nu, Nyɪsua a -ti -mu', 'n yi -nv -lee -ni, v 'mu=v -han-ti pu, v 'mu -Yusu -wlv yi -kuo -ni. ε 'yi 'nyre -hen, -ε mɔ, 'ni -tuu-o 'v Nyɪsua a tete. 'N -tui 'v=v ni, -ε nu-o, 'n -tui 'v -Yusu 'Kɪsɔ ni. ²²'Bu mɔ, 'ni nyre 'li nyibli -mu' 'nyi, -v kuo -Yusu 'Kɪsɔ -wlv yi, kɛε, -v 'yɛε 'klɪ -hɔhɔvi ni kuvɛ, 'ki 'v -wlv a yɪkuole a -ta', -tebli -mu', v yi 'ye, -ε mɔ, ε nyre yi, 'ni -nu-o li-ɪ, -ε di-e nu, Nyɪsua a -ti -mu', 'n di -nv -lee -ni, v 'mu=v -han-ti pu, v 'mu -Yusu -wlv yi -kuo -ni -tɛε. ε -hen 'nyre, 'a -ne nyibli -kɔ 'nyi 'n di 'li nyre, de -mu', v ni, ε nɔ- 'n ni, -ε di-e nu, 'a -ne -tute -dɔ, 'n di 'v -naa -ni, 'mu 'waa dodoyo -hɛε -ni, v 'mu Nyɪsua yi, v 'mu wa. ²³-Tɛbli a pɛpɛ, 'n ni, 'n ni-e ni, -ε di-e nu, -Yusu 'Kɪsɔ a -haantitie 'mu bu 'heen -ni, -ε di-e nu, 'n kɔ nyibli -bi 'hɔen-, Nyɪsua 'mu -a mu -haande -mɔ nu.

²⁴-Bu pu=v cigbe'gbanyv a de yi. A yi-e ni, -ε mɔ, 'bu pu le, nyibli -bu, v 'gbɛ ci, de, -ε -hen 'nyre, ε nɔ- mɔ: Nyibli -hɔhɔvi, nu- 'gbɛ cigbe a 'mu, kɛε,

nyiblo ni -do -mu', -ε yi 'a 'bio le -hi, ε nɔ- kɔ 'pɛɛle. 'A -ti, dɛ 'n yi 'a mu -lee -ni, ε nɔ- mɔ, ba -tuu 'v 'kli, ba 'wɪ- cigbɛ'gbanyu a 'mu yi, -ε di-e nu, a 'mu 'pɛɛle kɔ -wɛ. ²⁵Nyibli a pɛpɛ, -v -hʋɛ -bu 'gba cigbɛ, v =tui 'v 'kli, 'v yi 'nyi, -ε di-e nu, -nyrɔwɔ 'bu nyre 'v, v 'mu 'waa 'bio le -hi, 'ti- v 'mu 'pɛɛle a 'mu kɔ. 'Pɛɛle a 'mu, v di -nu -nyi, ε 'yi 'li-t 'li -wɛ, bu hie 'klɔ. -A mu -mɔ -bi, -a yi 'nyi cigbɛ a 'gbɔgba -tɛɛ, 'ki 'v Nyɪsua a 'hru wlɔn, -ε di-e nu, 'pɛɛle -mu', -ε di 'klɔ hie, -a 'mu=v kɔ. ²⁶ε nɔ- nu-o, 'ni 'wɪ- nyiblo -mu' yi, -ε 'sii 'v 'hru yi, -ε 'gbɛ ci le. 'N 'wɪ- ŋmlipunyɔ yi -wɛ, -ε kɔ 'a 'bi ŋmlipunyɔ 'hʋɛn-, -v yi -wɔn. Kɛɛ, 'n 'yi ŋmlipunyɔ -mu' yi 'wɪ, -ε pɪpɪ 'li ŋmli le. ²⁷ε 'wɪ yi, 'n =tui 'na dɔnɔ =hʋɛn, 'ni kɔɔ 'na dɔnɔ win ki, -ε di-e nu, dɛ -mu', Nyɪsua -hʋɛ, 'mu=v nu. 'Bu mɔ, 'ni yi-t le ni ni, le'bɔɔ-nyrɔwɔ 'kwli, 'na 'mumu -bu, -ε lee Nyɪsua a -ti nyibli le, Nyɪsua 'yi 'li-t 'li -wɛ, bu pu 'mu ke'.

A 'ni 'daa 'li 'kuo

10 ¹'Na 'diayɪnɔ -na, 'n -hʋɛ=ε ni, dɛ -mu', -ε mu la 'lu -mɔ, -aan 'banu a ti 'yri, ba kɔ 'a leyuyruo. Ti -mu', v 'yɛ la 'tiile ni kʋɛ, v yi la Moise =wien le kʋɛ, 'ki 'li 'pɔwɔnblɔgba ki. -Tɛ v ni la 'hru wlɔn, Nyɪsua nu la=a ni, 'nuŋma 'ɛ =jri la -nu 'lu bu, 'waa pɛpɛ 'v =ta la 'Yru -Jɔhɔn. ²ε =hen 'nyre, -ε mɔ, 'waa pɛpɛ a 'mu, Nyɪsua pu =nu 'nie 'lu le, 'ki 'li 'nuŋma kɔ 'Yru -Jɔhɔn a 'mu 'kwli, -ε di-e nu, v kɔ Moise 'hʋɛn-, v 'mu -mʋɛ. ³'Waa pɛpɛ a 'mu, v nu- yi la diide -mu', -ε -hʋɛn la 'li Nyɪsua -mɔ di, ⁴ε kɔ 'nie -mu', -ε -hʋɛn la 'li Nyɪsua -mɔ, 'v 'nɛ la=a. ε mɔ =han-ti, 'nie a 'mu, 'ɛ -hʋɛn la 'li 'hɔ =dʋ 'kwli. 'Hɔ a 'mu, Nyɪsua, nɔ- -nyi la =nu=v. 'Hɔ a 'mu, ε mɔ -Yusu 'Kɪsɔ =nɔ. ε kɔ =nu 'hʋɛn-, nu- nɛnɛ la -mɔ. ⁵ε mɔ =han-ti, 'v 'yɛ la =wlɛkɛɛ-tebli a 'mu, kɛɛ, 'waa kasi a ŋmli 'kukui 'ni -blee=e la Nyɪsua a plɔ. ε nɔ- kɔ -ti, 'v 'kukui la 'hru wlɔn le.

⁶-Tebli a 'mu, -ε mu la 'lu -mɔ, ε tʋɛ nɛ -a mu -tebli -bi, -ε di-e nu, -aan =wɪ 'ni -ha yɪnyre-tebli -hʋa, =wɪ yi, -tɛ v ni la 'a -hɔhʋa. ⁷-U -bi ni 'li -nu 'nyi, 'v dɛ la 'kuo. Kɛ- v ni la 'a 'ciɔru, 'ki 'li Nyɪsɔacɪɛn 'kwli, v wen: «Nyibli -tʋa hru a 'mimle, 'v yi dɛ di, 'v 'nɛ nɔ, 'v -tʋa -wla a yiyie, 'ki 'v 'kuo a dida a -ta.» A mu -mɔ -bi, a 'ni 'daa 'li 'kuo, =wɪ yi, -tɛ v ni la=a. ⁸-U -bi ni 'li -nu 'nyi, 'v ni la 'lawlu. ε nɔ- kɔ -ti, Nyɪsua 'ɛ nu-o, 'waa 'miliwɪ a (23'000) -wɔ =tu 'v ta, 'v 'kukui le, 'ki 'li -nyrɔwɔ ni -do 'kwli. Kɛɛ, -a mu -mɔ -bi, -a 'ni 'nuo 'li 'lawlu, =wɪ yi, -tɛ v ni la 'a nunuo. ⁹Nyibli -bi ni 'li =nu 'nyi, 'v =tɛɛ la 'v Kʋkɔnyɔ Nyɪsua le, -ε di-e nu, dɛ -mu', ε di nu, v 'mu=v 'yɛ. Dɛ a 'mu a -ti, hro 'ɛ yi la =nu le mle, 'v 'kukui la le. Kɛɛ, -a mu -mɔ -bi, -a 'ni 'nuo 'li 'waa dɛ, -a 'ni 'tɛɛ 'li Nyɪsua 'yi. ¹⁰-U -bi ni la 'li -nu 'nyi, 'v yi la wlɔn le 'pɔpɛ -ni, 'ki 'v Nyɪsua ki. Dɛ a 'mu a -ti, Nyɪsua a lɛlenyɔ -mu', -ε 'le nyibli, 'ɛ di la de, 'ɛ 'lɛ la =nu le. 'A mu -mɔ -bi, a 'ni 'nuo 'li 'waa dɛ, 'a 'ni 'pɔpɛ 'li wlɔn le.

¹¹-Tebli a pɛpɛ a 'mu, ε mu la 'lu -mɔ, 'ki 'v =nu -mɔ, -ε di-e nu, Nyɪsua 'mu la=a nyibli -tɔɔ -ni, -ε mɔ, v 'ni 'nuo 'li dɛ 'kuku. -Tebli a 'mu, v 'cru

la 'li-ti Nyisvacriten 'kwli ni, -ε di-e nu, -a 'mv =to kɔ, -kɔti ti -bu, -a ni ki, ε mɔ le'bwɔti =niɔ. ¹²ε nɔ- nu-o, 'ni pi le, -ε mɔ, nyiblo 'bu pu le, de 'kuku -mv', Yisraekue ni la, ε 'yi 'li-ti 'li -we, bu nu-o, -ε -bi nyiblo a 'mv, bu =tu 'a dɔnu 'yie, -ε di-e nu, ε 'ni =ha Nyisva a 'hru bu wlɔn -ha, 'bu mɔ, =dedede 'bu yi 'v-u le ni =tεε -ni. ¹³Le=tεεle ni -do -mv', -ε yi 'v nyre, 'ki 'v 'a mu -mɔ, ε ni -do a 'mv, nɔ- yi 'v nyre, 'ki 'v nyibli a pepe -mɔ. Nyisva -mɔ -bi, ε di 'a mu 'ni -hεε -ni, =wi yi, -te ε nu 'a hihla. ε 'yi 'li-ti 'li -we, bu -hɔn 'v-u -mɔ, 'ki de -bu, -ε -hi 'aan 'kli wlɔn, bu nu 'a mu. Kee, le=tεεle 'bu -hve bu nu-o, ba -ha Nyisva a 'hru bu wlɔn, -ε -bi Nyisva di -nyi 'a mu 'kli, -ε di-e nu, a 'ni =ha 'v 'a 'hru bu wlɔn -ha.

-A kɔ 'kuo -hɔn 'hven-, -a 'yi -mve

¹⁴'Na nve'diayɔnu -na, -te ε ni 'mv le, 'a -ti ba hie 'v 'kuo a dɔda bu pepe. ¹⁵'N yi-e ni, -ε mɔ, 'a mu -bu, 'n yi -mɔ 'cru -ni, a kɔ 'lule-hihie. 'A -ti, -ti -mv', 'n di 'a mu -lee -ni, ba -hie=e 'lu -mɔ le. ¹⁶'Bu mɔ, =ba yi Kɔkɔnyɔ a le'bwɔdiide -mv' ni di, 'bu mɔ, =ba yi Nyisva 'wio ni -nyi, 'ki 'v -wiin-ɲanv a -ta, kɔ, =ba yi-ti ni 'ne, -ε -bi -Yusu 'Klɔsv a -hlv ni-e ni, ε kɔ -a mu 'hven-, =a yi -mve. 'Ti, =ba yi 'fɔɔ -mv' =tiɔ le ni 'be, =ba yi-ti ni di, -ε -bi -a kɔ -Yusu 'Klɔsv 'hven- -a -mve ni, 'a 'kɔkɔv a -ti. ¹⁷'Fɔɔkuo ni -do, nɔ- ni 'v. -A mu -mɔ -bi, -a -hv ni, kee, 'fɔɔkuo ni -do a 'mv, nɔ- -a yi di. De a 'mv, nɔ- tve =ne yi, -ε mɔ, -a 'wt- -tonyiblo ni -do yi.

¹⁸Ba -hie Nyisva a dakɔ -mv', -v mɔ Yisraekue a -ti 'lu -mɔ le. U yi pi la 'wlugba-tebli a -cɔhɔn, 'ki 'v Nyisva ye'. Nyibli 'bu yi 'wlugba-tebli a 'mv ni di, -ε -bi ε -hen 'nyre, -ε mɔ, v kɔ Nyisva 'hven-, v -mve ni. ¹⁹⁻²⁰'A -ti, nyibli 'bu yi 'wlugba-tebli 'kuo ni -pie -ni, de a 'di -bi ε -hen 'nyre 'li? 'ε mɔ -han-ti, 'n hla-a ni, -ε mɔ, 'kuo 'yi Nyisva 'pa-. Kee, 'wlugba-tebli -mv', v yi 'kuo -pie -ni, sey-t-sey-t 'kuo -hɔn, nu- v yi-ti -pie -ni. U 'ni -pie=e li-ti Nyisva. 'Bu mɔ, 'bu yi-ti 'kuo -hɔn ni -pie -ni, -ε -bi v kɔ 'kuo -hɔn a 'mv 'hven-, v nu- -mve. 'A mu -mɔ -bi, 'ni -hva=a li-ti, a kɔ 'kuo -hɔn a 'mv 'hven-, ba -mve. ²¹'A 'yi 'li-ti 'li -we, ba 'naa 'li -Yusu 'Klɔsv a -wiin-ɲanv 'kwli, 'ti- ba mu, ba 'naa 'li 'kuo -hɔn a -ɲanv wlɔn 'kwli -we. Mɔ, a 'yi 'li-ti 'li -we, ba di Kɔkɔnyɔ -Yusu a diide, 'ti- ba mu, ba di 'kuo -hɔn a diide -we. ²²'Bu mɔ, =ba yi le ni ni, -ε -bi Kɔkɔnyɔ di puv ne -a mu yrv le. -A 'ni 'hie 'li-ti 'lu -mɔ le, -ε mɔ, -a kɔ 'kli, -a -hi 'v -aan Kɔkɔnyɔ 'v.

De -bu, -ε di -na 'bɪhɪan -tonyiblo -hεε -ni, ε nɔ- -bu -hie 'lu -mɔ le

²³Nyibli -bi ni 'li 'a mu 'nyi, 'v pi le, -ε mɔ, v kɔ 'hru, 'ki bu nu 'a -ne =dedede, 'waa =wlv -hve. Iin, ε mɔ =han-ti, kee, -tebli -bi ni 'v, -ε 'ye ni -hεε ne 'aan 'bio -tonyibli. ε mɔ =han-ti, nyibliɔv a 'mv, v kɔ 'hru, 'ki bu nu 'a -ne =dedede, v yi 'ye. Kee, nunu-tebli -bi ni 'v, -ε 'ye ni -hεε nyibli, 'ki bu muu ye', 'ki 'v Nyisva a 'hru wlɔn. ²⁴'A -ne nyiblo 'bu ni 'v, de -mv', -ε di 'a 'bɪhɪan -tonyiblo -hεε -ni, ε nɔ- bu nu. ε 'ni 'hiee 'li ε ni -do a -ti 'lu -mɔ le.

²⁵A -ne 'wlugba-tɛbli =dv, v plee 'v 'mat yi, ba -tɔɔ, a 'mv=v di. A 'nɪ 'hie 'li -dedede 'lu -mɔ lɛ. A 'nɪ 'betie 'li nɪ, 'bu mɔ, 'bu pie =nɛ 'kuo. ²⁶Ba kɔ 'a yiyie, -ɛ mɔ, v 'cru la 'li Nyɪsvacrɪɛn 'kwli nɪ, -ɛ mɔ: «Nyɪsva, nɔ- kɔ -tebli a pɛpɛ -mv', -ɛ nɪ 'nɛ- -tɔtɔ ki.»

²⁷A -tɪ o, 'bu mɔ, nyiblo -mv', -ɛ 'yɪ -Yusu -yi, 'bu da -mv diidɛ -mɔ, 'kɪ 'li 'a 'kayu bu, 'bu mɔ, =nɪ mu 'li, -ɛ -bɪ 'a -nɛ dɛ, v di -mv -nyi, di=e, =nɪ 'hiee 'li -dedede a -tɪ 'lu -mɔ lɛ, =nɪ 'betie 'li -nɪ, 'bu mɔ, 'bu pie =nɛ 'kuo. ²⁸Kɛɛ, 'bu mɔ, nyiblo 'bu -di, 'bu lee -mv, -ɛ mɔ: «'Wlugba-tɛbli -mv', -yɪ di, v pie =nɛ 'kuo,» -ɛ -bɪ =nɪ 'die 'kɪ-tɪ dɛ, -ɛ di=e nu, dɛ -mv', nyiblo a 'mv, ɛ pu wen lɛ, -ɛ mɔ wen dɛ 'kuku, =nɪ -ha=a nu, 'a =wlv 'nɪ -ha=a -tɪ -yɛɛ -nɪ. ²⁹'Bu mɔ, 'nɪ yɪ -tɪ a 'mv nɪ hɛlɛ, nyiblo a 'mv, ɛ nɔ- kɔ =wlv a -tɪ =nɪɔ, ɛ 'yɪ -na 'mumu a =wlv a -tɪ 'pa-.

-Baklɛ, kɛ- -di pu, -ɛ mɔ: «'Mɔ -bɪ, 'n kɔ 'hru, 'kɪ =bu nu 'a -nɛ =dedede, 'n -hɔɛ. Dɛ- nu 'kɪ-tɪ, 'v yɪ 'mv -lee -nɪ, -ɛ mɔ, 'nɪ 'nuo 'li dɛ a 'mv, 'na 'bɪhɪan -bɪ a =wlv 'nɪ -ha=a -tɪ -yɛɛ -nɪ a -tɪ 'li? ³⁰'Bu mɔ, 'nɪ -nyi Nyɪsva 'wio, 'kɪ 'v diidɛ -mv', 'n yɪ di a -ta', dɛ- kɔ -tɪ, nyiblo -bɪ 'mv 'na 'nyre di 'li?»

³¹-Tɪ 'n -hɔɛ =bu lee -mv, ɛ nɔ- -bu: 'A -nɛ =dedede, -di di, kɔ 'a -nɛ =dedede, -di 'na, kɔ 'a -nɛ =dedede, -di nu, nu=o, -ɛ di=e nu, ɛ 'mv Nyɪsva -tɪ a 'yɪ'buale -nyi. ³²=Nɪ 'nuo 'li -teblɪdv -bu, -ɛ pu nyibli a =wlv =hlɔn lɛ, 'v yɪ Nyɪsva a -tɪ lɛ -hɛɛ -nɪ, 'yɛ =bu nyibli -mv', -v mɔ -Juukɔɛ, kɔ nyibli -mv', -v 'yɪ -Juukɔɛ 'pa-, kɔ 'a -nɛ -Yusu a nyiblo =dv. ³³-Tɛ 'n ni=e, kɛ- ba nu 'a nunuo -wɛ. 'A -nɛ =dedede, 'n di nu, 'n -hɔɛ=ɛ nɪ, bu nu=o, nyibli a pɛpɛ a plɔ bu ble. Dɛ -mv', -ɛ di mɔ nɪ -do -hɛɛ -nɪ, ɛ 'yɪ-tɪ 'pa-, 'nɪ -hie=e lɪ-tɪ 'lu -mɔ lɛ, kɛɛ, dɛ -mv', -ɛ di 'na 'bio -hɛɛ -nɪ, Nyɪsva 'mv =nu wa, ɛ nɔ- 'n yɪ 'lu -mɔ lɛ -hie.

11

¹Ba -ha 'li 'na =pɪ lɛ, =wɪ yɪ, -tɛ 'n ni, 'nɪ -hɛ 'li -Yusu 'Klɪsv a =pɪ lɛ.

-Tɛ nɔgbɪ kɔ bu nu 'waa dɔnɔv a naale, 'kɪ 'li 'cvɛkayu bu

²'N pu 'a mv 'nyre lɛ, -ɛ nu=o, -tebli -mv', 'n tɔɔ la 'a mv, a yɪ -hie 'a -tɪ 'lu -mɔ lɛ, 'a -nɛ ti, 'a ni=e. ³Kɛɛ, 'n -hɔɛ=ɛ nɪ, =bu tɔɔ nɛ 'a mv dɛ -bɪ. ɛ nɔ- mɔ: Nyɪsva, nɔ- nɪ 'v -Yusu 'Klɪsv 'lu yɪ, -Yusu 'Klɪsv 'ɛ nɪ 'v nyɪbeyu gbe 'lu yɪ, nyɪbeyugbe -mɔ -bɪ 'ɛ nɪ 'v nɔgba 'lu yɪ. ⁴Tɪ -kɔ 'yɪ -Yusu a nyibli di lɛ 'kukue -nɪ, 'bu mɔ, nyɪbeyugbe 'bu yɪ Nyɪsva nɪ dɛ, ɛ kɔ, -tɪ -mv', Nyɪsva =tu=o wlɔn, 'bu yɪ-tɪ -mɔ lɛ nɪ nɛ, 'bu =tu 'hungble 'lu, ɛ =hɛn 'nyre, -ɛ mɔ, ɛ 'nɪ =tuu=o 'v -Yusu 'Klɪsv, -ɛ nɪ 'v=v 'lu yɪ. ⁵Nɔgba -mɔ -bɪ, 'bu yɪ Nyɪsva nɪ dɛ, ɛ kɔ, -tɪ -mv', Nyɪsva =tu=o wlɔn, 'bu yɪ-tɪ -mɔ lɛ nɪ nɛ, 'bu 'yɪ -gese 'lu -hie -nɪ, -ɛ -bɪ ɛ =hɛn 'nyre, -ɛ mɔ, ɛ 'yɪ 'v 'a nyɪbv, -ɛ nɪ 'v=v 'lu yɪ, 'a 'v=tuule -kɔ. 'Bu mɔ, 'bu 'yɪ -gese 'lu -hie -nɪ, -ɛ -bɪ ɛ mɔ -tɔɪdɛ =nɪɔ, -ɛ nu=o, nɔgba a 'mv, ɛ 'wɪ- nɔgba -mv' yɪ, -ɛ ŋmla 'v 'lu lɛ. ⁶'Bu mɔ, nɔgba 'bu 'yɪ

^c 11.5 Pɔlv a ti 'yɪ, 'lawlunɔgbɪ, nu- 'yɛ nɪ -hie la -gese 'lu lɛ, ɛ kɔ, 'v ŋmlɛ la 'v 'li lɛ. Nɔgbɪ -mv', -v kɔ nyɪbɛpu, -v =tui 'v =nu 'v, v nu- -mɔ -bɪ, nu- yɪ la -gese 'lu lɛ -hie -nɪ.

-gese 'lu -hie -ni, -ε -bi ε kɔ bu 'be 'a 'lu kle -wε. Nɔgba a 'mu, 'bu 'be 'a 'lu kle, -huu' 'bu ŋmla 'v-u le, -a yi-e ni, -ε mɔ, ε mɔ -tvide =nɔ. Ε 'wɪ yɪ, ε 'yɪ -gese 'lu -hie -ni. -Tε ε ni 'mu le, ε nu -tεε, bu -hie -gese 'lu.

7Nyibeyugbe -mɔ -bi, 'bu yɪ Nyɪsua ni dε, ε 'ni 'tuo li 'hungble 'lu, -ε nu-o, Nyɪsua nu-o ni, -ε di-e nu, nyibeyugbe 'mu-v yɪ 'wɪ, ε kɔ, ε 'mu nyibli Nyɪsua a -ti a 'yi'buaλε -tɔɔ -ni. Nɔgba -mɔ -bi, nyibeyugbe a -ti a 'yi'buaλε ni -do, nɔ- ε tve nyibli. 8A yi-e ni, -ε mɔ, Nyɪsua 'yɪ 'li nyibeyugbe nɔgba 'hvi -mɔ -ha, kεε, nɔgba, nɔ- ε -ha 'li nyibeyugbe 'hvi -mɔ. 9Kɔ, Nyɪsua 'yɪ nyibeyugbe -nu, nɔgba a -ti, kεε, nyibeyugbe a -ti, 'ε nu nɔgba. 10-Tε ε ni 'mu le, nɔgba kɔ bu -hie -gese 'lu, -ε di-e nu, ε 'mu-v nyibli -tɔɔ -ni, -ε mɔ, ε =tui 'v 'a nyibw ni, kɔ, Nyɪsua a lelenyυ 'ni -ha yrv pu -wε.

11'Ε mɔ =han-ti, 'ε ni 'mu le, kεε, -a mu -bu, -v kuo Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Khsu =wlv yɪ, -a yi-e ni, -ε mɔ, nɔgba 'yɪ 'li =dedede 'li -wε, 'bu mɔ, 'a nyibw 'bu 'yɪ 'v -ni, mɔ, nyibeyugbe 'yɪ 'li =dedede 'li -wε, 'bu mɔ, nɔgba 'bu 'yɪ 'v -ni -wε. 12Dε ε =hɛn 'nyre, ε nɔ- mɔ, Nyɪsua -ha 'li yɪ-hɛnyibeyugbe a 'kla, 'ε nu nɔgba, nɔgba -mɔ -bi, ε nɔ- kɔ 'hvi -mɔ nyibeyugbe naa 'li. Ε tve =ne yɪ, -ε mɔ, 'kɪ 'li Nyɪsua -mu', -ε nu 'a -nε =dedede -mɔ, 'kɪ nyibeyugbe kɔ nɔgba 'hven- v -hven 'li.

13'Aan 'mumu, ba -hie=e 'lu -mɔ le, 'bu mɔ, 'ba 'kukue le, =bi ε nɔɔ 'v le, 'kɪ nɔgba -bu, -ε 'yɪ -gese 'lu -hie -ni, bu da Nyɪsua? 14'A -nε nyiblo =du, 'kɪ 'v 'a -nε -tite =du, ε yi-e ni, -ε mɔ, 'bu mɔ, nyibeyugbe a 'lunyapli 'bu -hɔ, ε mɔ -tvide =nɔ. 15Nɔgba -mɔ -bi, 'a 'lunyapli 'bu -hɔ, ε yɪ -nyi-e -ti a 'yi'bubua, -ε nu-o, Nyɪsua, nɔ- -nyi-e 'lunyapli blebli, -ε di-e nu, ε 'mu 'a 'lumakɔ -hli. 16'Bu mɔ, nyiblo 'bu yɪ gble ni pi, 'kɪ 'v dε a 'mu kɪ, bu kɔ 'a yiyie, -ε mɔ, 'n kɔ -Yusu a nyibli -bi 'hven-, 'bu mɔ, =ba 'kukue le, ke- a ni-e le. Ε mɔ -aan dε =nɔ.

-Yusu a le'boodiide

(Matie 26.26-29; Maki 14.22-25; Luku 22.15-20)

17-Tɪ -bu, 'n mi 'kɪ hla mɔ, ε 'yɪ 'kɪ 'aan 'nyrelepυ-tɪ 'pa-, -ε nu-o, 'ba 'kukue le, 'kɪ 'v Nyɪsua a dida a -ta', a 'ni -nu-o li =haande, kεε, -tebli -hvin a ni. Dε a 'mu, a ni, ε ni-e ni, 'kɪ 'v Nyɪsua a 'hru wlɔn, a 'ni -muu-o ye', a yɪ dii ke'. 18'N 'wɪn ni, -ε mɔ, 'ba 'kukue le, -ε -bi a yɪ 'be =tɔ le. -Bakle, -ti -mu', v -hla, ε mɔ =han-ti =nɔ. 19=Han-ti, ε nɔɔ 'v le, 'kɪ ba -gla wen, -ε di-e nu, nyibli -mu', 'kɪ 'li 'a mu 'nyɪ, -v yɪ -Yusu =wien kve -tεε, a 'mu =nu 'ye.

20'Bu mɔ, 'ba 'kukue le, 'kɪ a 'mu Kɔkɔnyɔ a le'boodiide di, a 'ni -hie-e li Kɔkɔnyɔ a 'mu, 'a -ti 'lu -mɔ le. 21'Aan diide ni -do, ε nɔ- kɔ -ti a yɪ 'lu -mɔ le -hie. Nɔ- nu-o, 'kanv yɪ wen -v -bi ni ni, -v -bi 'v yɪ 'waa dɔnυ nɔ wlɔn -hie -ni. 22'Bu mɔ, 'ba yɪ-t le ni ni, dε- kɔ -ti 'a 'ye ni di dε, 'kɪ 'li 'aan 'kayo ble, 'ti- a 'mu le 'kukue -ni 'li? Ba kɔ 'a yiyie, -ε mɔ, 'ba yɪ-t le ni ni, -ε -bi a yɪ -hεε Nyɪsua a nyibli a -ti le. Ε 'yɪ -tεε -nu, 'kɪ nyibli -mu', -v 'yɪ dε -kɔ,

ba nuo =nv -tvi. =Bɪ 'aan =wɪ 'ye=e ni, =bu pu 'a mu 'nyre le, de a 'mu, a ni a -ti? 'Klɔ -mɔ, 'n 'yɪ 'lɪ-t 'lɪ -wɛ, =bu nu 'aan 'nyrelepupu le.

²³-Tɪ -mu', 'n tɔɔ ne 'a mu, 'na 'mumu, Kɔkɔnyɔ -Yusu, nɔ- tɔɔ 'mɔ=ɔ. -Tɪ a 'mu, ε nɔ- -bu: 'Tɔɔwɔ -mu', -ε kɔ 'kwɪ nyibli =du di la 'lɪ-t 'crekɔnyibli -jɪ' pu, ε 'du la 'fɔɔ ye', ²⁴ε -nyi Nyɪsua 'wio, 'e 'bɛ=ε -tɪɔ le, ε wen: «'Fɔɔ -bu, ε nɔ- mɔ 'na 'hvi, 'n di -ha, 'kɪ 'v 'aan -ta'. Kɔe kɛ 'kɪ mɔ bu, 'fɔɔ a -tɔɔle'bede a 'mu, kɔ 'a didie a 'mu 'hɛn-, ε nɔ- ba gba 'lu -mɔ, -ε di=e nu, a 'mu 'na -tɪ 'lu -mɔ le -hie 'a -ne ti.» ²⁵-Tɛ v -wɛ de le, -ε -bɪ, ε 'du -wiin-ɲanv ye', ε -nyi Nyɪsua 'wio, 'e -nyi=e 'a -nagbopv, 'kɪ bu -hie=e, ε wen: «-Wiin -bu, ε -hen 'nyre Nyɪsua a 'yɪ yrayɪ a =tutuo. Nyɪsua a 'mu, 'na -hɪv, ε di nu, ε 'mu 'yɪ yrayɪ a 'mu =tu, ε kɔ 'a mu 'hɛn-. 'A -ne ti, 'ba yɪ -wiindv a 'mu ni 'nɛ, -tɛ ni -do 'n ni 'a nunuo, kɛ- ba nu 'a nunuo, -ε di=e nu, a 'mu 'na -tɪ 'lu -mɔ le -hie 'a -ne ti.» ²⁶Kɔkɔnyɔ -Yusu a pupuwɪn a 'mu, ε -hen 'nyre, 'a -ne ti, 'ba yɪ 'fɔɔdv a 'mu, 'a didie le ni ni, kɔ, 'ba yɪ -wiindv a 'mu, 'a 'nuna le ni ni, -ε -bɪ a yɪ nyibli 'nɪ -lee -ni, -ε mɔ, Kɔkɔnyɔ 'kɪ ni, ε 'mu -a mu wa a -tɪ. Kɔe 'kɪ mɔ bu, kɛ- a ni nyibli -tɪ a 'mu a leele, ε 'mu=v gba -gbagba, 'a diditi 'mu 'v nyre.

²⁷-Tɛ ε ni 'mu le a -tɪ, nyiblo 'bu yɪ Kɔkɔnyɔ -Yusu a 'fɔɔdv a 'mu ni di, ε kɔ, 'bu yɪ 'a -wiindv a 'mu ni 'nɛ, kɛε, 'bu yɪ 'a -tɪ le ni -hɛε -ni, 'kɪ 'v 'fɔɔdv a 'mu, 'a didie kɔ 'kɪ 'v -wiindv a 'mu, 'a 'nuna a -ta', nyiblo a 'mu, ε ni de 'kuku, 'kɪ 'v -Yusu a 'hvi kɔ 'a -hɪv 'hɛn- -mɔ. Nyɪsua a -bati di=e 'nɪ klɔ. ²⁸'A -tɪ, 'a -ne nyiblo 'bu ni 'v, 'tɪ- ε 'mu 'fɔɔdv a 'mu di, kɔ, ε 'mu -wiindv a 'mu 'na, bu 'jɲra 'a dɔɔnv a =wɪv, 'kɪ 'v -tɪ a 'mu a -ta'. ²⁹Nyiblo 'bu ni 'v, 'bu yɪ Kɔkɔnyɔ -Yusu a 'fɔɔ a 'mu ni di, kɔ, 'bu yɪ 'a -wiin a 'mu ni 'nɛ, 'tɪ- 'bu 'yɛ ni -hie Kɔkɔnyɔ a 'mu, 'a 'hvi a -tɪ 'lu -mɔ le, -ε -bɪ ε ni yɪnyrede, 'tɪ-, 'ε yɪ 'a dɔɔnv Nyɪsua a yɪv 'lu -jɪ. ³⁰ε nɔ- nu=ɔ, nyibli -hɔɔhɔ, 'kɪ 'lɪ 'a mu 'nyɪ, 'waa 'hvi 'ε yɪ hren, -v -bɪ 'v 'yɪ 'klɪ -kɔ, kɔ, -v -bɪ 'v 'kɔkɔ le. ³¹'Bv mɔ, -ba 'jɲra -aan =wɪv, 'tɪ- -ba di diide a 'mu, -ε -bɪ Nyɪsua 'yɪ 'lɪ-t 'lɪ -wɛ, bu puu ne -a mu -bati le. ³²Kɔkɔnyɔ Nyɪsua a -bati 'bu klɔ -a mu, 'bu yɪ -a mu -hɛn ni =tɪ, -ε -bɪ ε tɔe ne -a mu de, -ε di=e nu, -nyɔwɔ -kɔ 'kwɪ ε di 'v nyibli -bati le -puu -ni, ε 'nɪ -ha -a mu -tɪ -yɛε -ni, 'a -bati 'nɪ -ha -a mu klɔ.

³³'A -tɪ, 'na 'diayɪnv -na, 'bv mɔ, 'ba 'kukue le, 'ba mu -Yusu a le'bwɔdiide di mɔ, ba -ple 'aan 'bio. ³⁴'Bv mɔ, 'kanv 'bu yɪ nyiblo ni ni, ε nɔɔ 'v le, 'kɪ bu di de, 'kɪ 'lɪ 'a dɔɔnv a -tɛ, 'tɪ- ε 'mu di, -ε di=e nu, 'ba 'kukue le, a 'nɪ -ha 'aan dɔɔnv Nyɪsua a yɪv 'lu -jɪ.

-Tɪ -bɪ -mu', -ε ni 'v, 'bv mɔ, 'nɪ di 'lɪ 'a mu -mɔ, 'tɪ- 'mu=v hla.

'Kɪ a gblegble -mu', Nyɪsua a -Hihɪu yɪ nyibli -nyi, v 'mu 'a -kvan nu a -tɪ

12 ¹'Na 'diayɪnv -na, de 'n -hɛε =bv hlee 'kɪ kɪ, ε nɔ- mɔ, 'klɪ a gblegble -mu', Nyɪsua a -Hihɪu yɪ nyibli -nyi, v 'mu 'a -kvan nu. 'N -hɛε=ε ni, ba yɪv de a 'mu le -tɛε. ²'Bɪ a yɪ=e ni, -ε mɔ, ti -mu' -kɔ 'yɪ a 'yɛ la -Yusu 'Kɪsv =wɪv yɪ ni -kue -ni, -cɪ a gblegble -mu', a kwɛ la, ε kɔɔ la 'a

mu win ki, 'e kee la 'a mu. ³ E no- ko -ti, 'ni -hve ba yru 'ki-ti le, -e mo, e 'yi 'ki mu le -ni de. 'Bu mo, nyiblo 'bu ni 'v, Nyisua a -Hihiu 'bu ko =ne win ki, nyiblo a 'mu, e 'yi 'li-ti 'li -we, bu pu -Yusu 'jro -mo. Kee, nyiblo 'bu pu le, -e mo, -Yusu, no- mo 'a Kukonyo, -e -bi Nyisua a -Hihiu, no- ni-e, 'e hle -ti a 'mu.

⁴ Nyisua a -Hihiu a 'mu, e mo -Hihiu ni -do, kee, e yi -nyi nyibli 'kli a gblegble, v 'mu 'a -kvan nu. ⁵ -Kvan -mu', -aan Kukonyo yi nyibli -nyi, e mo -kvan a gblegble =no. Kee, -aan Kukonyo a 'mu, e nu -do. ⁶ 'Hrii -mu', -v ko wlon nyibli nee 'v, 'v ni -kvan, v mo 'hrii a gblegble -we. Kee, Nyisua ni -do a 'mu, e no- yi 'a nyibli a pepe 'kli -nyi, 'ki bu nu -kvan a pepe a 'mu. ⁷ 'A -ne 'kli =du, Nyisua a -Hihiu, e yi 'a -ne nyiblo =du -nyi, 'ki 'li 'a mu 'nyi, e yi 'a mo =o 'ni -nyi, -e di-e nu, a 'mu 'aan 'bio a pepe -hee -ni. ⁸ -E -bi ni 'v, Nyisua a -Hihiu 'e -nyi-e 'kli, 'ki bu hlee 'li =twin 'kwli, 'e yi -e -bi 'kli -nyi, 'ki bu hla -ti -mu', Nyisua a -Hihiu a 'mu, e to =ne, ⁹ e yi -e -bi 'kli -nyi, 'ki bu kuo -Yusu =wv yi -tee, 'e yi -e -bi 'kli -nyi, 'ki bu nu =o, kiklanyibli a 'kve bu -we. -Tebli a pepe a 'mu, Nyisua a -Hihiu ni -do a 'mu, no- ni-e; ¹⁰ Nyisua a -Hihiu ni -do a 'mu, 'e yi -e -bi 'kli -nyi, 'ki bu nu =wlekeke-tebli, 'e yi -e -bi 'kli -nyi, 'ki bu hla -ti -mu', Nyisua a -Hihiu a 'mu, e =tu =o wlon, 'e yi -e -bi 'kli -nyi, 'ki bu yi de -mu', Nyisua a -Hihiu ni, ko de -mu', 'kuo -hvin ni, 'a 'yile-hihiale; 'e yi -e -bi 'kli -nyi, 'ki bu pu win -mu', e 'yi -yi, 'e yi -e -bi 'kli -nyi, 'ki bu -ha win a 'mu. ¹¹ Nyisua a -Hihiu ni -do a 'mu, no- yi nyibli 'kli a pepe a 'mu -nyi. 'A -ne nyiblo, Nyisua a -Hihiu yi -nyi-e 'kli, =wi yi, -te e ni 'a -huhva.

-Yusu 'Klisu a 'cve 'wi- -tonyiblo a 'hvi yi, -e ko 'kabi a gblegble

¹² -A -yi-e ni, -e mo, -tonyiblo a 'hvi mo 'hvitu ni -do =no, kee, e ko 'kabi a gblegble. -Han-ti, 'kabi -ni 'v -tonyiblo 'yie, 'e -hu, kee, 'hvitu ni -do =no. Ke- ni -do, e ni 'mu, 'ki 'v -Yusu 'Klisu a 'cve -mo. ¹³ E mo -han-ti, ti -mu' -ko 'yri v pu la -a mu 'nie 'lu, -aan pepe, -a -he la 'hvitu ni -do, 'ki 'li Nyisua a -Hihiu a 'kli 'kwli. -Aan pepe, 'ye =bu -mo -Juukveyu, 'ye =bu =yi -Juukveyu 'pa-, 'ye =bu -mo =koyu, 'ye =bu =yi =koyu 'pa-, -aan pepe a 'mu, Nyisua a -Hihiu ni -do a 'mu, e no- Nyisua -nyi -a mu.

¹⁴ E 'yi 'kibia ni -do 'pa-, e 'yi 'v -tonyiblo 'yie -ni, kee, e mo 'kabi a gblegble. ¹⁵ 'Bu mo, -tonyiblo a bu, 'bu pu wen le, -e mo, -te e 'yi dabu 'pa-, 'a -ti, e 'yi 'v 'hvi 'yie -ko, -han-ti, 'e ni 'a hihla le, kee, 'ki e ko 'v 'hvi 'yie. ¹⁶ 'Bu mo, -tonyiblo a nva 'bu pu wen le, -e mo, -te e 'yi 'yie 'pa-, 'a -ti, e 'yi 'v 'hvi 'yie -ko, e mo -han-ti, 'e ni 'a hihla le, kee, 'ki e ko 'v 'hvi 'yie. ¹⁷ 'Bu mo, -tonyiblo a 'hvi a pepe, 'bu mo wen 'yii, -bi' e di wen 'ki -ti a 'winwun nu 'li? 'Bu mo, -tonyiblo a 'hvi a pepe, 'bu mo wen nu, -bi' e di wen 'ki de a 'nu a 'winwun nu -we 'li? ¹⁸ Nyisua 'yi -tonyiblo a 'hvi a nunuo le -nu. Kee, -te e nu 'a -huhva, ke- e nu -tonyiblo a 'hvi a -tebli a yrekukuele. ¹⁹ 'Bu mo, Nyisua 'bu nu wen -tonyiblo 'kibia ni -do -mo', e 'yi wen 'li-ti 'li -we, bu

mɔ wen -tonyiblo a 'hvi. ²⁰ Kεε, ε 'yi 'mu le -ni. 'Kɪ 'v -tonyiblo 'yie, 'kabi a gblegble ni 'v. Kεε, 'hvi a pepe a 'mu, ε mɔ 'hvi tu ni -do -nɔ.

²¹ -Tε ε ni 'mu le, -tonyiblo a 'yie 'yi 'li-t 'li -wε, bu lee dabu: «'Ni -hva-a li -mu.» Ε mɔ, 'lu 'yi 'li-t 'li -wε, bu lee bu, -ε mɔ: «'Ni -hva-a li 'a mu -wε.» ²² Ε 'yi dε ni -do a 'mu 'pa-. -Na 'hvi a 'kabi -mu', -pu le, -v 'yi -kuan -kɔ, 'bu mɔ, 'bu 'yi wen 'v -mu 'yie -ni, =yi wen 'li-t 'li -wε, -bu pu wen -huhluɔ. ²³ 'Ti -aan 'hvi a 'kabi -mu', -a pu le, -v 'yi =haan'kabi 'pa-, v nu- kɔ -ti -a kla, kɔ, 'kabi -mu', -a yi nyibli 'yi kɪ -hlii -ni, nu- kɔ dε -a kɔ 'li -mɔ. ²⁴ -Aan 'hvi a =haan'kabi 'ni -hva-a li 'yie=tutuo. Nyisva, nɔ- nu -aan 'hvi a 'kabi, 'ε nu=o, 'a 'kabi -mu', -a yi -hli, =a =tui =nu 'yie, 'ε -hi 'v 'kabi -bu 'v. ²⁵ Ε pupu -aan 'hvi a 'kabi a pepe 'yi le, -ε di=e nu, v 'ni =ha yi -wɔnwɔn -ni. Ε -hve=e ni, -aan 'hvi a 'kabi a pepe, bu -huhε -ni. ²⁶ 'Bu mɔ, -aan 'hvi a 'kɪbia ni -do 'bu yi ni kle, 'kɪbia a 'mu, ε bi 'li yi, kɔ -aan 'hvi a 'kabi a pepe, v nu- kle. 'Bu mɔ, =ba kɔ 'li -aan 'hvi a 'kɪbia -bi a dε -mɔ dtaki, -ε -bi 'hvi a 'kɪbia a 'mu, ε kɔ -aan 'hvi a 'kabi -bi -mu' 'hven-, v ni dɔbu.

²⁷ 'A mu -mɔ -bi, a 'wi- -Yusu 'Kɪsu a 'hvi yi. 'A -ne nyiblo 'bu ni 'v, ε 'wi- 'hvi a 'mu a 'kɪbia yi. ²⁸ Kε- Nyisva nu 'v nyibli a ble=tutuo, 'kɪ 'li 'cve 'kwli, -ε di=e nu, v 'mu -kuan a gblegble nu. Yi-henyibli, ε =tu 'v ble, v nu- mɔ -Yusu a -mɔnanyv. Nyibli -kve 'v =nu -mɔ, v nu- mɔ 'a winwlɔn-hanyv, -v ne -ti -mu', Nyisva =tu =nu wlɔn -mɔ le. Nyibli -ble 'v =nu ke', v nu- mɔ tɔɔnyv, -v tve Nyisva a -ti, 'ε =tu 'v nyibli -bi ble, 'kɪ bu nu =wɩlekeε-tebli, 'ε -nyi -v -bi 'klɪ, 'kɪ bu nu=o, kɪklanyibli a 'kve bu -wε, 'ε -nyi -v -bi 'klɪ, 'kɪ bu -hεε 'waa 'bio, 'ε -nyi -v -bi 'klɪ, 'kɪ bu naa nyibli, 'ε -nyi -v -bi 'klɪ, 'kɪ bu pu win -mu', v 'yi -yi. ²⁹ -Bi nyibli a pepe, nu- mɔ -Yusu a -mɔnanyv? -Bi 'waa pepe, v nu- mɔ Nyisva a winwlɔn-hanyv? -Bi 'waa pepe, v nu- mɔ tɔɔnyv, -v tve Nyisva a -ti? -Bi 'waa pepe, v nu- ni =wɩlekeε-tebli? ³⁰ -Bi nyibli a pepe Nyisva -nyi 'klɪ, 'kɪ bu nu=o, kɪklanyibli a 'kve bu -wε? -Bi 'waa pepe, v nu- di win -mu', v 'yi -yi pu? -Bi 'waa pepe, v nu- di win a 'mu -ha? 'Uɔn-, ε 'yi 'mu le -ni. ³¹ Kεε, 'n yi 'a mu 'ni -lee -ni, 'klɪ a gblegble -mu', -ε mɔ 'klɪ 'yakɩ -mu', Nyisva a -Hihiu yi nyibli -nyi, ε nɔ- ba =mɔ le, 'kɪ 'li 'aan =wɩ a pepe kɪ, -ε di=e nu, ε 'mu 'a mɔ-ɔ -nyi.

-Tε ti ne -bu, 'n di tɔɔ ne 'a mu =haan'hru de, -ε -hi 'v 'hrii a pepe 'v, -ε di=e nu, a 'mu=v na.

-Te -mu', -a di -aan 'bio -tonyibli a nvele nu

13 ¹ 'Bu mɔ, 'ni yi wen 'klɔ -bu a nyibli a win a pepe ni pi, ε kɔ Nyisva a lelenyv a win a pepe 'hven-, kεε, 'bu mɔ, 'ni 'yi 'na 'bio -tonyibli -nve -ni, -ε -bi 'n 'wi- tukui kɔ gbege 'hven- yi, -v kɔ win -cre nyibli a nu. ² 'Bu mɔ, 'ni kɔ wen 'klɪ, 'kɪ =bu hla -ti -mu', Nyisva =tu 'mu wlɔn, kɔ, 'bu mɔ, 'ni yi wen -tebli a pepe, kɔ, 'bu mɔ, 'ni yi wen Nyisva a -huhli-tebli a pepe le ni yrui, kɔ, 'bu mɔ, 'ni kuo wen Nyisva =wɩ yi, 'ti -na Nyisva a =wɩ a yɩkuole a 'mu, 'bu yi wen-ε ni ni, 'ni yi wen dɔgba ni

-lee -ni, bu -hɔn -ta', bu mu 'li -tite -bi, 'ti- 'bu -hɔn -ta', kee, 'ni 'yi 'na 'bio -tonyibli -nue -ni, -e -bi 'na nunu-tebli a 'mu, e 'ni -da-a li -dedede. ³Bu mɔ, 'ni -ha wen 'li 'na kɔkɔ-tebli a pepe, 'ni -gla wen-e -hwennyibli le, kɔ, 'ni -ha wen 'na dɔnu, 'ki v 'mu 'mu 'tɔ pu a -ta', kee, 'ni 'yi 'na 'bio -tonyibli -nue -ni, 'na nunu-tebli a 'mu, e 'yi 'li-i 'li -we, bu -hɛɛ mu.

⁴Nyiblo 'bu nue ne 'a 'bio -tonyibli, -e -bi e kue =wlu a 'lila, kɔ, 'e ni -nu -haan-tebli 'yi -hlɔn le. E 'ni -tu-o ca. E 'ni -pu-v li 'a dɔnu a -pli, kɔ, e 'ni 'yaa-a 'li 'a dɔnu. ⁵Nyiblo 'bu nue ne 'a 'bio -tonyibli, e 'ni -hɛɛ-e li 'waa -ti le. E 'ni -hie-e li -tebli ni -do -mu', -e yi e ni -do -hɛɛ -ni 'lu -mɔ le, kee, -tebli -mu', -e yi 'a 'bio -hɛɛ -ni, e nɔ- e yi 'lu -mɔ le -hie -we. E 'yi yru'bi-ti -kla. 'Bu mɔ, nyiblo 'bu nu-o de -hvan -mɔ, e 'ni -tu-o 'li-i 'kwli bu. ⁶Nyiblo 'bu nue ne 'a 'bio -tonyibli, -tebli -hɔn -mu', v ni, 'a dɔdu 'ni -nu-o li-i, kee, de -mu' -kɔ dɔdu -ni-e, e nɔ- mɔ -haande -mu', v ni. ⁷Nyiblo 'bu nue ne 'a 'bio -tonyibli, -tebli 'kukui a pepe -mu', v -nu, e -hrui 'a -ti -mɔ, 'ti-, e 'cibi 'v Nyisva a =wlu a yikuole, 'ki 'v 'a -ne =dedede -mɔ, kɔ, 'e yi-e, 'e yi-i -ple, -e mɔ, Nyisva di -tebli a pepe 'ni -hrenti -ni, kɔ, 'e kɔ =wlu a 'lila. ⁸Nuele -mu', nyiblo -kɔ, 'ki 'v 'a 'bio -tonyibli a -ta', e 'ni -we-e 'li, 'klɔ -mɔ 'klɔ. Nyiblo 'bu yi -ti -mu', Nyisva =tu-o wlɔn ni hle, e di kɔ ti, e 'mu 'li -we, kɔ, nyiblo 'bu yi win ni pi, e 'yi -yi, e di kɔ ti -we, e 'mu 'a pupu 'kee -ni. ⁹E mɔ -han-ti, -tebli -mu', -a yi, v 'yi 'li yre -we. 'Bu mɔ, -ba yi -ti -mu', Nyisva -tu -a mu wlɔn ni hle, e 'yi 'li yre -we -we. ¹⁰Kee, ti -mu' -kɔ 'yri Nyisva di 'v -a mu de -mu' -tɔɔ -ni, -e -we 'li yre, -e -bi de -mu', -a yru 'ki le, e di bu 'ni -we.

¹¹Ba 'ye ke, -te 'n mɔ la 'huangbe, -te -mu', 'huangbe ni 'puple, ke- 'n ni la 'puple, kɔ, -te -mu', 'huangbe ni 'lule-hihie, ke- 'n ni la 'lule-hihie, kɔ, -te -mu', 'huangbe ni -tebli a leyuyruo, ke- 'n ni la 'a leyuyruo. Kee, -te 'n -ku 'ki, -e -bi 'n hie 'v 'huangbe a nunuklɔ bu. ¹²-Te ti ne -bu, 'bu mɔ, -ba yi -tebli ni 'ye, -e -bi e 'wi yi, -a yi-i 'ni 'ye, 'ki 'li 'yie -mu' 'kwli, -e 'pupuo 'li 'kwli le. Kee, e di kɔ -nyrɔwɔ, -aan 'yie 'mu -tebli a pepe le yru -tee. -Te ti ne -bu, e kɔ -tebli -bi, -a 'tie 'yee le ni yru -tee. Kee, -nyrɔwɔ di 'v 'ni nyre, 'mu-v le yru -tee, =wi yi, -te -mu', Nyisva nu 'na yiyie pepe.

¹³-E -bi 'ki, -tebli ni ta ni 'v, -e 'ye ni di bu ni -we, 'klɔ -mɔ 'klɔ. -Tebli ni ta a 'mu, e nɔ- -bu: -Ba kuo Nyisva =wlu yi, kɔ, -ba kɔ 'a yiyie, -e mɔ, Nyisva di -tebli a pepe 'ni -hrenti -ni, kɔ nuele -mu', -a kɔ, 'ki 'v -aan 'bio -tonyibli -mɔ'. Kee, 'a pepe a 'mu, 'a gbagbu, e nɔ- mɔ nuele -mu', -a kɔ, 'ki 'v -aan 'bio -tonyibli -mɔ.

Pɔlu ne -ti -mɔ le de, 'ki 'v 'klɔ a gblegble -mu',

Nyisva a -Hihiu yi nyibli -nyi a -ta'

14 ¹Ba =tu 'v 'klɔ, -e di-e nu, a 'mu 'aan 'bio -tonyibli -nue -ni. 'Klɔ a gblegble -mu', Nyisva a -Hihiu yi nyibli -nyi, e nɔ- ba =mɔ le, 'ki 'li 'aan =wli a pepe ki. De -mu', a kɔ ba =mɔ le diakti, -e -hi 'v 'a pepe 'v, e

nɔ- mɔ Nyɪsua a -Hihiu bu -nyi 'a mu 'kɪ, Nyɪsua a -tɪ -mʊ', ε -tɪ 'a mu wɔn, a 'mʊ-v -mɔ lɛ na. ²Bu mɔ, nyiblo 'bu yɪ win -mʊ', ε 'yɪ -yɪ nɪ pɪ, ε 'yɪ 'a 'bio 'pa-, ε 'nɪ -hlee-e 'lɪ -nʊ -mɔ, kɛɛ, Nyɪsua ε yɪ 'lɪ -mɔ -hlee -nɪ, -ε nu-o, -tɪ -mʊ', ε hɛ, nyibli 'nɪ -yru-o lɪ-tɪ' lɛ, Nyɪsua a -huhli-tɛblɪ, ε nɔ- ε nɛ -mɔ lɛ, 'kɪ 'lɪ Nyɪsua a -Hihiu a 'kɪ 'kwɪ. ³Kɛɛ, nyiblo -mʊ', -ε hɛ -tɪ -mʊ', Nyɪsua =tu-o wɔn, 'kɪ 'lɪ 'a 'bliwin 'kwɪ, nyiblo a 'mʊ, 'a 'bio ε yɪ 'lɪ -mɔ -hlee -nɪ, ε 'mʊ -nʊ 'kɪ -nyi a -tɪ, kɔ, ε 'mʊ 'lɪ -nʊ =wɔ 'kwɪ bu =tu, -ε di-e nu, v 'mʊ ye' -muu -nɪ, 'kɪ 'v Nyɪsua a 'hru wɔn. ⁴Nyiblo -mʊ', -ε di win -mʊ' pʊ, ε 'yɪ -yɪ, 'a dɔnʊ ε yɪ -hɛɛ -nɪ. Kɛɛ, nyiblo -mʊ', -ε di -tɪ -mʊ' hɪa, Nyɪsua =tɪ-e wɔn, 'kɪ 'lɪ 'bliwin 'kwɪ, nyiblo a 'mʊ, Nyɪsua a nyibli a pɛpɛ, nʊ- ε yɪ -hɛɛ -nɪ.

⁵N -hʊɛ wɛn=ε nɪ, 'kɪ 'aʊn pɛpɛ ba pʊ wɛn win -mʊ', a 'yɪ -yɪ. Kɛɛ, dɛ 'n -hʊɛ, -ε -hɪ 'v dɛ a 'mʊ 'v, ε nɔ- mɔ, Nyɪsua a -tɪ -mʊ', ε -tɪ 'a mu wɔn, ba na-a -mɔ lɛ, 'kɪ 'lɪ 'aʊn dɔnʊ a 'bliwin 'kwɪ. Nyiblo 'bu yɪ win -mʊ', ε 'yɪ -yɪ nɪ pɪ, ε di-e 'nɪ -hʊa, 'kɪ nyiblo -bɪ, bu -ha=a, 'kɪ 'lɪ 'aʊn 'bliwin 'kwɪ, -ε di-e nu, Nyɪsua a nyibli 'mʊ ye' -muu -nɪ, 'kɪ 'lɪ Nyɪsua a =wɔ a yɪkuole 'kwɪ. 'Bu 'yɪ 'mʊ lɛ -nɪ, -ε -bɪ nyiblo -mʊ', -ε nɛ win -mʊ', Nyɪsua =tu-o wɔn -mɔ lɛ, nyiblo a 'mʊ, ε yɪ nyibli 'nɪ -hɛɛ -nɪ, 'ε -hɪ 'v nyiblo -mʊ', -ε pɪ win -mʊ', ε 'yɪ -yɪ.

⁶Na 'dɪayɪnʊ -na, 'bu mɔ, 'nɪ di 'lɪ 'a mu -mɔ, 'tɪ- 'nɪ yɪ 'lɪ 'a mu -mɔ nɪ -hlee -nɪ, 'nɪ yɪ win -mʊ', a 'yɪ -yɪ nɪ pɪ, -bɪ' ε di 'kɪ 'aʊn -hɛɛɛ nu 'lɪ? 'Bu mɔ, 'nɪ di 'lɪ, 'n kɔ =bu -hɪhɪa 'a mu -huhli-tɛblɪ a 'mʊ, Nyɪsua tɔɔ 'mʊ, 'a dɛ -bɪ kɛɛ, kɔ, =bu nu-o, ba kɔ -tɔ, kɔ, =bu lee nɛ 'a mu -tɪ -mʊ', Nyɪsua =tu 'mʊ wɔn, kɔ, =bu tɔɔ nɛ 'a mu dɛ -bɪ. 'Bu mɔ, 'nɪ nu 'a nunuo lɛ, -ε -bɪ 'n di 'a mu 'nɪ -hɛɛ -nɪ.

⁷Bu pʊ=v bibi-tɛblɪ a dɛ yɪ. 'Bu mɔ, =nɪ yɪ 'lɪ 'padue lɛ nɪ -bibi -nɪ, ε kɔ, =nɪ yɪ 'lɪ dukʊ' lɛ nɪ -bibi -nɪ, -bɪ' nyibli di 'kɪ -wɪadʊ a 'mʊ, -yɪ ble, 'a yɪyɛ nu 'lɪ? ⁸Kɛ- tu-ŋamʊ a bibie nɪ 'mʊ -wɛ. 'Bu mɔ, dakɔ 'bu yɪ tʊ nɪ -wɛn, nyiblo -mʊ', -ε yɪ tu-ŋamʊ bi, 'bu 'ye nɪ 'kla-a' lɛ -tɛɛ, -bɪ' nyibli di 'kɪ tʊ a 'mʊ, 'a kumumuo nu 'lɪ? ⁹Kɛ- nɪ -do ε nɪ 'mʊ -wɛ, 'kɪ 'v win -mʊ', nyiblo 'yɪ -yɪ, 'a pʊpʊv a -ta'. 'Bu mɔ, 'ba yɪ win -mʊ', a 'yɪ -yɪ nɪ pɪ, -tɪ -mʊ', a di hɪa, -bɪ' nyibli di 'a leyuyruo nu 'lɪ? ¹⁰ε di 'wɪ- -tɛ nyiblo 'ye nɪ 'pʊpɛ wɛn 'lɪ lɛ. ¹¹ε mɔ =han-tɪ, win a gblegble, 'ε nɪ 'nɛ- 'klɔ kɪ. 'A pɛpɛ a 'mʊ, nyibli yruɪ-e' lɛ. ¹²Kɛɛ, 'bu mɔ, win -mʊ', 'n 'ye nɪ yru' lɛ, nyiblo 'bu yɪ 'mɔ=ɔ -mɔ nɪ pɪ, 'kɪ 'v 'mʊ -mɔ, nyiblo a 'mʊ, ε mɔ 'dagbatayu -nɔ, 'na 'mumu, 'n mɔ 'dagbatayu, 'kɪ 'v-v -mɔ. ¹³'A -tɪ, 'n yɪ 'a mu 'nɪ -lee -nɪ, 'kɪ 'lɪ 'aʊn =wɪ a pɛpɛ kɪ, ba -hʊa 'kɪ a gblegble -mʊ', Nyɪsua a -Hihiu yɪ nyibli -nyi, 'kɪ 'v 'a -kʊan a -ta', -ε di-e nu, a 'mʊ 'kɪ -hʊɔhʊɪ a 'mʊ kɔ, -tɛ dɛ a 'mʊ, ε kwɛɛ nɛ 'a mu kɪ -tɛɛ. Kɛɛ, -tɪ kɔ -tɪ a 'mʊ=v -hʊa, nɔ- mɔ, a 'mʊ 'aʊn 'bio -Yusu a nyibli -hɛɛ -nɪ, 'kɪ bu muu ye', 'kɪ 'v Nyɪsua a 'hru wɔn.

¹⁴ε nɔ- nu-o, nyiblo 'bu kɔ 'kɪ, 'kɪ bu pʊ win -mʊ', ε 'yɪ -yɪ, ε kɔ bu -hʊa Nyɪsua 'kɪ -wɛ, -ε di-e nu, ε 'mʊ win a 'mʊ -ha, 'kɪ 'lɪ 'a 'bliwin 'kwɪ. ¹⁵'Bu

mɔ, win -mʊ', n 'yɪ -yi, 'nɪ yɪ-tɪ nɪ pɪ, 'nɪ yɪ Nyɪsʊa nɪ dɛ, ɛ mɔ -han-tɪ, 'na -wɔ, nɔ- dɛ-ɛ. Kɛɛ, mɔ -bɪ, 'nɪ -yru-o =dedede lɛ. ¹⁵-Bɪ 'n di 'kɪ-tɪ nu 'lɪ? 'Bʊ mɔ, 'nɪ yɪ Nyɪsʊa nɪ dɛ, 'n di nu win -mʊ', n 'yɪ -yi, 'mʊ-v da, ɛ kɔ, 'mʊ-v da -wɛ, 'kɪ 'lɪ 'na 'bliwin 'kwli, -ɛ di-e nu, 'mʊ -tɪ a 'mʊ lɛ yru. 'Bʊ mɔ, 'nɪ yɪ -wɪa nɪ ble, 'n di nu win -mʊ' -wɛ, 'n 'yɪ -yi, 'mʊ ble, ɛ kɔ, 'mʊ ble -wɛ, 'kɪ 'lɪ 'na 'bliwin 'kwli. ¹⁶'Bʊ 'yɪ-tɪ 'pa-, -mɔ -mʊ', -ɛ yɪ Nyɪsʊa 'wio -nyi, 'kɪ 'lɪ win -mʊ', =yɪ -yi 'kwli, nyibli -mʊ', -v 'yɪ -tebli a 'mʊ -yi, v 'yɪ 'lɪ-tɪ 'lɪ -wɛ, bʊ pʊ lɛ: Kɛ- bʊ nɪ 'mʊ, -ɛ nu-o, v nu- -mɔ -bɪ, -tɪ a 'mʊ, -hɛ, v 'nɪ -yru-o lɪ-tɪ lɛ. ¹⁷-Mɔ -bɪ, -yɪ -nyi Nyɪsʊa 'wio -tɛɛ, 'kɪ 'lɪ win -mʊ', =yɪ -yi 'kwli. Kɛɛ, ɛ 'nɪ -hɛɛ-ɛ lɪ -na 'bʊhɪan.

¹⁸'N yɪ -nyi Nyɪsʊa 'wio, -ɛ nu-o, 'n pɪ win -mʊ', 'n 'yɪ -yi, 'nɪ -hi 'v 'aan pepe 'v. ¹⁹Kɛɛ, 'n kɔ 'na 'bio -Yusu a nyibli -bɪ 'hʊɛn-, =ba 'kukue lɛ, 'bliwin -mʊ', nyibli yruɪ lɛ, ɛ nɔ- 'n -hʊɛ =bʊ pʊ, -ɛ di-e nu, 'mʊ =nu Nyɪsʊa a -tɪ kle -hʊhɪa -nɪ, 'ɛ -hi 'v =bʊ pʊ win -hʊɔhʊɪ -mʊ', 'n 'yɪ -yi, kɔ, v 'yɛ nɪ yru' lɛ.

²⁰'Na 'dɪayɪnu -na, 'aan 'lulɛ-hihie, ɛ 'nɪ 'wɪ 'lɪ 'yonv a 'lulɛ-hihie yɪ, kɛɛ, bʊ 'wɪ- nyibli -bʊ, -v ku a 'lulɛ-hihie yɪ. 'Kɪ 'v -tebli -hʊɪn a nunuo a -ta', ba 'wɪ- 'yonv yɪ, -v 'yɪ -tebli -hʊɪn a nule -yi. ²¹U 'crɪ-tɪ nɪ, 'kɪ 'lɪ Nyɪsʊacrɪɛn 'kwli, -ɛ mɔ:

«Nyɪsʊa wɛn 'nɪ, ɛ di lee nyibli -mʊ',
v pɪ dakɔ a win,
-ɛ di-e nu, v 'mʊ Nyɪsʊa a -tɪ 'a dakɔ -lee -nɪ.
'ɛ mɔ -han-tɪ, 'kɪ ɛ di 'lɪ dakɔ a win 'kwli -naa -nɪ,
ɛ 'mʊ 'lɪ 'a dakɔ -mɔ -hlee -nɪ.
Kɛɛ, ɛ yɪ-e nɪ, -ɛ mɔ, 'yɛ =bʊ ɛ nu 'a nunuo lɛ,
'a dakɔ 'yɪ 'lɪ-tɪ 'lɪ -wɛ, bʊ pʊ-v nʊa yɪ bʊ.»

²²'A -tɪ, win -mʊ', =yɪ -yi a pʊpʊv, ɛ mɔ yruule =nɔ, Nyɪsʊa yɪ nyibli -mʊ' -nyi, -v 'yɪ -Yusu =wɔ yɪ -kuo -nɪ, -ɛ di-e nu, v 'mʊ-v yɪ, -ɛ mɔ, v 'yɪ 'a nyibli 'pa-. Yruule a 'mʊ, Nyɪsʊa 'nɪ -nyi-e lɪ-tɪ nyibli -mʊ', -v -wɛ 'a =wɔ a yɪkuole -mɔ. Kɛɛ, 'kɪ -mʊ', -ɛ ni-e, nyibli 'v hɛ -tɪ -mʊ', Nyɪsʊa -tu -nu wɔn, ɛ nɔ- mɔ yruule -mʊ', ɛ yɪ nyibli -mʊ', -v kuo -Yusu =wɔ yɪ -nyi. ɛ 'nɪ -nyi-e lɪ-tɪ nyibli -mʊ', -v 'yɪ -Yusu =wɔ yɪ -kuo -nɪ.

²³'Bʊ mɔ, 'a mʊ Nyɪsʊa a nyibli 'ba 'kukue lɛ, 'aan pepe a 'mʊ, 'ba yɪ win -mʊ' nɪ pɪ, a 'yɪ -yi, 'tɪ-, 'ba nɪ 'v -tɪtɛ nɪ -do a 'mʊ bʊ, 'tɪ- nyibli -mʊ', -v 'yɛɛ -Yusu 'Kɪsʊ =wɔ yɪ nɪ -kue -nɪ, ɛ kɔ, nyibli -bɪ -mʊ', -v 'yɪ -tebli a 'mʊ -yi, 'bʊ pa 'lɪ 'a mʊ 'nyɪ, kɛ- v di pʊ, -ɛ mɔ, 'aan 'lɪ -hɔn 'v 'hru wɔn. ²⁴Kɛɛ, 'aan pepe, Nyɪsʊa a -tɪ -mʊ', ɛ =tu 'a mʊ wɔn, 'ba yɪ-tɪ -mɔ lɛ nɪ nɛ, 'kɪ 'lɪ 'aan 'bliwin 'kwli, 'tɪ- nyibli -mʊ', -v 'yɛɛ -Yusu =wɔ yɪ nɪ -kue -nɪ, kɔ, nyibli -bɪ -mʊ', -v 'yɪ -tebli a 'mʊ -yi, 'bʊ pa 'lɪ 'a mʊ 'nyɪ, -tɪ -mʊ', a hɛ, nɔ- di =nu-v -tɔɔ -nɪ, -ɛ mɔ, dɛ -mʊ', v nɪ, ɛ mɔ dɛ 'kuku =nɔ. -Tɪ a pepe -mʊ', a hɛ, v yɪ 'wɪn, ɛ di-e 'nɪ nu, 'waa =wɪ 'mʊ =nu -bati lɛ -pʊv -nɪ. ²⁵-Huhli-tebli a pepe -mʊ', v yɪ 'lu -mɔ lɛ -hie, ɛ di bi pepe', v 'mʊ kwli bʊ bla, 'kɪ 'v Nyɪsʊa ye', v 'mʊ-v 'nyre lɛ pʊ, kɔ, v 'mʊ-v hɪa, 'kɪ 'v nyibli a pepe ye', -ɛ mɔ: «ɛ mɔ -han-tɪ =nɔ, 'kɪ Nyɪsʊa nɪ 'lɪ 'a mʊ 'nyɪ.»

'Bu mə, 'ba 'kukue le, -tebli -mυ', a ni, bu bi gblo yi

²⁶A -ti, 'na 'diayɪnu -na, de 'n -hʋe =bu tɔɔ ne 'a mu, ε nɔ- -bu: 'Bu mə, 'ba 'kukue le, -ε -bi yi wen -wla ni ble, -ε -bi 'ε tʋe Nyɪsua a -ti, -ε -bi 'ε tʋe nyibli -huhlɪde -bi, Nyɪsua -nu, ε yru' le, -ε -bi 'ε pɪ win -mυ', ε 'yi -yi, -ε -bi 'ε -he win a 'mu. -Tɛbli a pɛpɛ a 'mu, a ni, ε blɛɛ yi, bu -hɛɛ Nyɪsua a nyibli, bu muu ye, 'ki 'v Nyɪsua a 'hru wlɔn. ²⁷Nyibli 'bu ni 'li 'a mu 'nyi, 'bu yi win -mυ' ni pɪ, v 'yi -yi, nyibli ni 'hʋen ta, nu- blɛɛ yi, -bu pu win. 'Bu yi ni win ni pɪ, bu pu dodoyo. 'Ti- ε blɛɛ yi, nyiblo bu -ha win a 'mu. ²⁸'Bu mə, nyiblo 'bu 'yi 'v -ni, -bu -ha win a 'mu, -ε -bi, ε nu -tɛɛ, bu ma wien, 'ki 'v nyibli ye, kɛɛ, bu 'plɛɛ 'li 'waa dɔɔnu kɔ Nyɪsua 'hʋen- -mə, 'ki 'li 'waa =wɪ ki. ²⁹Nyibli -mυ', Nyɪsua =tu -ti wlɔn, 'bu yi-ɪ -mə le ni ne, nyibli ni 'hʋen ta, nu- -bu pu win. 'Bu yi win ni pɪ, 'waa 'bio blɛɛ yi, bu pu =nu nua yi bu, -ε di-e nu, v 'mυ=v 'ye, 'bu mə, -ti -mυ', v hɛ, 'bu mə =han-ti, -hʋv' 'bu mə hu. ³⁰'Bu mə, Nyɪsua 'bu yi nyiblo de yrayru ni -tʋe -ni, -ε -bi nyiblo -bi -mυ', win ni wen 'li wlɔn, bu ma wien, -ε di-e nu, 'a 'bɪhan a 'mu, ε 'mu win pu. ³¹Aan pɛpɛ, a -wɛ 'li ba hla -ti -mυ', Nyɪsua =tu 'a mu wlɔn ni, kɛɛ, ba nu dodoyo, ba pu win, -ε di-e nu, 'a -nɛ nyiblo, ε 'mu de 'nyi, kɔ a 'mu 'aan 'bio 'kɪ -nyi -wɛ. ³²Nyiblo 'bu kɔ 'kɪ, 'ki bu hla -ti -mυ', Nyɪsua =tu=ɔ wlɔn, ε -wɛ 'li bu kɔɔ 'kɪ a 'mu win ki ni, ³³-kɔti Nyɪsua 'ni -hʋa-a li, -ba nu -tebli -mυ', -ε 'yi gblo yi -bi. ε nɔ- -mə -bi, 'a -tebli a pɛpɛ -mυ', ε ni, ε bi gblo yi.

Nʋgbɪ -mυ', -v ni 'li 'a mu 'nyi, bu nu -tebli, =wɪ yi, -tɛ nʋgbɪ a pɛpɛ -mυ', -v ni 'li 'cʋe -bi bu, v ni 'a nunuo. ³⁴'Bu mə, 'ba 'kukue le, v 'yi yi -blɛɛ -ni, bu pu win, ('ki 'v gble a pɛpɛv a -ta'). Kɛɛ, v blɛɛ yi, bu =tuu 'v nyibepu 'v, =wɪ yi, -tɛ v nu la 'a 'cɪcru, 'ki 'li Nyɪsua a tetecɪɛn 'kwli. ³⁵De 'bu ni 'v, 'bu 'yɛ ni yru=ɔ' le, 'a -ti, 'bu -hʋe bu 'beti -ni, -ε -bi bu -plee 'v ti le, 'bu nyre 'li 'kayu bu, v 'mu 'waa nyibepu 'beti -ni. ε 'yi 'v le -nɔɔ -ni, 'ki nʋgba bu pu win, 'ki 'li 'cʋe bu, ('ki 'v gble a pɛpɛv a -ta'). ³⁶-Bɪ a 'yi-ɪ ki -wen? -Bakle, 'a mu -mə -bi, a wen 'ni, 'ki Nyɪsua a -ti =tuu 'li 'a mu -mə -wɪ, -hʋv', 'a mu ni -do, 'a mu =ble=e kʋa.

³⁷Nyiblo 'bu pu le, ε kɔ Nyɪsua a -Hihɪu a 'kɪ, -hʋv', ε mə Nyɪsua a winwlɔn-hanyɔ =nɔɔ, -ε -bi bu kɔ 'a yiyie, -ε mə, -ti -bu, 'n yi 'cɪ, 'n ye 'a mu yi, -aan Kʋkɔnyɔ a =gbɛv, nɔ- hla=a. ³⁸-Ti -bu, 'n yi 'cɪ, nyiblo 'bu 'ye ni -hʋa bu pu=v nua yi bu, -ε -bi nyiblo a 'mu, nyiblo =du 'ni 'pɔv 'li-ɪ nua yi bu -wɛ.

³⁹A -ti, 'na 'diayɪnu -na, ba -hʋa-a, 'ki 'li 'aan =wɪ a pɛpɛ ki, 'ki Nyɪsua a -Hihɪu bu -nyi 'a mu 'kɪ -mυ', -ε ni-e, -ti -mυ', Nyɪsua =tu 'a mu wlɔn, a 'mυ=v -mə le na, ε kɔ, a 'ni 'kaa 'li nyibli -mυ' yi, -v pɪ win -mυ', v 'yi -yi. ⁴⁰Kɛɛ, -tebli a pɛpɛ -mυ', a ni, ba nu=ɔ -tɛɛ, kɔ, bu bi gblo yi.

-Te Nyɪsua -nu, 'ε -ha 'li -Yusu 'Kɪsɪv 'kukonyibli 'nyi, 'ε -ha-a 'klɔ

15 ¹'Na 'diayɪnu -na, =haantitɪe -mυ', 'n pu la 'a mu, ti -hi la a ti 'yri, ε nɔ- 'n -hʋe =bu nuna ki de. Nɔ- a kuo =wɪ yi, a 'ble kʋa, 'ki 'li 'aan

=wli ki. ²-Haantitie a 'mu, ε nɔ- Nyɩsua ni, 'e wɛ 'a mu, 'bu mɔ, 'ba kuo -nɛ =wlu yi 'a -nɛ ti, =wi yi, -tɛ 'n nu la-a 'aan pupɔv. 'Bu mɔ, 'bu 'yi 'mu lɛ -ni, -ɛ -bi ε 'wi yi, a 'yi -huan-a =wlu yi ni -kue -ni.

³Yi-hɛdɛ, 'n tɔɔ la 'a mu -tebli -mu', -Yusu 'Klɩsɩ a -gbetu, ε tɔɔ la 'mu. -Ti a 'mu, ε nɔ- mɔ: -Yusu 'Klɩsɩ 'ku ni, -aan dɛ 'kuku a -ti, =wi yi, -tɛ v nu la 'a 'cicru, 'ki 'li Nyɩsvacrɛn 'kwli. ⁴-Tɛ ε 'ku, -ɛ -bi v -ha 'v=v ni, -nyrɔwi ni 'huen, ta a -nyrɔwɔ, -ɛ -bi Nyɩsua -ha 'lɩ-ti 'kukonyibli 'nyi ni, 'e -ha-a 'klɔ, =wi yi, -tɛ v nu la 'a 'cicru, 'ki 'li Nyɩsvacrɛn 'kwli. ⁵-Tɛ ε 'hru 'klɔ, -ɛ -bi ε 'hru Pielɩ yi, kɔ, 'e 'hru nɛ 'a -nagbopɩ ni -pu =tu 'v 'huen -mu' yi, ⁶-nyrɔwɔ =dɔ 'kwli, 'e 'hru nɛ 'a -nagbopɩ -bi yi dɛ, -v -hi (500) -hɔtrɔwi ni =hun 'lu. 'Ki 'li nyibli a 'mu 'nyi, -v -bi 'ku ni, kɛɛ, 'waa dɛ =tɩɛ pi -hunhlɔn, v nu -hu. ⁷-Tɛ dɛ a 'mu, ε -hi, -ɛ -bi ε 'hru Saki yi, 'ti- 'e 'hru nɛ 'a -mɔnanyɔ a pɛpɛ -mu' yi.

⁸-Tɛ 'waa pɛpɛ a 'mu, v -hi, -ɛ -bi 'mɔ -mɔ lɛ'bɔɔnyiblo, ε 'hru yi -wɛ. -Nyrɔwɔ a 'mu, 'n 'wi la 'yu yi, -ɛ 'yi -ku, v -kɔ. ⁹ɛ mɔ =han-ti, 'ki 'li -Yusu a -mɔnanyɔ a pɛpɛ 'nyi, 'mɔ -mɔ 'huan. 'N 'yi yi -blɛɛ -ni, 'ki bu daa 'mu -Yusu a -mɔnanyɔ, -ɛ nu=o, 'n =tɩɩ la -Yusu a -mɔnanyɔ =huen diaki. ¹⁰Kɛɛ, Nyɩsua nu 'mu =haandɛ -mɔ, 'ni -hɛ nyiblɔdɔ -bu, a yi kɛ 'ye. =Haandɛ a 'mu, ε nu 'mu 'yi =hlɔn lɛ, ε 'yi dadɔ 'pa-, ε nu=o ni, 'ni nu -kuan, 'ni -hi 'v -Yusu a -mɔnanyɔ a pɛpɛ 'v. Kɛɛ, 'klɩ -mu', 'n ni, 'ni ni -kuan, ε 'yi 'na diɔnɔ a 'klɩ 'pa-, Nyɩsua -mu', -ɛ nu 'mu =haandɛ 'yi =hlɔn lɛ, ε nɔ- kɔ 'klɩ =nɔ. ¹¹'A -ti, 'ye =bu ε mɔ 'mɔ, -ɛ pi -Yusu a =haantitie, -huv', 'ye =bu ε mɔ 'a -mɔnanyɔ -bi -mu', dɛ ni -do, nɔ- =nɔ. -Aan pɛpɛ, Nyɩsua a -ti ni -do, nɔ- a nɛ -mɔ lɛ, ε nɔ- a kuo =wlu yi.

-Tɛ nyibli di 'li 'kukonyibli a 'nyi-hunhɔn nu, v di 'klɔ'hɩhru nu

¹²-Haantitie -mu', -a pi nyibli, ε nɔ- -bu: Nyɩsua -ha 'li -Yusu 'Klɩsɩ 'kukonyibli 'nyi ni, 'e -ha-a 'klɔ. -Tɛ dɛ a 'mu, ε ni 'ki 'mu lɛ, dɛ- kɔ -ti, 'ki 'li 'a mu 'nyi, -v -bi 'v pi lɛ, -ɛ mɔ, nyibli 'yi 'lɩ-ti 'lɩ -wɛ, bu -hɔn 'li 'kukonyibli 'nyi, bu 'hru 'klɔ. ¹³'Bu pa, 'bu mɔ wen =han-ti, -ɛ mɔ, nyibli 'yi wen 'lɩ-ti 'lɩ -wɛ, bu -hɔn wen 'li 'kukonyibli 'nyi, bu 'hru wen 'klɔ, =wi yi, -tɛ -v -bi ni 'a hɩhla, -ɛ -bi ε di =hen wen 'nyrɛ, -ɛ mɔ, -Yusu 'Klɩsɩ 'yi 'li 'kukonyibli 'nyi -hɔn, 'e 'yi 'klɔ 'hru. ¹⁴Ba =tu=o 'yie. 'Bu mɔ wen =han-ti, -ɛ mɔ, -Yusu 'Klɩsɩ 'yi 'li 'kukonyibli 'nyi -hɔn, ε 'yi 'klɔ 'hru, -ɛ -bi ε di =hen wen 'nyrɛ, -ɛ mɔ, Nyɩsua a -ti -mu', -a nɛ -mɔ lɛ, -a nɛ wen=ɛ -mɔ lɛ dadɔ, 'a kuo wen -Yusu =wlu yi dadɔ -wɛ.

¹⁵'Bu mɔ, 'bu ni 'mu lɛ, -ɛ -bi ε di =hen wen 'nyrɛ, -ɛ mɔ, Nyɩsua a -ti -mu', -a hɛ, ε mɔ hɩ =nɔ, -kɔti -a lee nyibli ni, -ɛ mɔ, Nyɩsua -ha 'li -Yusu 'Klɩsɩ 'kukonyibli 'nyi ni, 'e -ha-a 'klɔ. Kɛɛ, 'bu mɔ wen =han-ti, -ɛ mɔ, Nyɩsua 'yi 'lɩ-ti 'lɩ -wɛ, bu -ha 'li nyibli 'kukonyibli 'nyi, bu -ha =nu 'klɔ, -ɛ -bi ε di =hen wen 'nyrɛ, Nyɩsua 'yi 'li -Yusu 'Klɩsɩ 'kukonyibli 'nyi -ha, 'e 'yi-ti 'klɔ -ha. ¹⁶'Bu mɔ, nyibli 'bu 'ye ni di wen 'li 'kukonyibli 'nyi ni -hɔn,

'bu 'ye ni di wen 'klɔ ni 'hri, ε di -hen wen 'nyre, -ε mɔ, -Yusu 'Klɩsu 'yɪ 'lɪ 'kukonyibli 'nyɪ -hɔn, 'ε 'yɪ 'klɔ 'hri. 17'Bu mɔ, -Yusu 'Klɩsu 'bu 'yɪ 'lɪ 'kukonyibli 'nyɪ -hɔn, -ε -bɪ a kuo wen-ε =wɩv yɪ dadɩv, ε di -hen wen 'nyre, -ε mɔ, Nyɩsua 'yɪ wen 'aan de 'kuku a -tɪ -mɔ -hru. 18De a 'mu, ε di -hen wen 'nyre, -ε mɔ, nyibli -bu, -v kuo -Yusu =wɩv yɪ, 'tɪ- -v 'ku, Nyɩsua 'yɪ 'lɪ-tɪ 'lɪ -we, bu wa wen -nu. 19'Bu mɔ, =ba kuo wen-ε =wɩv yɪ, kɔ, -ba yɪ wen-ε ni -ple, -ε mɔ, -Yusu 'Klɩsu di -a mu 'nɪ -hɛɛ -nɪ, 'tɪ- -hɛɛle a 'mu, 'bu mɔ wen 'nɛ- 'klɔ -bu kɪ ni -do a -hɛɛle, kɔ, -aan nyiblo ni -do 'bu 'ye ni di wen 'lɪ yako 'kwli ni mu, -aan de di ni wen nyai dɪaku, 'kɪ 'lɪ nyibli a pepe 'nyɪ.

20Kɛɛ, ε 'yɪ 'mu le -nɪ. Ε mɔ -han-tɪ -nɔ, -Yusu 'Klɩsu -hɔn 'lɪ 'kukonyibli 'nyɪ ni, 'ε 'hri 'klɔ. Ε nɔ- mɔ yɪ-henyiblo, Nyɩsua -ha 'lɪ 'kukonyibli 'nyɪ, ε -ha 'klɔ. De a 'mu, ε nɔ- tɩɛ nɛ -a mu, -ε mɔ, nyibli -bɪ -mu', -v 'ku, v di 'lɪ 'kukonyibli 'nyɪ 'nɪ -hɔn -we, v 'mu 'klɔ 'hri. 21-Tonyiblo ni -do, ε nɔ- ya 'nɛ- 'kukuv -tɩv kɪ. -Tonyiblo a 'mu, 'a 'nyre mɔ Adamu. -Tonyiblo ni -do, nɔ- nu-o -we, nyibli 'v -hɩvɛn kɛ 'lɪ 'kukonyibli 'nyɪ, 'v yɪ kɛ 'klɔ 'hri. Nyiblo a 'mu, 'a 'nyre -mɔ -Yusu 'Klɩsu. 22Nyibli a pepe mɔ Adamu a 'mu a 'yonv a 'yonv -nɔ. -Tɛ Adamu a 'mu, ε 'ku, nyibli a pepe a 'mu, v di le 'nɪ 'kuku -nɪ -we. 'Tɪ- nyibli -mu', -v kɔ -Yusu 'Klɩsu 'hɩvɛn-, -v -mɩɛ, -tɛ -Yusu 'Klɩsu a 'mu, ε -hɔn 'lɪ 'kukonyibli 'nyɪ, ε 'hri 'klɔ, -ε -bɪ nyibli a pepe a 'mu, v di -hɔn 'lɪ 'kukonyibli 'nyɪ, v 'mu 'klɔ 'hri -we. 23Kɛɛ, -tebli a pepe a 'mu, -ε di 'lu -mɔ mu, ε di kukue =wien le. -Yusu 'Klɩsu, nɔ- mɔ yɪ-henyiblo, -ε 'hri 'klɔ. -Nyrɔwɔ -kɔ 'kwli ε di -hɩvɛn di de, nyibli -mu', -v mɔ 'a nyibli, 'kɪ Nyɩsua di 'lɪ -nu 'kukonyibli 'nyɪ -haa -nɪ, ε di -nu 'klɔ -ha. 24'Bu -hi, 'kuo -hɩvɛn kɔ 'waa nyibli gbagbɪ 'hɩvɛn-, -Yusu 'Klɩsu di -we -nu bu, ε kɔ 'klɔ -bu, 'a naanyv a pepe, -v 'ye ni -tuu 'v-v 'hɩvɛn-. 'Bu -we 'waa pepe bu, -ε -bɪ 'klɔ di 'lɪ 'nɪ -we. -ε -bɪ -Yusu di 'lɪ 'a bodɔde 'nɪ -ha, ε 'mu=v 'a 'Bat -nyɪ. 25'Bu mɔ, -Yusu 'Klɩsu 'bu di -hɩvɛn de, ε blɛɛ yɪ, bu nu bodɔde de, ε 'mu=v gba -gbagba, tɪ -mu' -kɔ 'yri 'a 'Bat Nyɩsua di 'v=v -nuu -nɪ, 'a yraanyibli a pepe, v 'mu 'lɪ -Yusu 'Klɩsu bu ni, ε 'mu 'v nyre. 26'Kukuv, ε nɔ- mɔ le'bwɔyraanyɔ, Nyɩsua di bu -we. 27'U 'cru la 'lɪ-tɪ Nyɩsvacrɩɛn 'kwli ni, -ε mɔ: «Nyɩsua nu-o ni, -tebli a pepe 'ε ni 'lɪ-tɪ bu.» -Tɛ Nyɩsua pɩ la le, ε 'yɪ 'nyre -hen, -ε mɔ, 'kɪ 'a 'mumu, ε di 'lɪ 'a 'Yu a 'mu bu ni, -kɔtɪ ε ni -do, ε nɔ- ni-e, -tebli a pepe 'ε ni 'lɪ 'a 'Yu bu. 28'Tɪ -mu' -kɔ 'yri Nyɩsua di -hɩvɛn 'v=v -nuu -nɪ, -tebli a pepe 'mu 'lɪ 'a 'Yu bu ni, -ε -bɪ 'a 'Yu a 'mumu, ε di-e 'nɪ nu, ε 'mu -hɩvɛn 'lɪ 'a 'Bat, -ε -nyɪ-e -tebli a pepe bu ni. -Aan 'Bat Nyɩsua a 'mu, ε kɔ bu kɔɔ -tonyibli a pepe, kɔ 'a -nɛ =dedede win kɪ.

29Ε kɔ nyibli -bɪ, 'v ni 'lɪ 'a 'mu 'nyɪ, 'v pɩ -nu 'nie 'lu le, 'kɪ 'v nyibli -mu', -v 'yɪ 'nie 'lu -pɩ, 'tɪ- -v 'ku a -ta'. De -kɔ de a 'mu, v ni 'lɪ? =Bɪ de a 'mu, v 'nɪ -nu-o lɪ-tɪ, -tɛ v pɩ=v -han-tɪ, -ε mɔ, Nyɩsua di -ha 'lɪ nyibli 'kukonyibli 'nyɪ, ε 'mu -nu 'klɔ -ha? 30'Ya 'v 'lu de, ba ta 'v -a mu -mɔ le. -Tɛ -a kuo =nɛ =wɩv yɪ, -ε mɔ, Nyɩsua di 'lɪ nyibli 'kukonyibli 'nyɪ 'nɪ -ha, ε 'mu -nu 'klɔ -ha, ε nɔ- nu-o, =a -wen 'a -nɛ tɪ, 'kɪ -ba 'ye -hɩvɛn, 'bu mɔ, =ba yɪ 'lɪ Nyɩsua a -tɪ

nyibli -mɔ ni gbɛ. ³¹Ɛ mɔ -han-ti -niɔ, 'ɔɔayɔnu -na, 'a -nɛ -nyɔwɔ, 'kɪ 'n ni 'lɪ 'kukuv wɔn. 'N yɪ 'a mu -ti a pɛpɛ a 'mu 'ni -lee -ni, -ɛ nu-o, 'aan -ti, 'n pɪ 'na dɔnɔ a -pli, -tɛ a kɔ Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Kɪsu 'hɛn-, a -mɔɛ. ³²'N 'ye -hɛn dɪakɪ, 'kɪ 'nɛ- Efesɪdɔ 'kwɪlɪ, 'kɪ 'lɪ nyibli -mu' -jɪ, =wɪ yɪ, -tɛ 'n kɔ 'wan 'kwɪlɪ a mɔma 'hɛn-, -a 'ye ni -wɔn wɛn. 'Kɔ -mɔ 'kɔ, 'n 'yɪ wɛn 'lɪ-tɪ 'lɪ -wɛ, -bɔ wɛn wɛn -hɛvɛndɔ a 'mu a 'yɪyɛ kɪ, 'bɔ mɔ, 'nɪ 'yɪ wɛn-ɛ =wɔ yɪ -kuo -ni, -ɛ mɔ, Nyɪsɔa kɔ bu -ha 'lɪ nyibli 'kukonyibli 'nyɪ, ɛ 'mu -nu 'kɔ -ha. Nyɪsɔa 'bɔ 'ye ni di wɛn 'lɪ nyibli 'kukonyibli 'nyɪ ni -ha, 'n di wɛn 'nɪ hɛ, =wɪ yɪ nyibli -mu', -v pɪ lɛ: «Ba di 'lɪ, -ba 'mɛ kɛ lɛ -tɛɛ, ɛ kɔ, -ba di kɛ dɛ -tɛɛ, -ɛ nu-o, -a 'tɪɛ 'kɔ ni.»

³³Kɛɛ, ba =tu 'aan dɔnɔ 'yɛ, 'kɪ 'v nyibli -mu' -mɔ, -v ni 'pɔpɛ lɛ. Ɛ mɔ -han-tɪ: -Wɛyɛ ni -do, nɔ- ni-e, -wɔ a pɛpɛ 'v pɔɛ. ³⁴Ba di 'aan dɔnɔ -mɔ. A 'nɪ 'nuo 'kɪ dɛ 'kuku dɛ. 'N yɪ-tɪ 'nɪ 'ye, -ɛ mɔ, 'kɪ 'lɪ 'a mu 'nyɪ, nyibli -bɪ ni 'lɪ, 'v 'yɛɛ Nyɪsɔa ni yɪ. -Tɔɪ 'mu 'a mu nu, ɛ nɔ- kɔ -ti 'nɪ ni 'pɔpɛ lɛ.

-Bɪ' -aan 'hɔɪ di 'mɔ ni, 'bɔ mɔ, =ba 'hɪ 'kɔ?

³⁵-Bakɛ, nyiblo di 'nɪ 'beti -ni: -Bɪ' nyibli di 'lɪ 'kukonyibli a 'nyɪ-hɛnɔn nu 'lɪ? Nyiblo a 'mu, 'bɔ -hɔn 'lɪ 'kukonyibli a 'mu 'nyɪ, -bɪ' a 'hɔɪ di 'mɔ ni 'lɪ? ³⁶-Mɔ -mu', -ɛ ni 'beti lɛ, =yɪ 'lɛ-lɛ-hihie -kɔ. =Bɔ pɔ-v dɛ yɪ: =Nɪ 'mu -kɔbɔ 'dɔ, -kɔ -bɔ pɔ 'v=v -wɔ, 'tɪ- ɛ 'mu =ga. 'A -wɔpɔpɔ a 'mu, ɛ 'wɪ- 'kukuv yɪ. ³⁷'Bɔ mɔ, -ni yɪ -kɔbɔ ni 'dɔɛ, kɔ 'a -nɛ -gbɔgbɔlɛ =dɔ 'hɛn-, 'a 'yɛɛ ni -do, ɛ nɔ- =dɔɛ. -Tɛ -mu', 'dɔdɔdɛ a 'mu, ɛ di -mɔɛ-hɛnɔn nu, =yɪ-tɪ -yɪ, -ɛ nu-o, ɛ 'yɪ 'a tugbɛ 'pa-, -ni 'dɔ=kɔ lɪ-tɪ. ³⁸'Bɔ mɔ, -ni 'dɔ 'a 'yɛɛ, Nyɪsɔa, nɔ- ni-e, 'ɛ =gɛ, 'ɛ yɪ tugbɛ -hɛ, =wɪ yɪ, -tɛ Nyɪsɔa ni 'a -hɔhɔ. 'A -nɛ 'dɔdɔdɛ a tugbɛ ni 'dɔ.

³⁹-Aan 'mumu, dɛ ni -do, nɔ- -niɔ, 'kɪ 'v -a mu -mɔ. -Aan 'hɔɪ ni 'dɔ, mamɔ a -nɛ 'hɔɪ, 'ɛ ni 'dɔ, nɔbɪ a -nɛ ni 'dɔ, -hɪn a -nɛ, 'ɛ ni 'dɔ -wɛ. ⁴⁰'Kɪ 'lɪ yakɔ 'kwɪlɪ, -teblɪ ni 'lɪ, 'kɪ 'nɛ- -tɔtɔ kɪ, -teblɪ 'ɛ ni 'nɛ- -wɛ. Yakɔ 'kwɪlɪ a -teblɪ a yɪnɔnɔ ni 'dɔ, -tɔtɔ kɪ a -teblɪ a yɪnɔnɔ, 'ɛ ni 'dɔ -wɛ. ⁴¹'Yɪv a yɪnɔnɔ ni 'dɔ, -hɔnɔv a yɪnɔnɔ, 'ɛ ni 'dɔ -wɛ, nyahɔ a yɪnɔnɔ, 'ɛ ni 'dɔ. 'Kɪ 'lɪ nyahɔ -mɔ -bɪ 'nyɪ, 'a -nɛ nyahɔyɛ 'bɔ ni 'v, ɛ kɔ 'a -nɛ yɪnɔnɔ ni.

⁴²Kɛ- ɛ di 'mɔ ni -wɛ, 'kɪ 'v nyibli -mu' -mɔ, Nyɪsɔa di 'lɪ 'kukonyibli 'nyɪ -ha. -Tonyiblo a -plahɔ 'wɪ- 'dɔdɔdɛ yɪ. 'Bɔ mɔ, 'bɔ 'kɔ, 'bɔ -ha 'v 'a -plahɔ 'v, -ɛ -bɪ ɛ yɪ 'nɪ -hɔn. Ti -mu', -ɛ kɔ 'yɪ Nyɪsɔa di 'lɪ nyiblo 'kukonyibli 'nyɪ -ha, ɛ di-e 'kɔ -ha, nyiblo a 'mu, 'a 'hɔɪ 'yɪ 'lɪ-tɪ 'lɪ -wɛ, bɔ -hɔn 'kɪ dɛ. ⁴³'Bɔ mɔ, nyiblo 'bɔ 'kɔ, 'bɔ -ha 'v 'a -plahɔ 'v, 'a -plahɔ a 'mu, ɛ 'nɪ -kɔ=kɔ 'kɪ 'klɪ dɛ, ɛ yɪ nyɛ 'lɪ 'yɛ 'kwɪlɪ lɛ. Kɛɛ, nyiblo -mu', ɛ di 'lɪ 'kukonyibli 'nyɪ -ha, 'a 'hɔɪ di ni 'klɪ kɪ, 'tɪ- ɛ 'mu 'lɪ 'yɛ 'kwɪlɪ lɛ -nɔkɔ -ni. ⁴⁴'Bɔ mɔ, 'bɔ yɪ 'v=v ni -hɛ, 'a -plahɔ -mu', v -hɛ 'v, ɛ mɔ -tɔtɔ -bɔ a dɛ -niɔ. Kɛɛ, ti -mu', -ɛ kɔ 'yɪ Nyɪsɔa di 'lɪ-tɪ 'kukonyibli 'nyɪ -ha, ɛ di -nyɪ-e 'hɔɪ yɔyɔɪ. 'Hɔɪ a 'mu, ɛ mɔ Nyɪsɔa a -Hihiu a dɛ -niɔ. 'Kɪ 'nɛ- -tɔtɔ -bɔ kɪ, -a kɔ -plahɔ. 'A -tɪ, ba kɔ 'a yɪyɛ, -ɛ mɔ, 'kɪ 'lɪ yakɔ 'kwɪlɪ, -a di kɔ 'hɔɪ yɔyɔɪ -mu', -ɛ mɔ Nyɪsɔa

a -Hihiu a nunude. ⁴⁵Kε- v nu la 'a 'cicru, 'ki 'li Nyisvacrien 'kwli, -ε mɔ: «Adamv, -ε mɔ la 'klo -bv, 'a yi-henyiblo, Nyisva nu la-a ni, 'ε ni la 'klo.» Kεε, -Yusu 'Klisv, -ε mɔ 'klo yrayrv a yi-henyiblo, nɔ- -he -Hihiu -mv', -ε yi nyibli 'klo yrayrv -nyi. ⁴⁶Hvi -mv', Nyisva a -Hihiu di -a mv -nyi, ε 'yi- 'pa-, ε 'ni 'nyεε-ε 'hru ni, kεε, de -di 'hru 'nyεε -ni, ε nɔ- mɔ -plahvi. 'Bu -hi, 'ti- 'hvi -mv', Nyisva a -Hihiu di -a mv -nyi, ε 'mv 'v kvε. ⁴⁷Yi-henyiblo, -ε mɔ la Adamv, ε mɔ la -tutv ki a nyiblo -nɔ, Nyisva nu la -pla, ε nu la. Kεε, -Yusu 'Klisv, -ε mɔ -tonyiblo yrayrv, 'ki ε -hɔn 'li yakɔ 'kwli. ⁴⁸-Tutv ki a nyibli 'wi- Adamv yi, Nyisva nu la -pla, ε nu la. Kεε, yakɔ 'kwli a nyibli, v nu- -mɔ -bi, v 'wi- nyiblo -mv', -ε -hɔn 'li yakɔ 'kwli yi, -ε mɔ -Yusu 'Klisv. ⁴⁹-Tε ti nε -bv, -a 'wi- nyiblo -mv', -ε mɔ Adamv yi, Nyisva nu la -pla, ε nu la. -Nyrɔwɔ =dv, -a di 'wi- -hvan nyiblo -mv', -ε -hɔn 'li yakɔ 'kwli yi, -ε mɔ -Yusu 'Klisv.

Nyisva -ha 'v 'kukuv 'hru wlɔn

⁵⁰Diyaynv -na, -ti 'n hle, ε nɔ- mɔ: -Tonyiblo 'yi 'li- 'li -wε, bu paa 'li 'a dɔnv a -plahvi Nyisva a 'klo yrayrv 'kwli. -Tεbli -mv', -ε yi -hɔn, ε kɔ -tεbli -mv', -ε 'yε ni -hɔn, ε 'yi 'li- 'li -wε, bu ni 'v -tite ni -do.

⁵¹Ba pv 'mv nva yi bu, 'mv 'a mv -huhlidi -lee -ni: ε 'yi -aan pεpε 'pa-, -a 'ni 'kv=v ni. Kεε, -aan pεpε, Nyisva di -aan 'hvi 'ni 'cici -ni. ⁵²'Bu bi lε'boɔ-ɲamv, ti ni -do a ti 'yri, -a di 'ni 'cici -ni, =wɔ yi, -tε nyiblo 'yε ni 'kapv wen 'yie. 'Bu mɔ, 'bv bi -ɲamv, -ε -bi nyibli -mv', -v 'kv la, nu- di 'li 'kukonyibli 'ny- hɔn, v 'mv 'klo 'hru. 'Hvi -mv', -ε 'yε ni di ni -hɔn de, ε nɔ- v di ki pv. -A mv -mɔ -bi, -v 'yε ni 'kv, Nyisva di -nyi -a mv 'hvi yrayrv -wε. ⁵³ε -hen 'nyre, -ε mɔ, -aan 'hvi -mv', -ε di 'kv, 'ti- -ε di -hɔn, ε di -he 'hvi -mv', -ε 'yε di ni 'kv, kɔ, -ε 'yε di 'ki ni -hɔn de.

⁵⁴Ti -mv' -kɔ 'yri de a 'mv, ε di 'v 'lu -mɔ -muu -ni, -ε -bi -ti -mv', v 'cru la 'li Nyisvacrien 'kwli, ε di 'v 'ni nyre. -Ti a 'mv, v 'cru la, ε nɔ- -bv: «Nyisva -ha 'v 'kukuv 'hru wlɔn, 'ε -wε=ε bu.

⁵⁵'Kukuv 'yi 'ki 'li- 'li -wε,
 bu kɔɔ -tonyibli 'kl ki de.
 ε 'yi 'ki 'li- 'li -wε de,
 bu nu 'ki -tonyibli 'cre 'yi -hlɔn lε de.»

⁵⁶'Kukuv -wε 'li bu nu nyibli 'cre lε ni, 'waa de 'kuku a -ti. De 'kuku -mɔ -bi, tete a -ti, 'ε kɔ 'kl, 'ki 'v nyibli ki. Tete, nɔ- tve nε -a mv, de -mɔ de 'kuku. ⁵⁷A -ti, -ba -nyi Nyisva 'wio, -ε nu-o, ε yi -nyi -a mv 'kl, 'ki -ba -ha 'v de 'kuku 'hru wlɔn, ε kɔ 'kukuv 'hven-, 'ki 'v de -mv', -aan Kukɔnyɔ -Yusu 'Klisv nu -a mv -mɔ a -ta'.

⁵⁸-ε -bi 'ki, 'na 'diaynv -na, 'n nve -ni, -tε ε ni 'mv lε, 'a -ti, ba 'nεε 'v yi bu, =dedede 'ni 'nuo 'li- 'li, 'a 'ni 'hɔn 'v 'hru wlɔn. Kεε, 'ki 'li 'aan -wli a pεpε ki, ba 'cibi 'v Kukɔnyɔ -Yusu a -kvan a nunuo. Ba kɔ 'a yiyie, -ε mɔ, -kvan a 'mv, a ni, 'ki 'li 'a 'kl 'kwli, ε 'yi dadv 'pa-.

'Wliye -mu', v -ha la, 'kɪ 'v -Yusu a nyibli -mu', -v ni 'lɪ Jrusredɔ 'kwli a -ta'

16 ¹Tɪ -bu, 'n mi 'kɪ 'a mu lee mɔ, ε nɔ- mɔ 'wliye -mu', a yɪ lɛ 'kukue -ni, 'kɪ 'v Jrusredɔ a -Yusu a nyibli a -ta'. -Tɛ 'n pɔ lɛ, -Yusu a nyibli -mu', -v ni 'lɪ Galatɪblɔgba 'kwli, bu nu 'wliye a le'kukuele, kɛ- ba nu-o -wɛ. ²A -nɛ 'sɔɔndɪ, 'a -nɛ nyiblo 'bu ni 'v, 'wliye -bu, ε yɪ 'ye, ε kɔ bu pɔ 'a dɛ 'kɪbɪa kɪ. Kɛ- ba nu-o, -ε di-e nu, 'nɪ di 'lɪ 'a mu -mɔ, a 'nɪ -ha 'kɪ 'wli -dɔ -ha. ³Bu mɔ, 'nɪ nyre 'lɪ 'a mu -mɔ, nyibli -mu', a -ha, 'kɪ bu gba 'lɪ 'wliye a 'mu Jrusredɔ 'kwli, 'n di 'crɪ 'crɪɛn, 'kɪ 'v 'wliye a 'mu a -ta', 'mu -nu-v -nyi. ⁴-Tɛ 'n di 'a 'yiye nu, -ε -bɪ v kɔ 'mu 'hɛn- -a mu di mu.

'Dagbɪ -mu', Pɔlv di lɛ mu

⁵'N -hɛɛ -bu mu 'lɪ Masɪdvanɪblɔgba 'kwli. 'Nɪ 'bɛ 'blɔgba a 'mu -tɔ, 'tɪ- 'mu 'a mu yɪ -mɛ mɔ di. ⁶-Baklɛ, 'nɪ -di, 'n di -hii 'lɪ 'a mu ti gbi -mɔ. -Baklɛ, 'n ni 'lɪ 'a mu -mɔ -nɪnɪ, cɛ a ti 'mu 'lɪ -wɛ, 'tɪ- 'mu -hi. 'Bu mɔ, 'nɪ nyre 'lɪ 'a mu -mɔ, 'na mumuti 'bu nyre 'v, 'a -nɛ -tute, 'n di 'v mu, 'n -hɛɛ ba -hɛɛ 'mu, 'kɪ 'v 'na 'dagba a -ta'. ⁷'Nɪ -hɛɛ-a lɪ -bu di 'lɪ 'a mu -mɔ, 'tɪ- -bu 'yɛ ni -hi 'v ti -hɔɔhɪ 'v, -bu -hi. 'Bu mɔ, -aan Kɔkɔnyɔ 'bu -wɛn, 'n -hɛɛ-ɛ ni, -bu -wɛn 'v 'a mu 'hɪ.

⁸'N -hɛɛ-ɛ ni, -bu ni 'nɛ- Efɛsɪdɔ 'kwli bu, Patɪkɔtɪ a lɛ'mimle bu -hi, 'tɪ- 'mu 'hru wɔn bi, ⁹-ε nu-o, Nyɪsɪa kla -haan'hru yɪ, 'kɪ -bu nuu 'nɛ- 'a -kɔan, 'yɛ -bu 'na yraanyibli -hɪ.

¹⁰'Bu mɔ, Timote 'bu nyre 'lɪ 'a mu -mɔ, ba 'ble-e kɔa -tɛɛ, -ε di-e nu, ε 'mu plɔ a bleele kɔ, -ε nu-o, -tɛ 'n ni, 'nɪ ni -aan Kɔkɔnyɔ a -kɔan, kɛ- ni -do, ε ni, 'ɛ ni 'a -kɔan -wɛ. ¹¹Nyiblo -dɔ 'nɪ 'yɛraa 'lɪ-i. Kɛɛ, ba -hɛɛ -nɛ, -ε di-e nu, ε 'mu 'a 'dagba 'lɪ -mɔ gba, ε kɔ, ε 'mu 'nɛ- 'mu -mɔ nyre -tɛɛ. -Yusu a nyibli -bu, -v ni 'nɛ-, v kɔ 'mu 'hɛn-, -a yɪ-i 'nɪ -ple.

¹²-Aan 'dɪayɪ Apɔlɔst -mɔ -bɪ, 'n nyaa -nɛ lɛ, 'kɪ 'lɪ ti -hɔɔhɪ 'kwli, -ε di-e nu, ε kɔ -Yusu a nyibli -bɪ 'hɛn-, v 'mu 'a mu yɪ -mɛ mɔ di. Kɛɛ, ε 'yɛɛ -mɔ ni -wɛ, 'kɪ bu di 'lɪ 'a mu -mɔ. 'Bu kɔ 'hru, ε di 'lɪ 'nɪ di.

Lɛ'bɔɔwin

¹³Ba ni 'v -pleelɛ'. Ba kɔ -wɔv ni -do, ba 'cibi 'v, ba kuo -Yusu a -haantitɛ -wɔv yɪ. 'Aan -wɔlɪ 'nɪ 'bie 'lɪ -hlɔn. Ba 'ble nyɪbɛ-wɔlɪ kɔa. ¹⁴'Bu mɔ, 'ba yɪ 'a -nɛ -dedede ni ni, ba nu-o, 'kɪ 'lɪ nɛlɛ 'kwli.

¹⁵'Na 'dɪayɪv -na, a yɪ Sefanast, kɔ 'a 'kayubukɔv a pepɛ ni, 'a yɪ-e -wɛ, -ε mɔ, v nu- mɔ yɪ-henyibli, -v kuo -Yusu 'Kɪsɔv -wɔv yɪ, 'kɪ 'lɪ Akaiɪblɔgba 'kwli. U -ha 'waa dɔɔnɪ ni, 'kɪ 'v Nyɪsɪa a -kɔan a -ta', -ε di-e nu, v 'mu -Yusu a nyibli -hɛɛ -ni. 'N nyɛɛ nɛ 'a mu lɛ, ¹⁶ba -tuu 'v nyibliɪdɔ a 'mu 'v. Ba -tuu 'v nyibli a pepɛ -mu', -v kɔ-ɔ 'hɛn-, -v ni -kɔan -wɛ.

¹⁷Sefanast kɔ Fɔtinatɪst, kɔ Akaiɪkɪst 'hɛn-, 'waa didie -bu, v -di, ε nie 'mu dɔdɔ. 'Bu mɔ, 'nɪ yɪ -nu ni 'yɛ, ε 'wɪ- -tɛ 'n 'yɛ ni 'yɛ wɛn 'a mu. ¹⁸'Waa

didie blee 'na plɔ ni diakti, =wɪ yɪ, -tɛ v nu la de, 'v di la 'lɪ 'a mʊ -mɔ, 'v blee la 'aan plɔ. Nyiblidu a 'mʊ, ba =tuu 'v =nu.

¹⁹-Yusu a nyibli a pɛpɛ, -v yɪ 'nɛ- Asibluɔgba 'kwli lɛ 'kukue -ni, v 'beti 'a mʊ. -Yusu a nyibli kɔ Akilasɪ kɔ Prisilɪ 'hʊɛn-, -v yɪ lɛ 'kukue -ni, 'kɪ 'nɛ- 'waa 'kayu bu, v 'beti 'a mʊ, 'kɪ 'lɪ Kɔkɔnyɔ -Yusu a 'nyrɛ 'kwli. ²⁰-Yusu a nyibli a pɛpɛ -bu, -v ni 'nɛ-, v 'beti 'a mʊ -wɛ. Ba -nyinyi 'wio -tɛɛ, =wɪ yɪ 'diayɪnu.

²¹'Na =gbetv, 'mɔ -yɪ 'a dɛ -bu 'crɪ: 'N 'beti 'a mʊ.

²²Nyiblo 'bu ni 'v, 'bu 'yɪ Kɔkɔnyɔ -Yusu -nʊɛ -ni, Nyɪsua bu pu=v 'jɾɔ yɪ. -Aan Kɔkɔnyɔ bu di. ²³-Aan Kɔkɔnyɔ -Yusu bu nu 'a mʊ =haandɛ -mɔ. ²⁴'N nʊɛ nɛ 'aan pɛpɛ ni, 'a mʊ -mʊ', -v mɔ -Yusu 'Kɪsʊ a nyibli.